

STRATEGIJA RAZVOJA GRAD GORAŽDE

2024. – 2027.

(PRILAGOĐENA I REVIDIRANA)

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
I. UVOD	3
I.1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE	4
II. STRATEŠKA PLATFORMA.....	5
II.1. SITUACIONA ANALIZA	5
II.1.1. Geografski položaj i karakteristike	5
II.1.1.1. Prirodno i kulturno naslijeđe Grada Goražda	7
II.1.2. Stanovništvo i demografske karakteristike i kretanja	8
II.1.2.1. Stanovništvo i gustina naseljenosti	8
II.1.2.2. Struktura stanovništva	10
II.1.2.3. Prirodno kretanje stanovnika	11
II.1.2.4. Migracije.....	12
II.1.2.5. Ključni demografski izazovi.....	13
II.1.3 Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji	13
II.1.3.1. Nivo razvijenosti	15
II.1.3.2. Broj i struktura privrednih subjekata	15
II.1.3.3. Prosječne plaće	18
II.1.3.4. Poreski prihodi	19
II.1.3.5. Vanjsko-trgovinska razmjena.....	20
II.1.3.6. Tržište rada	21
II.1.3.7. Poslovne zone	23
II.1.3.8. Poljoprivreda.....	26
II.1.3.10. Ključni ekonomski izazovi.....	31
II.1.4. Društveni razvoj.....	31
II.1.4.1. Obrazovanje	32
II.1.4.2. Kultura i sport.....	35
II.1.4.3. Socijalna zaštita.....	39
II.1.4.4. Zdravstvo.....	41
II.1.4.5. Civilna zaštita i sigurnost građana	43
II.1.4.5.1. Kriminalitet i javni red i mir	45
II.1.4.5.2. Službe zaštite i spašavanja.....	46
II.1.4.6. Analiza stanja mladih	48
II.1.4.7. Civilno društvo	48
II.1.4.8. Ključni izazovi društvenog razvoja	49
II.1.5. Javna infrastruktura i javne usluge	50
II.1.5.1. Saobraćajna infrastruktura	50
II.1.5.2. Telekomunikaciona infrastruktura	52
II.1.5.3. Javna rasvjeta i snabdijevnost električnom energijom	52
II.1.5.4. Vodosnabdijevanja i odvodnja otpadnih voda	53
II.1.5.5. Groblja i pogrebna djelatnost	55
II.1.5.6. Stanovanje	56
II.1.5.7. Javne administrativne usluge.....	56
II.1.5.7.1. Javne komunalne usluge.....	59
II.1.5.7. Uređenje (prostorno planiranje) prostora	60
II.1.5.8. Ključni izazovi u oblasti javne infrastrukture i usluga	61
II.1.6. Okolišni razvoj.....	62
II.1.6.1. Zrak.....	62
II.1.6.2. Vodni resursi	63
II.1.6.2.1. Kvaliteta voda.....	64
II.1.6.3. Zemljište	64
II.1.6.4. Šume.....	65
II.1.6.5. Biljni i životinjski svijet	65
II.1.6.6. Upravljanje otpadom.....	66

II.1.6.7. Zelene površine	66
II. 1.6.8. Energijska efikasnost	67
II.1.6.9. Ključni okolišni izazovi.....	67
II.1.7. Analiza budžeta Grada Goražda	68
II.2. SWOT ANALIZA, STRATEŠKI FOKUSI, VIZIJA I CILJEVI.....	69
II.2.1. Strateški fokusi.....	71
II.2.2. Vizija, strateški ciljevi i indikatori	74
III. PRIORITETI I MJERE ZA OSTVARENJE STRATEŠKIH CILJEVA	75
III.1. PREGLED PRIORITETA I MJERA ZA STRATEŠKI CILJ 1: RAZVIJEN EKONOMSKI SEKTOR BAZIRAN NA	
KOMPARATIVNIM PREDNOSTIMA U OBLASTIMA PROIZVODNJE, POLJOPRIVREDE I TURIZMA	76
III.1.1. Pregled mjera za prioritet 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo,	
poljoprivredu i turizam.....	76
III.2. PREGLED PRIORITETA I MJERA ZA STRATEŠKI CILJ 2: UNAPRIJEĐENE JAVNE USLUGE,	
INFRASTRUKTURA I DRUŠTVENI SADRŽAJI KOJI POVEĆAVAJU UKLJUČENOST GRAĐANA I KVALITETU	
ŽIVOTA.....	78
III.2.1. Pregled mjera za prioritet 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih	
generacija.....	80
III.2.2. Pregled mjera za prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu	
upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana.....	80
III.2.3. Pregled mjera za prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu	82
III.3. PREGLED PRIORITETA I MJERA ZA STRATEŠKI CILJ 3: UNAPRIJEĐENA UREĐENOST GRADA	
ZASNOVANA NA ODRŽIVOSTI, EKOLOŠKIM TRANZICIJSKIM ZAHTJEVIMA I SAVREMENOM PRIMJENLJIVOM	
PROSTORNOM PLANIRANJU.....	83
III.3.1. Pregled mjera za prioritet 3.1. Poboľšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada.....	84
III.3.2. Pregled mjera za prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom	
upravljanju prostorom.....	85
IV. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI.....	86
V. PROVJERA USKLAĐENOSTI SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA.....	89
VI. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR.....	92
VII. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU.....	93
VIII. PRILOZI.....	96
VIII.1. DETALJAN PREGLED MJERA.....	96
VIII.2. DODATNI PRILOZI	116

I. UVOD

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, broj. 32/17 - u daljem tekstu: Zakon) i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, broj. 74/19 i 2/21 - u daljem tekstu: Uredba) uspostavljen je novi normativno-pravni okvir i metodologija razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonima i jedinicama lokalne samouprave. Do usvajanja pomenutog normativno-pravnog okvira, razvojno planiranje u Gradu Goraždu je poduzimano na principima planiranja usklađenim sa MIPRO metodologijom.

Strategija razvoja Grada Goražda 2017-2026. podrazumijevala je proces izrade vođen prema principima planiranja usklađen sa MIPRO metodologijom. Stupanjem na snagu pomenutog normativno-pravnog okvira razvojnog planiranja ukazala se potreba usklađivanja i revidiranja strateškog dokumenta.

Gradonačelnik Grada Goražda je Odlukom o pokretanju procesa izrade usklađene i revidirane Strategije razvoja broj: 02-24-1-1512/24 od 01.04.2024. godine pokrenuo opisani proces i u tu svrhu Rješenjem broj: 02-24-1-1658/24 od 18.04.2024. godine formirao Radni razvojni tim za revidiranje Strategije razvoja.

Strategija razvoja Grada Goražda je integrirani, multisektorski strateški dokument koja definira javne politike, usmjerava razvoj teritorije i zacrtanim strateškim ciljevima i prioritetima predstavlja putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategijom razvoja Grada Goražda se utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvještavanje.

Gradski razvojni tim (GRT) je vodio participatorni procesa izrade strateškog dokumenta zasnovano na principima održivog razvoja, socijalne uključenosti i metodologijom utvrđenom novim normativno-pravnim okvirom razvojnog planiranja.

Proces izrade Strategije razvoja Grada Goražda u svim fazama karakterisalo je ostvarivanje zakonskih principa razvojnog planiranja koji obuhvataju: otvoreni metod koordinacije, ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane, vertikalna i horizontalna koordinacija, partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

U okviru ostvarivanja zakonskih okvira razvojnog planiranja kroz fazu revidiranja i prilagođavanja izrade strateške platforme revidirana je vizija razvoja zasnovana na specifičnostima Grada Goražda.

Vizija razvoja Grad Goražde

GORAŽDE - Uređen grad, poduzetnih i zadovoljnih ljudi

Ostvarivanje vizije razvoja Grada Goražda podrazumjeva uspostavu mehanizama u okviru čega su definisana tri relevantna strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva istovremeno vodeći računa o nadležnostima utvrđenim kroz principe lokalne samouprave u Federaciji BiH. Strateški ciljevi su ujedno osnova za utvrđivanje prioriteta i mjera i dalje korake razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Gradu. Prioriteti, mjere i aktivnosti u potpunosti uvažavaju nadležnosti jedinice lokalne samouprave istovremeno prepoznavajući mogućnosti djelovanja kroz saradnju sa višim nivoima vlasti.

Strateški ciljevi razvoja Grad Goražde

1. Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljsvo radne snage

2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života

3. Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju

Proces izrade Strategije razvoja Grada Goražda u svim fazama je usmjeren i obezbjedio je usklađenost sa drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027. godina i Strategijom razvoja Bosansko-podrinjskog kantona Goražde 2021-2027. godina. Pored koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na pomenuti strateški okvir, Strategija razvoja Grada Goražda istovremeno u značajnom obimu odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za BiH kao i druga razvojna usmjerenja BiH.

I.1. Metodologija izrade Strategije

Uredbom je uspostavljena metodologija koja propisuje korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Pokretanjem procesa revidiranja i prilagođavanja strateškog dokumenta Grada Goražda za period 2024-2027. godine određeno je da proces podrazumjeva usklađivanje i prilagođavanje: perioda važenja Strategije razvoja Grada Goražda sa novim planskim ciklusom; terminologije Strategije sa terminologijom normativno-pravnog okvira; strateške platforme sa novim metodološkim pristupom i konteksta u mjeri u kojoj je relevantno; programskog dijela Strategije razvoja Grada Goražda sa novim metodološkim pristupom i novonastalim izazovima; izradom drugih strateških dokumenta. Ujedno cijeneći relevantni period procesa revidiranja i prilagođavanja strateškog dokumenta procesom se nastoji uspostaviti dugoročniji osnov razvoja Grada Goražda kao podloge za buduća planiranja kroz planske periode.

Izrada Strategije razvoja Grada Goražda (revidirana i prilagođena) je prošla kroz naznačene procese i faze počevši od revidiranja i prilagođavanja strateške platforme i situacione analize, zatim u tom procesu prilagođavanje strateških ciljeva, prioriteta i mjera, identifikaciju strateških projekata, provjeru međusobne usklađenosti strateških dokumenata, revidiranje i usklađivanje indikativnog finansijskog okvira za implementaciju, definisanje načina implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije, do zadnje faze koja podrazumjeva usvajanja strateškog dokumenta.

Značajnu podlogu procesu pružila je Strategija razvoja Grada Goražda za period 2017-2026. godina. Na bazi pomenutih podloga, prikupljenih ažurnih podataka i provedenih konsultacija utvrđen je Prijedlog Strategije razvoja Grada Goražda kao osnova koja je prošla daljnju proceduru do faze usvajanja od strane Gradskog vijeća. U postupku izrade i usvajanja provedene su javne konsultacije u kojima su učešće uzeli socio-ekonomski partneri, vijećnici i zaduženi općinski službenici. U cilju razmatranja revidiranih i usklađenih nalaza socio-ekonomske analize, strateške platforme, prioriteta i mjera kao i razmatranje utvrđenog prijedloga održani su radno-konsultativni sastanci.

Rješenjem Gradonačelnika broj: 02-24-1-1658/24 od 18.04.2024. godine uspostavljen je Razvojni tim (RT) zadužen za operativno vođenje svih faza izrade dokumenta. Gradski razvojni tim je vodio procese izrade, poštujući principe razvojnog planiranja i upravljanja razvojem iz člana 4. Zakona. Ekspertna podrška je obezbjeđena angažovanjem konsultantske podrške uključujući i podršku za razvoj implementacionih dokumenata propisanih Uredbom.

Članovi Razvojnog tima su:

1. Ernest Imamović, Gradonačelnik,
2. Asima Džambegović, koordinator,
3. Berin Kulelija, Grad Goražde-član tima,

4. Muamer Krašić, Grad Goražde-član tima,
5. Adisa Borovac, Grad Goražde-član tima,
6. Sanid Zirak, Grad Goražde-član tima,
7. Samira Drakovac, Grad Goražde-član tima,
8. Samir Kanlić, Grad Goražde-član tima,
9. Muamer Hodžić, Grad Goražde-član tima,
10. Indira Rizvanović, Grad Goražde-član tima,
11. Nezim Ramić, Grad Goražde-član tima,
12. Dalila Klovo, Grad Goražde-član tima,
13. Aldijana-Drljević Omanović, Vlada BPK-član tima,
14. Melida Hadžiomerović, Vlada BPK-član tima,
15. Aida Rahman, Vlada BPK-član tima,
16. Arman Bešlija, Centar za socijalni rad BPK-član tima,
17. Sanela Kurtić, Centar za socijalni rad BPK-član tima,
18. Adnan Bukva, Udruženje poslodavaca BPK-član tima,
19. Adisa Mirvić, JKP 6. MART-član tima,
20. Dževad Terović, Privredna komora BPK-član tima,
21. Edin Čengić, JU Dom zdravlja „Isak Samokovlija“-član tima,
22. Dženan Hendo, JU Centar za kulturu-član tima,
23. Nermin Obuća, JU Sportski centar Goražde-član tima,
24. Nihad Kunovac, JU za predškolski odgoj i obrazovanje Goražde-član tima,
25. Sejdo Šapčanin, JP Veterinarska stanica Goražde-član tima,
26. Meliha Gačanin, UG ALDI Goražde-član tima.

Stručno-konsultantsku podršku izradi Strategije razvoja pružao je konsultant mr.sci. Oković Emir.

Strategija razvoja Grada Goražda za period 2024-2027. godina (usklađena i revidirana) je kreirana i sadrži sve elemente metodologije utvrđene normativno-pravnim okvirom u Federaciji BiH. Na bazi usklađenosti sa širim strateškim okvirom Grad Goražde je u svojim strateškim opredjeljenjima dio ukupnog procesa razvoja u BiH. Konačno, revidirani su strateški ciljevi, prioriteti i mjere što ukupno predstavlja osnovu za daljnji proces implementacije i primjene normativnog okvira razvojnog planiranja. U okviru nadležnosti uočava se da sistem raspodjele nadležnosti nije u potpunosti normativno razriješen i u praksi isporuku usluga građanima čini dosta složenom i potrebne intervencije na području grada determinišu kao intervencije iz isključive nadležnosti grada i intervencije u kojima Grad djelimično poduzima aktivnosti ili omogućava realizaciju na području grada. U kontekstu definisanja mjera i aktivnosti za implementaciju Strategije razvoja Grada Goražda jasno su definisane aktivnosti koje isključivo implementira Grad i aktivnosti koje su u operativnom ili finansijskom smislu vezane za druge institucije, prije svega Kanton i FBiH. U projekciji razvoja usklađena i revidirana Strategija razvoja Grada Goražda, po razvojnom obuhvatu mjera izlazi i izvan perioda koji obuhvata što ujedno može biti dio osnove za naredni projektni ciklus, odnosno pretpostavlja fazna rješavanja pojedinih uočenih izazova.

II. STRATEŠKA PLATFORMA

II.1. Situaciona analiza

II.1.1. Geografski položaj i karakteristike

Grad Goražde je administrativni i kulturni centar Bosansko-podrinjskog kantona, pozicioniran u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na obali rijeke Drine u središtu njenog gornjeg toka, na istočnim obroncima planine Jahorine.

Grad Goražde se prostire na površini 248,8 km², što predstavlja 49,21% teritorije Bosansko-podrinjskog kantona (BPK), 0,95% teritorije Federacije BiH, odnosno 0,49% teritorije Bosne i Hercegovine. U gradu Goraždu živi 91% ukupnog stanovništva BPK.

U Federaciji BiH Goražde graniči na zapadu i sjeveru s općinama Foča-Ustikolina i Pale-Prača, dok na istoku i jugu graniči s opštinom Novo Goražde iz RS.

Slika 1. Položaj Grada Goražda u BiH

Od glavnog grada BiH, Sarajeva, Goražde je udaljeno 92 kilometra. Saobraćajne komunikacije povezuju grad Goražde magistralnim putevima sa Sarajevom, Višegradom i Fočom, hrvatskim i crnogorskim primorjem, te Srbijom, a kroz teritoriju grada protiče i rijeka Drina kao glavna saobraćajna arterija na području istočne Bosne. Saobraćajnu povezanost u narednom periodu značajno može unaprijediti daljnji započeti razvoj komunikacija, prije svega prema Sarajevu (Tunel Hranjen) ali i prema Crnoj Gori. Ujedno razvoj pomenutih komunikacija približava dostupnost vazdušnog i željezničkog saobraćaja što može biti izuzetno značajno.

Regionalnu putnu mrežu čini putni pravac R-448 (Prača – Jabuka – Goražde – Čajniče) u dužini od 24,3 km, dok je lokalna putna mreža dobro razvijena i zastupljena je sa 13 važnijih putnih pravaca, čime je većini sela omogućen pristup automobilom.

Grad Goražde čini 145 naseljenih mjesta organiziranih u 20 mjesnih zajednica, od čega su 4 gradske (Goražde I, Goražde II, Goražde III, Goražde IV), 3 prigradske (Vitkovići, Hubjeri, Zupčići) i 13 ruralnih MZ (Osanica, Osječani, Ilovača, Sadba, Kraboriš, Orahovice, Berič, Posestra, Mravinjac, Faočići, Rešetnica, Bogušići, Vranići).

Na većem dijelu površine grada preovladavaju strmi tereni velikih visinskih razlika, pa 75% teritorije grada otpada na ispresijecano planinsko zemljište, uglavnom pokriveno šumom i pašnjacima, s nadmorskom visinom iznad 500 m. Ravničarski dio terena, aluvijalna zaravan rijeke Drine, predstavlja najvažniji dio urbanog područja grada.

Grad Goražde okružuju uzvišenja Mišjak na jugozapadu, Biserna na jugoistoku, Samari na jugu, Gubavica na zapadu i Površnica na sjeveru. Nalazi se na nadmorskoj visini 345m što djelimično utiče i na klimu.

Kroz južni dio Grada protiče Drina koja je okružena planinskim masivima Jahorine i Vučevice. Kotlinsko proširenje na Drini na oko 350 m nadmorske visine, u kome je smješteno Goražde, izuzev otvorenosti duž laktastog korita Drine, okruženo je sa svih strana visokim planinama. Iz navedenih razloga se, uprkos blizine Jadranskog mora, područje Goražda odlikuje umjereno-kontinentalnom klimom, dok se viši planinski dijelovi analiziranog područja iznad 1000 m nadmorske visine, odlikuju

subalpskom i alpskom klimom. Zvanični podaci o mjerenju temperature¹ pokazuju rast prosječne temperature zraka za oko dva stepena u zadnjim decenijama. Klimu na području Grada Goražda u nižim nadmorskim visinama karakteriše značajno prisustvo magle što nepovoljno utiče na mnoge segmente. U periodu 2002 -2013.godine srednja godišnja relativna vlažnost vazduha u Goraždu iznosi 91 %. Najveća vrijednost relativne vlažnosti vazduha javlja se u periodu novembar - januar i iznosi oko 97 %, dok se najmanja vrijednost najčešće u toku ljeta i kreće se oko 88 %.

U hidrogeološkom smislu područje Grada pripada slivu rijeke Drine, koja od većih pritoka sa desne strane prima Oglečevsku rijeku i Biočku, a sa lijeve strane rijeku Osanica, riječicu Ocka i Podhranjenski potok. Sve pritoke sa oboda kotline, imaju veliki pad i bujičave su. Rijeka Drina je ujedno i najveći vodotok na području Grada, a manje rijeke su Osanička Rijeka, Oglečevska rijeka, Biočka i niz potoka. Ovo područje spada u red područja relativno izdašnih vodom u razmjerama Bosne i Hercegovine (u rijeku Drinu sa ovog područja otiče prosječno 17,5 lit/sec/km²). Površine koje su ušle u ukupnu sumu vodenih površina su: rijeke i potoci. Kao vodene površine na teritoriji Grada utvrđuju se kao rijeke: Drina, Ocka rijeka, Oglečevska, Osanica, Čemernica, Lučica, Repča, Topola, Morinska rijeka, potoci: Podhranjenski, Gušićki, Omarski, Duboki, Konjski i dr. Ukupna vodena površina obuhvata 0,8% teritorije Grada ili 214,4 ha. Na području obuhvata postoje mnogobrojni izvori, ali uglavnom manje izdašnosti. Mnogi od tih izvora služe za potrebe pojedinih naselja i industrije. Interesantno je da u selu Bogušići postoji izvor mineralne vode (kiseljak) kao i na Mravinjcu.

II.1.1.1. Prirodno i kulturno naslijeđe Grada Goražda

Grad Goražde je bogat riječnim vodenim površinama čiji glavni dio čini rijeka Drina. Dužina ukupnog toka rijeke Drine koja pripada Gradu je oko 22 km, dok je ukupna dužina toka rijeke Drine 346 km, a površina sliva 19.794,80 km². Srednji godišnji proticaj na ušću Drine iznosi $Q_{sr}=406 \text{ m}^3/\text{s}$, a specifični oticaj za sliv rijeke Drine do ušća – $q_{sp}=20,5(\text{L}/\text{s}/\text{km}^2)$.

U selu Bogušići postoji izvor mineralne vode (kiseljak) kao i na Mravinjcu (koji je malo lošijeg kvaliteta od navedenog u Bogušićima). Ove vode predstavljaju izuzetno prirodno blago, koje se može koristiti u raznim privrednim aktivnostima, ali i za izvoz pitkih, mineralnih i ljekovitih voda.

Područje Grada Goražda kao dio središnjih Dinarida svojim razvojem, odnosno specifičnim geološkim i tektonskim, magmatskim i sedimentološkim uslovima proizveo je i nastanak određenih mineralnih sirovina. Na teritoriji Grada stijene i rudne pojave kaledonske epohe relativno malo su istražene. Izvjesne pojave kvarcno-baritnih žila, barita, kvarca, cinka i olova, uglja i dr.

Kvarcno-sideritne žile sa rudnim mineralima bakra, cinka, olova, srebra, antimona zastupljeni su na lokalitetima Osječani, Nekopi i dr. Smatra se da su granitski intruzivi paleozoika na ovom području duboko u odnosu na sadašnji erozioni nivo. Zbog toga na površini ili u njenoj blizini postoje samo hidrotermalne parogeneze sa dominantnim učešćem barita, često sa kvarcom - kvarc-baritna tijela.

Obzirom na prisutnost velikih i raznovrsnih stijenskih masa, potencijalnost građevinskog i tehničkog kamena je gotavo neiscrpna (krečnjaci, dolomiti, šljunak i dr.). Treba imati u vidu da u sklopu navedenog postoji i potencijalnost za građevinskim ukrasnim kamenom (prekristalisali krečnjaci, dolomiti i dr.).

U kontekstu tendencija za povećanom potrebom iskorištavanja obnovljivih izvora energije bitno je napomenuti da područje Grada Goražde ima potencija za korištenje energije sunca i vjetra za proizvodnju električne energije, naročito na lokalitetima sa većom nadmorskom visinom gdje su strujanja vjetra veća i broj sunčanih dana izvan zone magle značajno veći. Sunčani periodi i potencijali sunca u smislu korišćenja obnovljivih izvora kao jednog od elemenata energetske tranzicije na pogodnim područjima Goražda, prema Globalnom solarnom atlasu, su na nivou preko 1250 kWp/kWh na godišnjem nivou. To znači da se radi o području koje u smislu ocjene privlačnosti, spada u srednju/visoku kategoriju (privlačno). Uzvevši u obzir sve mogućnosti za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora moguće je kombinacijama razvijati stabilne sisteme napajanja (storage) sa tendencijom uspostave zelene sredine.

¹ Izvor: Federalni hidrometeorološki zavod, Sarajevo, Srednje temperature u periodu 1961-1990.godine i periodu 2022-2023. godine.

Kulturno-istorijska baština predstavlja jedan od najvažnijih segmenata kulturnog identiteta određene zajednice i posebno doprinosi kvalitetu prostora u kojem ona egzistira, o starosnoj dobi pojedinih naselja i vremenskim periodima u kojima je to naselje imalo najburniji razvoj.

Na području Grada Goražda izdvajaju se arheološka nalazišta iz prahistorijskog, rimskog i srednjovjekovnog perioda, stećci, građevine sakralne arhitekture. U kontekstu prahistorijskih arheoloških lokaliteta izdvajaju se lokaliteti Jabuke, Ilovače, Križevac-Kosače, Lug-Zupčići, Popov do. Prepoznatljivi lokaliteti iz Rimski period su u naseljima Hubjeri-rimsko naselje, Kalac-Crkvina, Donja Sopotnica. Srednji vijek prevashodno karakterišu nekropole stećaka (Ilovača, Kopači-Zapljevac, Kolovarice, Vejzagići, Gusići, Osječani, Nekopi, Zorovići i drugi lokaliteti evidentirani u evidenciji Centra za kulturu Goražde). Nekropola stećaka Goršić Polje je uvrštena u UNESCO listu zaštićenih spomenika. Nacionalnim spomenici su Nekropola sa stećcima u Hrančićima, Nekropola sa stećcima u selu Kosače, Neolitsko naselje Lug.

Osmanski period karakterišu nišani, vjerski objekti, javni objekti infrastrukture (nišani u mjestu Rešetnica, Marevci, Goražde i drugi lokaliteti, Sinan begova-džamija, Džamija u Krečima, ostaci mosta Lutfi-bega Dedovića). U odnosu na austrougarski period dominantno se izdvajaju objekti OŠ „Husein-ef-Đozo“ i objekat Gradske galerije u Goraždu.

Centar za kulturu Goražde je sačinio evidenciju kulturno-istorijskih spomenika i objekata što je izuzetno značajna baza u ovom segmentu koji uključuje sve periode.

Značajnu kulturno-istorijsko naslijeđe predstavlja i spomenici, groblja-mezarja kao i historijska građa iz burnog perioda ratova na području grada Goražda. Naručito je značajan period agresije na BiH u kom periodu je Goražde imalo status zaštićene zone UN. U kontekstu odbrane u periodu 1992-1995. godina Goražde je steklo epitet „Grada heroja“.

II.1.2. Stanovništvo i demografske karakteristike i kretanja

Demografske karakteristike čine izuzetno bitan elemenat društveno-ekonomskog razvoja. Stanovništvo je osnovni faktor razvoja obzirom da se za isti vezuje kontingent radne snage koja pokreće i usmjerava djelatnosti na jednom području i istovremeno čini konzumenta društvenih sadržaja jedinice lokalne samouprave. U okviru demografske strukture razlikujemo obilježja stanovništva u vidu broja i gustine naseljenosti područja, starosne i rodne zastupljenosti, prirodnog priraštaja i kretanja stanovništva, što su faktori relevantni za društveno-ekonomsku razvijenost područja grada i šire.

Analizom pomenutih demografskih elemenata dolazimo do ocjene stanja na području Goražda u vidu ocjene nivoa društvene razvijenosti. Istovremeno utvrđujemo slabosti u demografskoj strukturi iz čega proizlaze pravci djelovanja i odgovora na ključne izazove kada je u pitanju stanovništvo i širi kontekst u gradu Goraždu.

II.1.2.1. Stanovništvo i gustina naseljenosti

Prema zvaničnoj procjeni² broja stanovnika, sredinom 2023. godine u gradu Goraždu je živilo 19.257 stanovnika, što je za 6,52% manje stanovnika u odnosu na 2017. godinu u kojoj je bilo 20.599 stanovnika. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u tadašnjoj općini Goražde je živjelo 33.474 stanovnika, dok je prema popisu iz 2013. godine u općini živjelo 20.897 stanovnika. U Gradu Goraždu, prema popisu iz 2013. godine registrovano je 7.573 domaćinstava, što znači da je prosječna veličina domaćinstva 2,76.

Tabela 1. Broj stanovnika grada Goražda 1991-2022. god.

Godina	Broj stanovnika
1991	33.475
2013	20.897
2017	20.599

² Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo 2024.

2018	20.610
2019	20.399
2020	20.153
2021	19.811
2022	19.484
2023	19.257

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2022. godina.

Ratna dešavanja od 1992-1995. godina ostavile su značajan uticaj na kretanje stanovništva, uključujući i Goražde, što je vidljivo putem poređenja zvaničnih rezultata popisa provedenih 1991. i 2013. godine. Broj stanovnika u 2013. godine je za 37,5% manji u odnosu na broj stanovnika iz 1991. godine. Činjenica da je dio teritorije općine Goražde obuhvaćen novoformiranom opštinom Novo Goražde također u određenom obimu utiče na pomenuti broj stanovnika. Sa druge strane, kroz relevantni posmatrani period 2017-2023. godina, nastavlja se trend pada broja stanovnika u procentu od 6,52% što Goražde stavlja u red sredina u kojima su zabilježeni negativni trendovi.

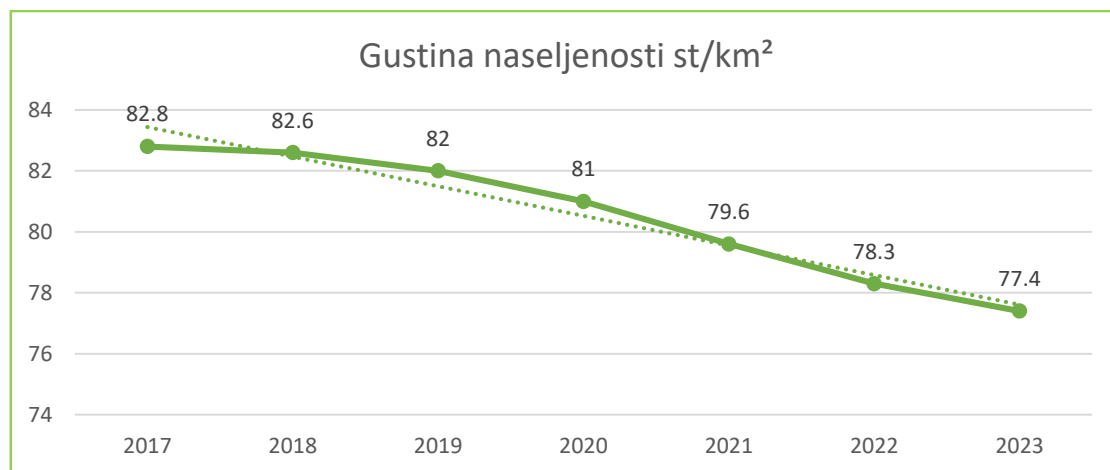
Grafikon 1. Pregled kretanja broja stanovnika grada Goražde 1991-2023.god.

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2022 godina.

U odnosu na područje Bosansko-podrinjskog kantona (21.728) stanovništvo grada Goražda čini 88.62% stanovništva Kantona. Polazeći od površine općine (248,8 km²) gustina naseljenosti u gradu Goraždu u 2023. godini je na nivou od 77,4 st/km² i u odnosu na 2017. godinu (82,8 st/km²) smanjila se za 5,4%. U kontekstu rasprostranjenosti stanovništva i uzevši u obzir OECD kriterije (15-50% stanovništva živi u ruralnim područjima) Goražde se može okarakterisati kao značajno ruralno područje.

Grafikon 2. Pregled gustine naseljenosti grada Goražde 2017-2023.god.

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine.

Posmatrajući stogodišnje trendove u odnosu na različita društvena uređenja i historijske događaje uočava se konstantan rast broja stanovnika do popisa stanovništva iz 1991.godine i pad broja u periodu nakon pomenute godine. Posmatrajući ove podatke može se sa određenom rezervom istaći da se rast broja stanovništva podudara sa značajnim nivoima investicija i ulaganja u elemente društvenog razvoja. Ratna devastacija i administrativna podjela područja Općine Goražde značajno su uticali na kretanje broja stanovnika u zadnjim decenijama.

Tabela 2. Broj stanovnika grada Goražda 1848-2023. god.

GODINA	1848	1953	1961	1971	1981	1991	2013	2023
Broj stanovnika	15.724	19.638	24.346	28.319	31.487	33.072	22.080	19.257

Izvor: Strategija razvoja regionalnih cesta Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, oktobar 2023. godine

II.1.2.2. Struktura stanovništva

Za izradu ove analize biološka struktura stanovništva je značajna jer daje osnove sadašnjeg i budućeg demografskog i socio-ekonomskog razvoja određenog područja. Biološka struktura obuhvata analizu starosne dobi stanovništva i polnu strukturu.

Starosna struktura stanovništva starosne dobi do 14 godina u posmatranom periodu (2017-2023), karakteriše pad stanovništva u procentu od 0,25% godišnje. Zastupljenost ove kategorije starosti stanovništva u ukupnom broju stanovnika u 2024. godini je na nivou 13,03% učešća u strukturi stanovništva. Radno-sposobno stanovništvo starosne dobi 15-64 u ukupnoj strukturi stanovništva učestvuje sa 57,44% i uočava se pad ukupnog broja stanovništva ove dobne kategorije u procentu od 12,39% ili godišnje u prosjeku od 1,77%. U odnosu na kategoriju stanovništva starosti iznad 65 godina prisutan je trend povećanja u procentu od 14,32% u odnosu na 2017. godinu.

Promjene vezane za starosnu strukturu ukazuju na zabrinjavajuće negativne trendove u starosnoj strukturi radno sposobnog stanovništva i starosnoj kategoriji preko 65 godina. Baza radno-sposobnog i reproduktivnog stanovništva se smanjuje što može negativno uticati na sve elemente razvoja. Indeks starenja stanovništva koji je na nivou od 139,1 potvrđuje činjenicu povećanja udjela starog stanovništva. U slučaju jednakih učešća mladih i starijeg stanovništva ovaj indeks iznosi 100. Ovo ukazuje na prisustvo trenda starenja stanovništva, prisutnosti elemenata stacioniranog i regresivnog tipa stanovništva i negativnog prisustva pada opće stope aktivnog stanovništva, a što ujedno ukazuje na potencijalne pravce usmjeravanja populacijskih/depopulacijskih i razvojnih politika.

Tabela 3. Starosna struktura stanovnika grada Goražda 2017-2023.god.

Godina	0-14	15-64	65+
2017	2.904	14.246	3.449
2018	2.960	14.067	3.583
2019	2.939	13.770	3.690
2020	2.918	13.442	3.793
2021	2.920	13.042	3.849
2022	2.896	12.720	3.868
2023	2.833	12.481	3.943

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Basansko-podrinjski kanton u brojkama, Sarajevo 2024. godina.

Rodna struktura stanovništva na prostoru BPK-a Goražde prema zvaničnim procjenama u 2023. godini čini 49,54% muškaraca i 50,46% žena. Višak ženskog stanovništva je najizraženiji u starijoj populaciji, dok je broj ženske djece (populacija 0 - 14 godina) bio manji od broja muškaraca. Udio ženske zrele populacije (15 - 64 godine) u ukupnom stanovništvu iznosi 31,40%. Odnos ženskih kontingenata stanovništva značajan je pokazatelj stanja i potencijala biodinamičke aktivnosti i snage same populacije.

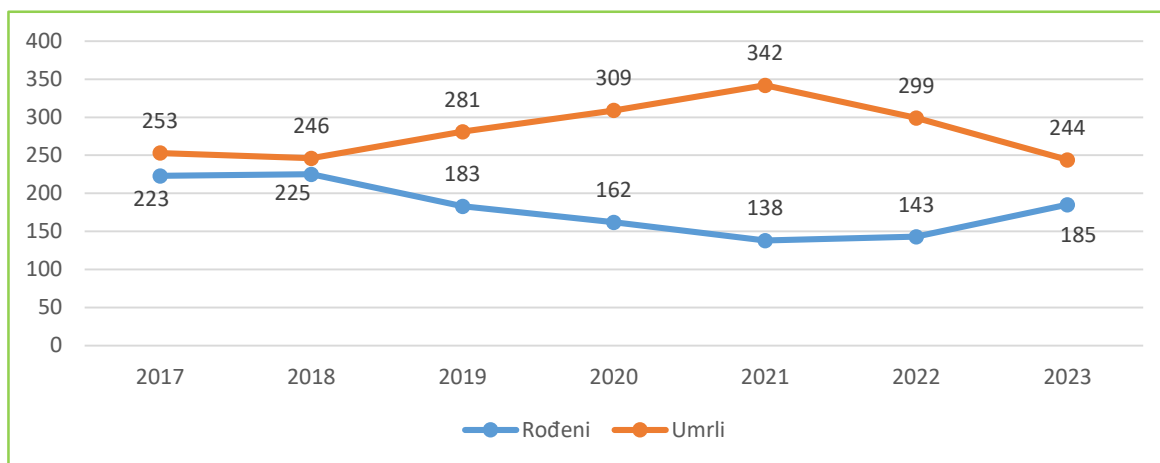
II.1.2.3. Prirodno kretanje stanovnika

Podaci prirodnog priraštaja stanovništva Goražda pokazuju u periodu 2017-2023. godina negativan prirodni priraštaj. U posmatranom periodu grad Goražde je na osnovu negativnog prirodnog priraštaja izgubio 715 stanovnika, što je procenat od 3,47 % stanovnika iz 2017. godine. Ostvareni procenat priraštaja ukazuje na potrebu prioritarnog kreiranja politika u ovom dijelu.

Prosječan broj rođenih u periodu 2017-2023. godine ja na nivou 179 živorođenih, dok je prosječan broj umrlih u istom periodu 282. Razmatrano u promilima u 2023. godini stopa nataliteta je iznosila 9,6 i u odnosu na 2017. godinu (10,9) je manja je za 11,83%. Stopa mortaliteta iskazana u promilima u 2023. godini je iznosila 12,7 i veća je u odnosu na 2017. godinu (12,3) za 3,25%. Uočava se da je uslijed utjecaja pandemije COVID-19 došlo do povećanja negativnog uticaja na elemente prirodnog priraštaja stanovništva, dok u zadnje dvije godine su prisutni blagi pozitivni trendovi.

Podaci o polnoj strukturi rođenih pokazuju veći broj rođene muške u odnosu na rođenu žensku djecu u posljednjih šest godina. U odnosu na polnu strukturu umrlih broj muški osoba je veći u odnosu na umrle ženske osobe. U posmatranom periodu ukupno je bilo 4 umrlih dojenčadi.

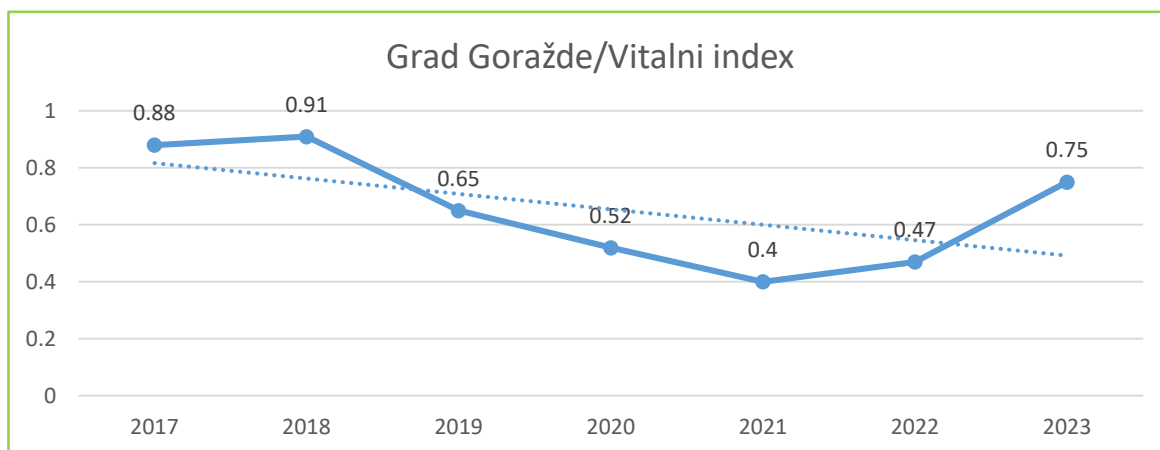
Grafikon 3. Pregled rođenih i umrlih u gradu Goraždu 2017-2024.god.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Bosansko-podrinjski kanton u brojkama, Sarajevo 2017-2023. godina.

Cijeneći potrebu kvantificiranja prirodnih promjena porasta ili pada stanovnika potrebno je smjer prirodne produkcije stanovništva postaviti u kontekst omjera rođenih na 100 umrlih osoba što se iskazuje putem vitalnog indeksa, koji je u 2017. godini bilježio vrijednost od 0,88 a u 2023. godini iznosio je 0,75. Vitalni indeks ukazuje i na prosječne vrijednosti prirodnog kretanja stanovništva Goražda.

Grafikon 4. Vitalni indeks odnosa rođenih i umrlih 2017-2023. god.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Bosansko-podrinjski kanton u brojkama, Sarajevo 2017-2023. godina.

Važan segment prirodnog kretanja stanovništva u osnovama reprodukcije izražen je i kroz segment zaključenih i razvedenih brakova. Podaci pokazuju blagi pad broja zaključenih brakova u 2023. godini u procentu od 15,75% u odnosu na 2017. godinu. Sa druge strane, značajno raste broj razvedenih brakova u procentu od 53,39%. Ova činjenica ukazuje na potrebu kreiranja politika koje stimulišu bračne zajednice i ujedno utiču na smanjenja broja razvedenih brakova.

Tabela 4. Broj zaključenih i razvedenih brakova u periodu 2017-2023.god.

Godina	Zaključeni brakovi	Razvedeni brakovi
2017	127	20
2018	108	30
2019	112	-
2020	114	23
2021	98	26
2022	148	25
2023	107	43

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Bosansko-podrinjski kanton u brojkama, Sarajevo 2017-2023. godina.

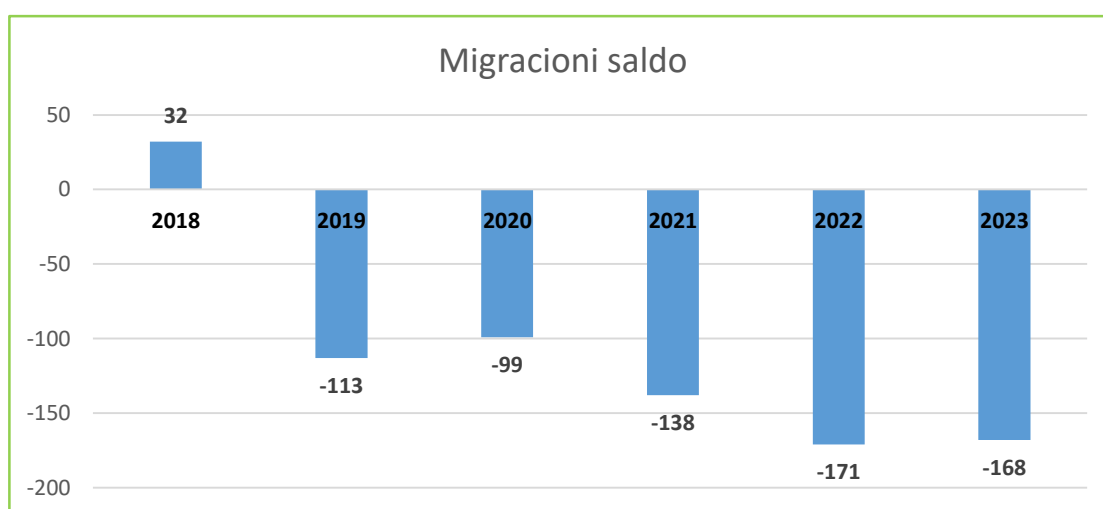
II.1.2.4. Migracije

Broj stanovnika u smislu rasta ili pada, pored prirodnog priraštaja, zavisi i od strukture migracionog salda. Migracije su izuzetno kompleksna komponenta stanovništva i njegovog razvoja. Dostupni podaci u odnosu na period 2017-2023. godina ukazuju na početne pozitivne stope i nakon toga prisustvo negativne migracionu stopu.

Podaci o ukupnim migracijama (unutrašnjim i vanjskim) pokazuju negativnu stopu izraženu u činjenici da je na području Goražda u periodu od 2017-2023. godina broj stanovnika po osnovu migracija manji za 657 stanovnika.

Uzroke negativnih trendova pronalazimo u nestabilnoj političkoj situaciji, kasnijem otpočinjanju samostalnog života i zasnivanja porodice te sve većeg broja odlaska stanovništva iz Bosne i Hercegovine.

Grafikon 5. Migracioni saldo grada Goražda u periodu 2017-2023. god.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Bosansko-podrinjski kanton u brojkama, Sarajevo 2017-2023.

Uspoređivanjem podataka o broju stanovnika 2023. godine u odnosu na popis stanovništva iz 1991. godine, konstatuje se pad broja stanovnika je u procentu od 41,78%. Pored činjenice da se dio

stanovništva smanjio usljed pogibije tokom rata 1992-1995 i zbog administrativne podjele Općine Goražde, procjenjuje se da značajan broj lica živi u inostranstvu. Nisu poznati podaci o broju lica koja žive u dijaspori ali se pretpostavlja da se radi o značajnom broju lica uključujući i generacije koje su se rodile izvan BiH. Grad Goražde je u okviru projekta USAID BIH DIASPORA započeo aktivnosti na mapiranju dijasporne te razvijanja saradnje u cilju unaprijeđenja lokalnog razvoja i drugih društvenih segmenata i procesa. Odlukom³ je uspostavljen e-registar za umrežavanje Grada Goražda sa dijasporom koji je do sada evidentirao 100 lica. U posmatranom periodu prisutne su ekonomske investicije stanovnika koji dolaze iz dijasporne na koji način su prevashodno unaprijeđene uslužne djelatnosti zasnovane na stečenim znanjima, iskustvima i ulaganjem kapitala. Primjeri ulaganja pokazuju sve potencijala dijasporne što je naročito značajno kod prenosa znanja i vještina u kontekstu savremenih globalnih izazova i trendova razvoja.

II.1.2.5. Ključni demografski izazovi

- Kreiranje demografskih politika iz okvira nadležnosti JLS usmjerenih na ostvarivanje pozitivnih demografskih efekata kao osnovne baze daljnjeg razvoja,
- Davanje prioriteta aktivnostima i projektima koji imaju pozitivan uticaj na ukupan ambijent zadržavanja i rasta stanovništva,
- Jačanje porodice i braka,
- Korištenje potencijala dijasporne.

II.1.3 Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Grad Goražde u postratnom (1992-1995) periodu do danas karakteriše tvrdnja da se radi o sredini koja je napravila odlične rezultate u oblasti privrede. Ta tvrdnja se zasniva na činjenici da značajan broj privrednih subjekata nije u procesima privatizacije doživio gašenje već naprotiv danas se radi o izuzetno uspješnim preduzećima, posebno u oblasti namjenske industrije. Također značajan poduzetnički potencijal, investiranje i tradicija industrijske proizvodnje uz prisustvo kvalitetnih kadrova omogućili su privredne rezultate. Rezultati se mjere rastom proizvodnje, investicijama, proširenjem privrednih objekata, brojem zaposlenih i visinom plaća. Na određeni način se može tvrditi da je razvoj privrede od 1996. godine do danas po obimu rasta i privrednim aktivnostima imao nekoliko ciklusa rasta i investiranja koji je uglavnom zasnovan na ulaganjima u postojeće privredne objekte i zone, odnosno preduzeća. Može se tvrditi da se daljnji rast privrednih aktivnosti i nove investicije zasniva na radnoj snazi, dostupnosti privrednog-industrijskog zemljišta, savremenim tehnologijama i pogodnostima za poslovanje koje podrazumjevaju kreiraju povoljnog poslovnog okruženja od strane lokalne zajednice i drugih nivoa vlasti.

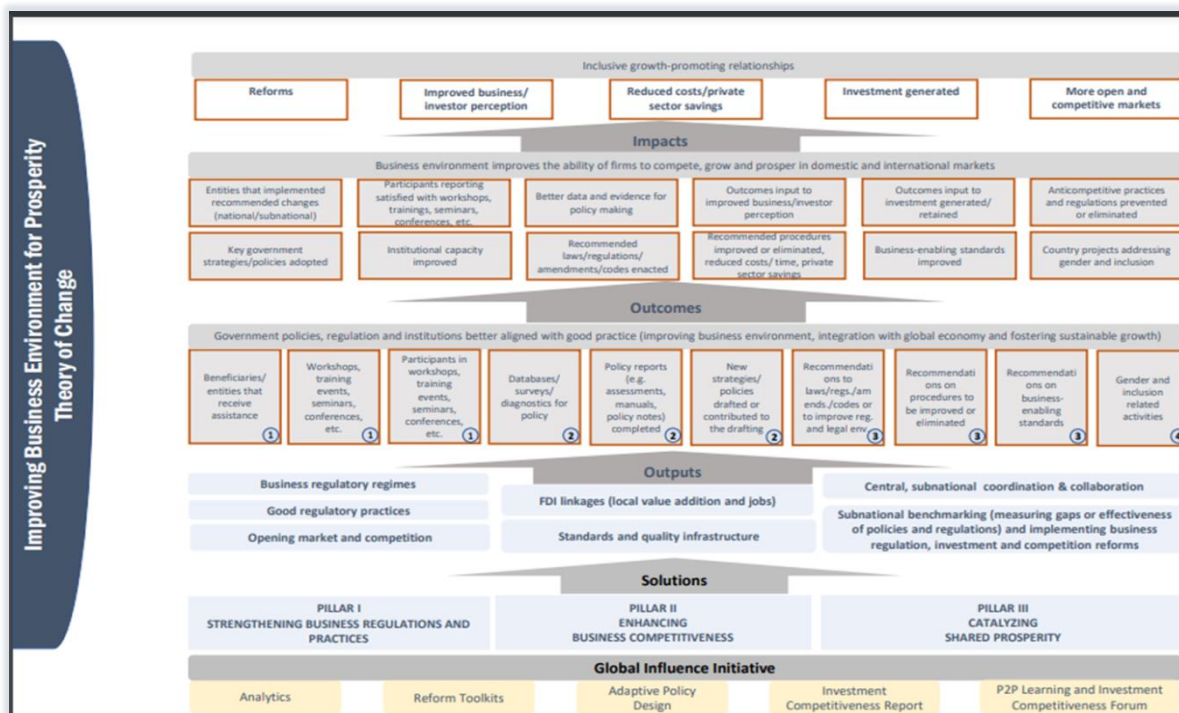
Grad Goražde u saradnji sa Kantonom je na osnovi utvrđenih ciljeva svoje aktivnosti i mjere realizovao kroz podršku razvoju poslovne infrastrukture i podršku kreiranju pogodnog poslovnog okruženja. U segmentu poslovne infrastrukture Grad Goražde je definisao poslovne-industrijske zone i kontinuirano doprinosa razvoju infrastrukture koja se naslanja na iste. U segmentu kreiranja pogodnog poslovnog okruženja i pružanje podrške privredi putem javne administracije svim zainteresovanim Grad je transparentno i ažurno rješevao podnesene zahtjeve i stavljao na uvid relevantne informacije, kao što su: osnovni pokazatelji i strateški dokumenti, sektorske aktivnosti/studije, informacije, administrativne obrasce i informacije o postupcima i procedurama što je potvrđeno stečenim BFC certifikatom. Na nivou obrta i MSP Grad je kontinuirano pružao podršku kroz odobravanje povoljnih kreditno-komisionih sredstava (160 kredita sa plasmanom kreditnih sredstava preko 1,5 mil. KM). Na nivou podrške poljoprivrednim aktivnostima Grad je pored činjenice da je poljoprivreda u nadležnosti viših nivoa vlasti pokrenuo planski pristup razvoja i podrške kreiranje strateških-planskih dokumenata koji u narednom periodu kroz implementaciju treba do dovedu do poboljšanja.

³ Odluka Gradonačelnika broj: 02-04-2-1549/24 od 04.04.2024. god.

Pored svakodnevne posvećenosti i otvorenosti prema poslovnoj zajednici formiran je Privredni savjet koji ima savjetodavnu funkciju radi jačanja privredno-javnog dijaloga, davanje prijedloga i inicijativa za poboljšanje konkurentnosti privrede, praćenje pitanja vezanih za privredni razvoj i poboljšanje investicionih ulaganja.

Na podlozi stavova Svjetske banke iz 2021. godine lokalni ekonomski razvoj se prije svega treba usmjeriti na javno-privatni dijalog sa fokusom na poboljšavanje poslovnog okruženja. Na toj osnovi Grad Goražde kroz saradnju sa višim nivoima vlasti i globalno treba da prepozna svoju ulogu i razvije planske aktivnosti u preporučenim oblastima.

WB 2021 Globalni okvir – poboljšanje poslovnog okruženja kao ključ inkluzivnog razvoja

Izvor: www.worldbank.org

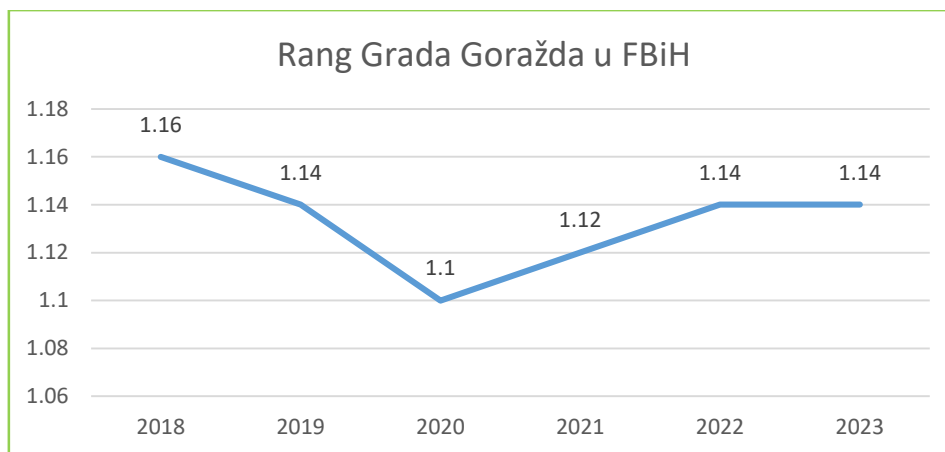
U odnosu na pomenute činjenice, relevantne stavove, prakse i iskustva, za postizanje pozitivnih efekata ekonomskog razvoja u jedinicama lokalne samouprave, možemo istaći niz bitnih preduslova prema kojima treba usmjeriti kreiranje lokalnih politika i aktivnosti:

- Promocija lokalnog poslovnog sektora
- Sposobnost za privlačenje investicija
- Podrška privrednim aktivnostima
- Podrška iskorištavanju komparativnih prednosti
- Poslovni kontakti i veze
- Stavovi nosilaca političkog odlučivanja
- Kvalitet zaposlenih u JLS
- Učinkovitost administrativnih procedura
- Dostupnost informacija
- Kvalitet komunalnih usluga i infrastrukture za poslovanje
- Dostupnost osposobljene radne snage
- Učinkovitost vlada na višoj razini

II.1.3.1. Nivo razvijenosti

Indeks razvijenosti je ključni pokazatelj i komparativni indikator razvoja koji se koristi u Federaciji BiH od strane Federalnog zavoda za programiranje razvoja. Za izradu indeksa razvijenosti od 2018. godine se koriste sljedeći indikatori: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stepen zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stepen obrazovanja radne snage. Grad Goražde je prema novoj metodologiji izračuna indeksa razvijenosti u 2018. godini bio na 9 mjestu prema rangu (II) razvijenosti u Federaciji Bosni i Hercegovini. U 2023. godine Goražde se nalazi na 12 mjestu u Federaciji Bosne i Hercegovine prema rangu razvijenosti.

Grafikon 6. Index razvijenosti Grada Goražda u FBiH

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine.

Ukoliko se posmatra kretanje osnovnih indikatora razvoja u periodu 2018-2023. godina, može se zaključiti da se bilježe gotovo konstantne vrijednosti relevantnih indikatora za nivo JLS uključujući učešće starog stanovništva i stepen obrazovanja radne snage. Indikator koji se odnosi na iznos prihoda od poreza na dohodak per capita je u porastu, dok sa druge strane opadaju vrijednosti indikatora stepen zaposlenosti i kretanje stanovništva.

Tabela 5. Pregled indikatora razvoja Grada Goraždea 2018-2021. god.

Indikator	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Prihodi od poreza na dohodak pc	1,28	1,25	1,18	1,29	1,34	1,40
Stepen zaposlenosti	1,51	1,46	1,47	1,50	1,53	1,49
Kretanje stanovništva	0,98	0,91	0,85	0,80	0,75	0,73
Učešće starog stanovništva	0,89	0,89	0,89	0,87	0,88	0,89
Stepen obrazovanja radne snage	1,06	1,08	1,05	1,06	1,07	1,07

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2018-2023. godine.

U odnosu na druge jedinice lokalne samouprave u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde Grad Goražde je u 2023. godini pozicioniran značajno ispred ostalih JLS koje su rangirane kao izuzetno nerazvijene.

II.1.3.2. Broj i struktura privrednih subjekata

Broj registrovanih privrednih subjekata prema zvaničnim statističkim podacima u 2024. godine je 1257 u okviru čega se dijele na pravna lica osnovana u oblicima regulisanim zakonskim okvirom u FBiH, podružnice u sastavu pravnih lica čija su sjedišta izvan Grada Goražda i fizička lica/obrtnici.

Tabela 6. Pregled broja privrednih subjekata u periodu 2017-2023. god.

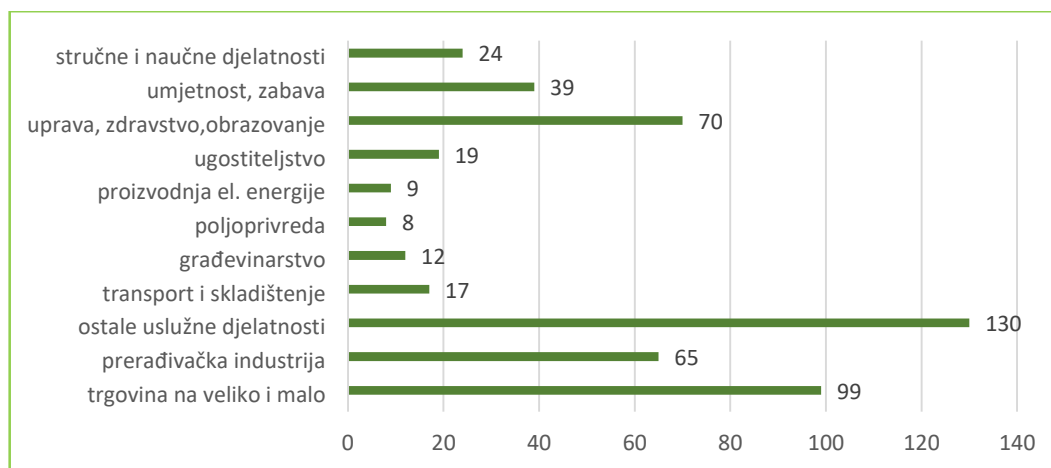
Privredni subjekti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pravna lica	466	478	488	500	517	513	511
Podružnice u sastavu pravnih lica	379	372	375	370	369	363	342
Fizička lica/obrtnici	412	416	414	426	447	453	456
Ukupno	1257	1266	1277	1296	1333	1329	1309
Broj subjekata na 1000 stanovnika	16,38	16,27	15,97	15,55	14,86	14,66	14,71

Izvor: Federalni zavod za statistiku, BPK-a u brojkama, Sarajevo 2024. godina.

U posmatranom periodu uočava se rast ukupnog broja privrednih subjekata za 3,9% u čemu najviše učestvuje rast broja pravnih lica i fizičkih lica/obrtnika, dok je prisutan procenat pada podružnica i sastavu pravnih lica. U odnosu na kriterij broja privrednih subjekata na 1000 stanovnika uočava se trend rasta broja privrednih subjekata po stanovniku.

U odnosu na poslovanje pravnih lica kao nosilaca privredne aktivnosti struktura djelatnosti je prisutna u svim djelatnostima uz određene specifičnosti. Primarne djelatnosti koje se odnose na poljoprivrednu proizvodnju slabo su zastupljene što ukazuje na odsustvo organizovane poljoprivredne proizvodnje na nivou preduzeća. U strukturi sekundarnih djelatnosti najviše je zastupljena prerađivačka djelatnost u oblasti namjenske industrije, metaloprerađivačke i auto industrije kao i građevine, dok je kod tercijarnih djelatnosti najviše zastupljena ugostiteljska djelatnost, ostale uslužne djelatnosti, trgovina na veliko i malo, prijevoz i skladištenje. Što se tiče kvartarnih djelatnosti (školstvo, uprava, zdravstvo, policija) trendovi su konstantni. Vrijedno je pomenuti činjenicu da raste broj proizvođača električne energije što odgovara trendovima korištenja energije iz obnovljivih izvora i može biti baza energetske održivosti i ozelenjavanja grada. Najveći privredni sektori u Goraždu iz perspektive zaposlenosti dolazi iz sektora prerađivačke industrije i uslužnih odnosno trgovačkih djelatnosti. Što se tiče djelatnosti poslovnih jedinica uočava se gotovo identična struktura i trendovi u djelatnostima poslovanja. Može se izvući zaključak da djelatnost u oblasti namjenske industrije predstavlja najveću bazu i kapacitet daljnjeg razvoja i naravno ostale prerađivačke djelatnosti koje se direktno nadovezuju, odnosno metalska i hemijska prerada. Prateće djelatnosti su područja na koje se može staviti fokus u cilju postizanja sinergijskih efekata. Također proces digitalizacije i dekarbonizacije zasigurno mogu biti iskorišteni i trebaju biti u fokusu razvojnih politika ovog područja cjeneći i dostupne resurse. Cjeneći dugogodišnju tradiciju industrijske proizvodnje, rezultate koji su postignuti i opće razvojne trendove nameće se mogućnost djelovanja i ulaganja u infrastrukturu i inovacije kao izvora dodatne vrijednosti, razvoja i očuvanja proizvodnih resursa i kreiranja visokotehnoloških procesa kao garanta očuvanja privrednih aktivnosti.

Grafikon 7. Učešće privrednih djelatnosti u ukupnom broju pravnih lica u 2023. god.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, BPK-a u brojkama, Sarajevo 2024. godine.

Prema podacima zasnovanim na prijavama poslovanja u 2023. godini (AFIP) ostvaren je ukupan prihod u iznosu od 395 mil. KM. Uvidom u registar dominantno se po rezultatima izdvajaju 22 privredna subjekta (promet, dobit,) čije poslovanje odgovara pomenutim zastupljenim granama privrednih djelatnosti i koji po veličini dominantno spadaju u mala, srednja i velika preduzeća.

Tabela 7. Pregled preduzeća sa najvećim ostvarenim prometom u 2023. god.

R.b	Naziv	Djelatnost	Veličina
1.	EMKA BOSNIA d.o.o.	Metalska industrija	Veliko
2.	UNIS GINEX d.d.	Namjenska industrija	Veliko
3.	PTG d.d.	Namjenska industrija	Veliko
4.	POBJEDA RUDET d.d.	Namjenska industrija	Veliko
5.	PREVENT COMPONENTS d.o.o.	Proizvodnja komponenti i ostali proizvoda	Srednje
6.	OKAC d.o.o.	Građenje i trgovina	Malo
7.	ES-PROMET d.o.o.	Trgovina na veliko i malo	Malo
8.	LEPENICA COMPANY d.o.o.	Trgovina na veliko i malo	Malo
9.	DRINA d.d.	Građevinarstvo	Malo
10.	PREVENT SAFETY d.o.o.	Proizvodnja zaštitne odjeće	Srednje
11.	GORAŽDEPUTEVI d.o.o.	Cestogradnja	Malo
12.	FA d.o.o.	Proizvodnja namještaja	Malo
13.	JP BPK ŠUME d.o.o.	Sječa šume	Srednje
14.	MARKAN d.o.o.	Gradnja, trgovina, prevoz	Malo
15.	BTF d.o.o.	Metalska industrija (alati)	Malo
16.	FORTEX d.o.o.	Trgovina na veliko i malo	Malo
17.	JANJINA d.o.o.	Upravljanje otpadom i trgovina	Malo
18.	EBI d.o.o.	Proizvodnja komponenti i ostali proizvoda	Malo
19.	TVORNICA ALATA d.o.o.	Metalska industrija (alati)	Malo
20.	PREVENT GORAŽDE d.o.o.	Tekstil	Malo
21.	BARSA d.o.o.	Sječa šume i trgovina	Malo
22.	AGROS d.o.o	Trgovina-poljoprivreda	Malo

Izvor: Bisnode boniteti baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH).

Analiziranjem rezultata poslovanja privrednih subjekata sa najvećim prometom u periodu 2019-2023. godina uočava se rast ukupnog prometa u procentu od 37,07%, rast neto dobiti u procentu od 46% što ukazuje na specifične trendove privrednih kretanja područja Grada Goražda. Uočava se pad prosječnog broj zaposlenih na bazi sati rada što sve ukupno ukazuje na negativne trendove o pojedinim segmentima privrednih djelatnosti.

Tabela 8. Pregled rezultata poslovanja najvećih privrednih subjekata Grada Goraždea 2017-2021.god.

Rezultati poslovanja	2019	2020	2021	2022	2023
Ukupni prihodi (mil. KM)	226,3	230,1	284,2	340,8	359,6
Neto dobit (mil. KM)	20,7	16,4	24,2	29,3	38,3
Prosječan broj zaposlenih na bazi sati rada	3362	3428	3343	3530	3058

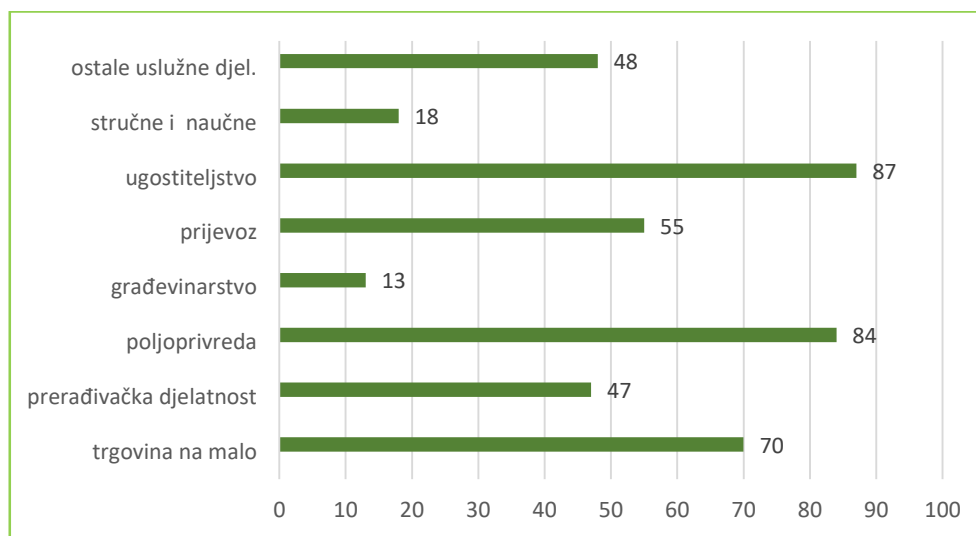
Izvor: Bisnode boniteti baza podataka zasnovana na predatim finansijskim izvještajima pravnih lica u FIA (FBiH).

U 2023. godini prema zvaničnim statističkim podacima na području Grada Goražda broj fizičkih lica/obrnika je 456 i u odnosu na 2017.godinu primjetan je rast od 9,65%. Broj novoregistrovanih obrta u 2023. godini je 67. Ono što se uočava u ovom segmentu je značajan broj poslovnih prostora u užem gradskom području koji je izvan funkcije, odnosno nije stavljen u namjenu što sve ukupno može

ukazivati na pravce djelovanja i predstavljati osnov unaprijeđenja obrtničke djelatnosti, odnosno djelatnosti fizičkih lica naravno vodeći računa o savremenim oblastima poslovanja u ovom segmentu (IT, kreativne djelatnosti, usluge i sl.).

U ukupnom broju registrovanih fizičkih lica/obrta na području Grada u 2023. godini dominiraju poslovanja u djelatnostima: ugostiteljstva, poljoprivrede, trgovina na malo, prerađivačka djelatnost, prijevoza, građevinarstva, ostalih uslužne djelatnosti, te stručnih i naučnih djelatnosti. Uočava se činjenica da se poljoprivredna djelatnost na području Goražda organizaciono u najvećem obimu ostvaruje kroz SPP što na određeni način ukazuje na stepen razvoja ove djelatnosti.

Grafikon 8. Učešće djelatnosti u ukupnom broju registrovanih fizičkih lica/obrta u 2023. god.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, BPK-a u brojkama, Sarajevo 2024

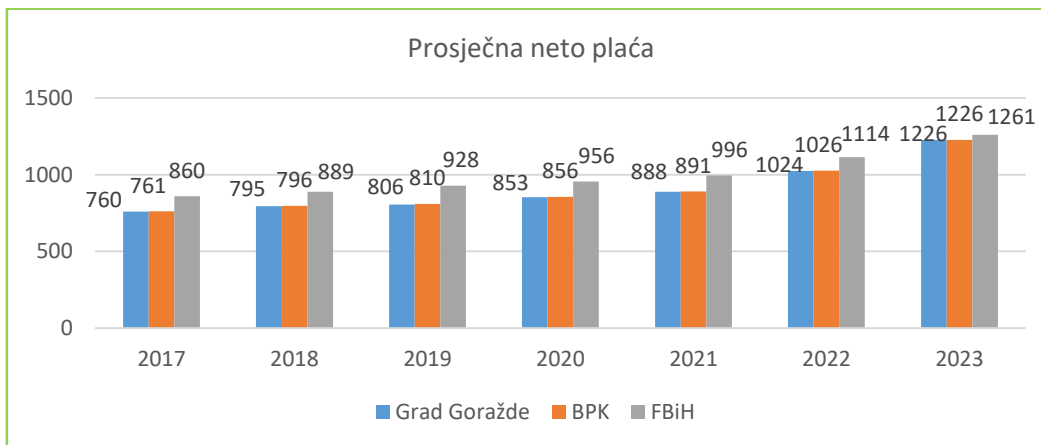
Ukupan trend rasta privredne aktivnosti na području Grada Goražda ukazuje na povoljne trendove u smislu povećanja prometa i broja privrednih društva. U Goraždu u odnosu na Federaciju BiH je izuzetno razvijeniji industrijski sektor, dok je znatno nerazvijeniji sektor usluga. U razvojnom kontekstu nameće se potreba kreiranja što povoljnijeg poslovnog okruženja i uticaja na procese koji mogu dovesti do rasta uvodeći osavremenjivanje u poslovne procese ali i zastupljenost privrednih djelatnosti.

Ujedno cjeneći da Grad Goražde ima specifičnu poziciju u FBiH i nepovoljnije uslove (geografski, saobraćajni, infrastrukturni, politički, migracioni i kadrovski) nameće se ideja kreiranja elementata slobodne ekonomske zone kao predispozicije atraktivnosti za ulaganja i pokretanja novih investicijskih procesa koji mogu dovesti do rasta privrednih aktivnosti ali i rasta populacijskog kontigenta u Goraždu i Istočnoj Bosni. Ova mjera podrazumjeva kontinuirano stručno i političko djelovanje kao i saradnju sa višim nivoima odlučivanja u FBiH. To naravno podrazumjeva i djelovanje na nivou JLS i Kantona u kreiranju mjera ekonomske politike (porezi, takse, naknade) koje su povoljnije za investitore i građane u odnosu na velike centre.

II.1.3.3. Prosječne plaće

Prosječna neto plaća ostvarena u Gradu Goraždu u 2023. godini iznosi 1226 KM i u donosu na 2017. godinu u kojoj je iznosila 760 KM, veća je za 39,01%. Uočava se trend rasta neto plaće kao pozitivni efekat ekonomskih kretanja i ista istovremeno predstavlja prosjek BPK-a. U odnosu na prosječnu neto plaću FBiH ista je na nivou 97,% prosjeka FBiH i reflektira strukturu zaposlenosti, privrede, produktivnost, nivo obrazovanja i ukupnih radnih vještina.

Grafikon 9. Neto plaće Grad Goražde u komparaciji sa BPK-a i FBiH 2017-2023. god.

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine

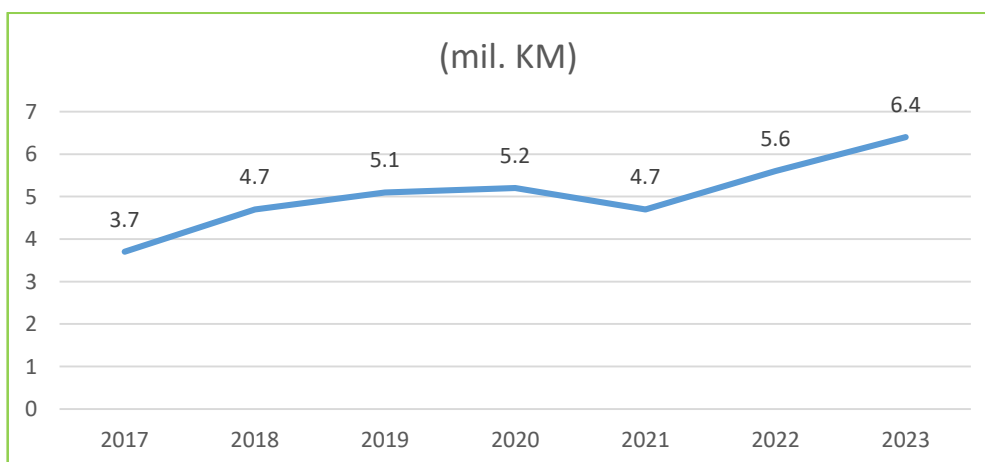
U periodu 2017-2023. godina i u apsolutnim i relativnim pokazateljima ostvarena su poboljšanja ili catch up efekat.

Grad Goražde u značajnom obimu plaće ostvaruje u okviru realnog sektora u okviru čega je najveći uticaj na rast prosječnih plaća ostvaren u oblasti namjenske industrije. Uočava se i porast obima ostvarenih plaća u okviru javnog sektora rastom broja zaposlenih ali i rastom plaća. Cijeneći sve veći značaj radne snage uposlene u privredi nameće se generalna potreba povećanja saradnje sa privrednom zajednicom i utjecaja na više nivoe vlasti u kontekstu usvajanja i provođenja mjera koje doprinose smanjenju opterećenja poslodavaca i stvaranja osnova za povećanje cijene rada.

II.1.3.4. Poreski prihodi

U analiziranom periodu 2017-2023. godina, poreski prihodi Grada Goražda iskazuju konstantan rast koji se iskazuje u procentu od 42,57 % što u ovom segmentu predstavlja značajan podatak i pokazatelj aktivnosti zasnovane na oporezivanju istovremeno uzimajući u obzir inflatorna kretanja uzrokovanih globalnim krizama.

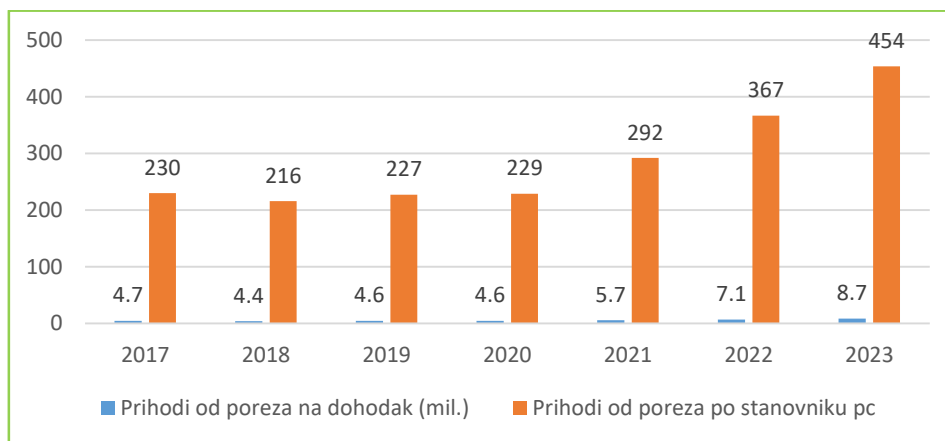
Grafikon 10. Poreski prihodi Grada Goražda 2017-2023. god.

Izvor: Podaci Grada Goražda, 2024. godina

U odnosu na razmatranje prihoda od poreza na dohodak Goražde karakteriše rast u posmatranom periodu (2017-2023) u procentu 85,1%, dok je prihod od poreza po stanovniku pc porastao za 97,3%. Poreski prihodi po stanovniku Grada u analiziranom periodu su ostvarili rast u apsolutnom izrazu.

Grafikon 11. Rast poreskih prihoda na dohodak Grad Goražde 2017-2023.god.

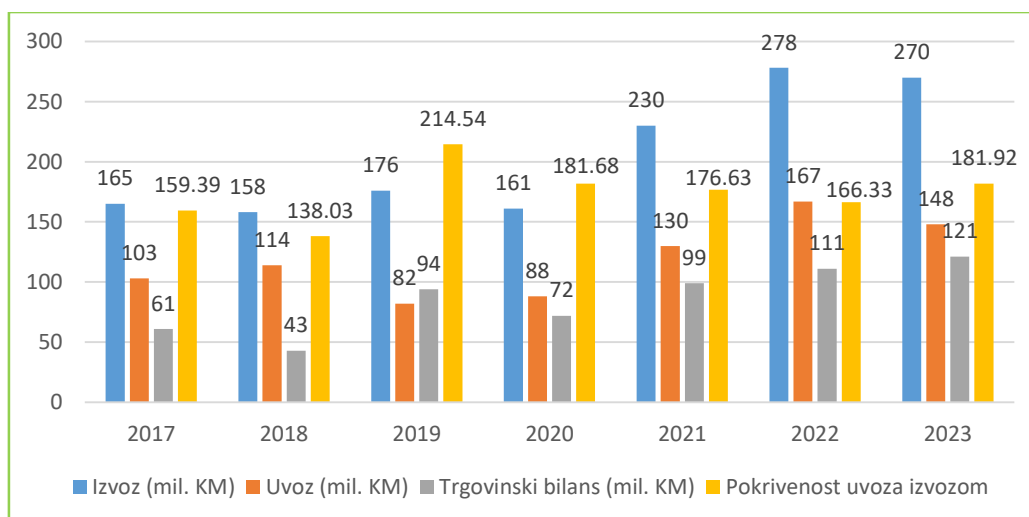
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine

Razmatranje pomenutih podataka navodi na zaključak da u osnovi istih stoje pozitivni efekti ekonomske djelatnosti na području Goražda. Uključujući u obzir sve pozitivne i negativne faktore koji utiču na prikazani rezultat u kontekstu strateškog promišljanja u prvi plan se nameće potreba zadržavanja trendova i daljnji iskorak. U tom kontekstu potrebno je kreirati i uticati iz okvira nadležnosti JLS na daljnje unaprijeđenje povoljnog poslovanja uz pojačan fokus na održavanje i unaprijeđenje baze stručne radne snage, razvoj vještina za tehnička i tehnološka unaprijeđenja i inovacije kao pravca za ostvarivanje dodatnih vrijednosti, razvoj sopstvenih proizvoda što većeg stepena finalizacije i kreiranja dugoročno stabilnih ekonomskih prilika.

II.1.3.5. Vanjsko-trgovinska razmjena

U analiziranom periodu, 2017-2023. godine, vrijednost izvezenih roba pokazuje rast u procentu od 38,9% dok je rast vrijednosti uvezeni roba u porastu od 20,4%. Trgovinski bilans je pozitivan i u posmatranom periodu najveći je u 2023. godini. Pokrivenost uvoza izvozom je konstantno na pozitivnom nivou i taj parametar je jedan od vodećih u BiH u odnosu na druge općine.

Grafikon 12. Izvoz, uvoz, trgovinski bilans i pokrivenost u razmjeni Goražda 2017-2023.god.

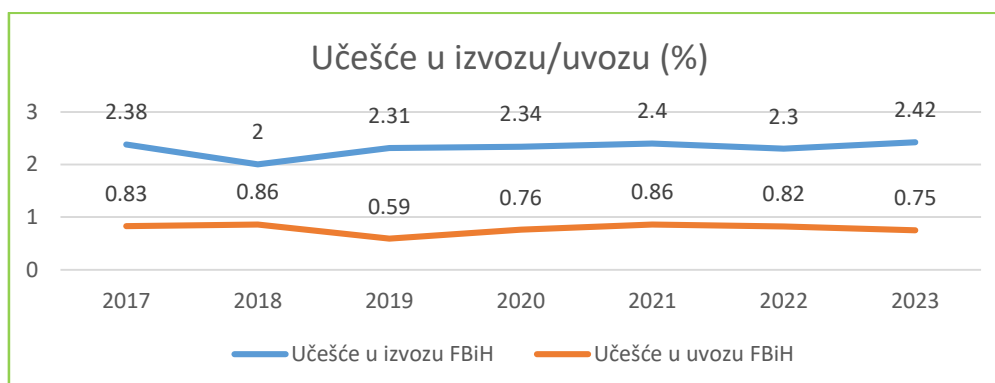

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. god.

Sa aspekta učešća u uvozu i izvozu u FBiH, učešće u izvozu se u prosjeku nalazi na 2,30% učešća u izvozu, odnosno 0,78% učešća u uvozu. U odnosu na Bosansko-podrinjski kanton učešće druge dvije općine je zanemarivo. Uzevši u obzir izvozno orjentisanu privredu Goražda jasno se uočavaju globalni

pozitivni i negativni uticaji kao što su krize izazvane COVID-19 pandemijom ili krizom u Ukrajini i inflatornim kretanjima. U strateškom promišljanju nameće se konstantna potreba uzimanja pomenutog faktora u obzir.

Grafikon 13. Učešće u uvozu i izvozu FBiH 2017-2023. god.

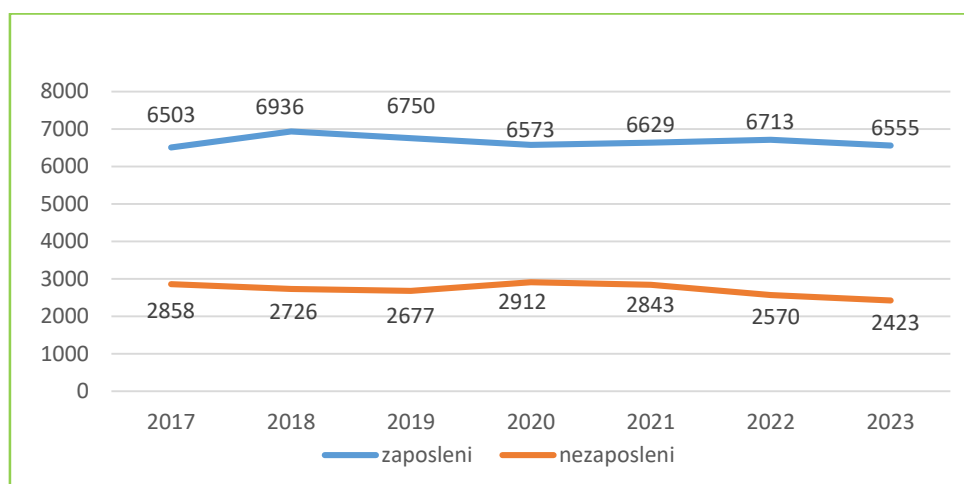
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po kantonima 2017-2023.god

Analizirani elementi vanjskotrgovinske razmjene u periodu 2017-2023. godina pokazuju rast obima izvoza i uvoza kao posljedice privrednih aktivnosti. Privredni subjekti sa područja Goražda u smislu izvoza pojavljuju se na stranim tržištima (preko 50 zemalja) i izvoze proizvode namjenske, metalske i autoindustrije i drvne industrije (namještaja), dok se uvoz najviše odnosi na repromaterijal, transportna sredstva, sirovine i proizvodi široke potrošnje.

II.1.3.6. Tržište rada

U analiziranom periodu (2017-2023), stepen stope zaposlenosti je porastao sa 48% na 52,5%, a stepen nezaposlenosti se smanjio sa 30,5% na 27%. Procenat rasta stope zaposlenosti je 4,5% i u slučaju Grada Goražda primjetan je kontinuirani trend rasta. Posmatrano u odnosu na 2017. godinu ukupan broj novozaposlenih prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja je 52, pad nezaposlenih je na nivou 435 lica, dok su prema podacima poreske uprave brojevi još izražajni. U odnosu na trendove smanjenja nezaposlenosti u obzir se moraju uzeti i naprijed navedene činjenice vezane za migracione trendove. Ako uzmemo u obzir ukupne podatke za posmatrani period, rezultate privrednih aktivnosti i trend povećanja broja uposlenih u javnom sektoru, može se doći do zaključka o povećanju produktivnosti radne snage u privredi i izražene fluktuacije radne snage.

Grafikon 14. Broj zaposlenih i nezaposlenih Grad Goražde 2015-2023.god.

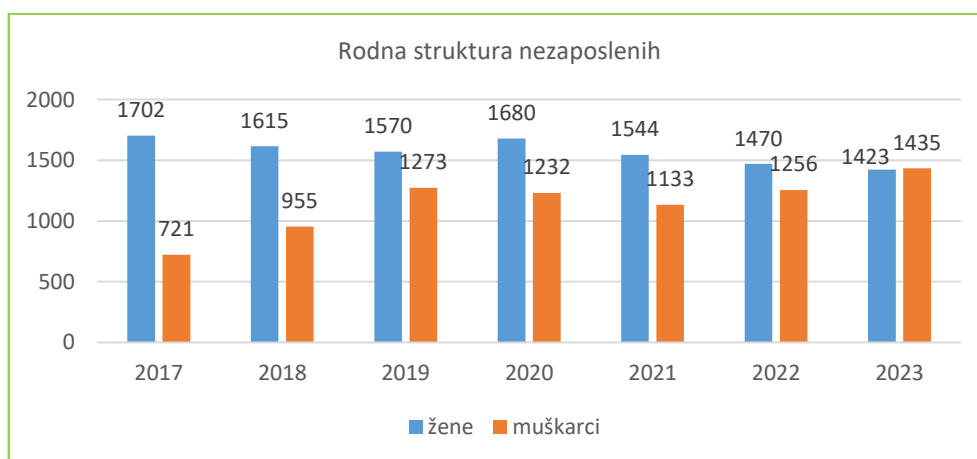
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2015-2021. god.

Struktura tržišta rada u odnosu na Federaciju BiH je specifična obzirom da je udio radnika u proizvodnim sektorima 2,3 puta ima veći broj zaposlenih, a skoro duplo manje zaposlenih u uslužnim sektorima. Industrijska baza zapošljava više od 49% ukupnog broja zaposlenih. Uposleni u javnom sektoru u nekoliko zadnjih godina su dosegli broj koji je proporcionalan udjelu zaposlenih u javnoj upravi i javnom sektoru u Federaciji BiH. Jasno se uočava da dva osnovna faktora u posmatranom periodu negativno utiču na tržište rada, odnosno uticaj pandemije COVID-19 i negativni migracioni trendovi što je sveukupno veliki izazov u narednom periodu.

Potražnja za osposobljenim proizvodnim radnicima uticala je da je prosječna plaća u rastućoj industriji skoro dostigla prosječnu plaću svih zaposlenih u kantonu. Uzevši u obzir te trendove i globalne trendove za potražnjom radne snage u narednom periodu se može očekivati povećana potražnja za radnicima u proizvodnim sektorima što će zahtijevati dodatni napor.

Analiza rodne strukture nezaposlenih u periodu 2017-2023.g. pokazuje da su žene više pogođene nezaposlenošću. Drugim riječima, na tržištu rada u kategoriji nezaposleni postoji rodni debalans na štetu žena koji je najizraženiji u posljednje dvije godine posmatranog perioda. U 2023. godini omjer je 57,74% (žene) i 42,36% (muškarci).

Grafikon 15. Rodna struktura nezaposlenih Grada Goražda 2017-2023. god.

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine

Analiza nezaposlenih po rodu i stručnoj spremi (obrazovanju, kvalifikaciji) koja je rađena za mjesec april 2023. godine pokazala je da preko 31,37% nezaposlenih koji traže posao imaju manje od srednje stručne spreme, od čega je veći broj žena. Nezaposleni sa stručnom spremom KV su u strukturi nezaposlenih zastupljeni sa preko 30% od kojih je veći broj muškaraca. Nezaposlenih sa srednjom školom je preko 27%, dok je nezaposlenih sa VŠS i VSS preko 7% pri čemu je veći broj nezaposlenih žena.

Tabela 9. Obrazovna struktura nezaposlenih lica u 2023. god.

Ukupno	žena	NK		PK		KV		VK		NSS		SSS		VŠS		VSS	
		Sv.	ž.	Sv.	ž.	Sv.	ž.	Sv.	ž.	Sv.	ž.	Sv.	ž.	Sv.	ž.		
2.384	1397	748	483	12	10	741	346	5	1	2	2	690	426	9	6	177	123

Izvor: Lokalni akcioni plan za zapošljavanje Grada Goražda 2024-2026.g.

U odnosu na tržište rada Grad Goražde je u proteklom periodu izradio Lokalni akcioni plan zapošljavanja Grada Goražde za period 2024-2026 (LAPZ) koji je urađen je u skladu sa Smjernicama za razvoj rodno osjetljivih lokalnih akcionih planova zapošljavanja koji je pripremljen u okviru implementacije projekta EU-ILO "Podrška lokalnim partnerstvima zapošljavanja u Bosni i Hercegovini - Faza II". Pomenutim dokumentom Grad je već utvrdio fokuse djelovanja u ovom segmentu zasnovane na nadležnostima JLS. Na bazi ove analize i nalaza iz LAPZ ključni pravci djelovanja koji mogu

unaprijediti stanje tržišta rada se odnose na: unapređenje kompetencije radne snage, privlačenja stranih i domaćih investicija s akcentom na dijasporu, promovisanje i sufinansiranje poduzetništva. Može se zaključiti da ovi nalazi u potpunosti odgovaraju naprijed pomenutim preporukama Svjetske banke za jedinice lokalne samouprave. Posebno se značajnim nameće potreba doprinosa kreiranju politika usmjerenih na tržište rada koje su odgovor na pojavu nedostatka radne snage za privredne aktivnosti. Sve izražajni je trend postojanja radne snage na evidenciji nezaposlenih koji nisu zainteresirani za potrebe poslodavaca za radnom snagom. Istovremeno pored činjenice ograničenosti nadležnosti JLS nužno je djelovanje u smjeru poboljšanja radno-pravnog statusa uposlenika.

Prema⁴ „Istraživanju o potrebama budućeg tržišta rada i radnom snagom (IPRS) 2022-2025“ koje je urađeno u okviru projekta "Novi pristup kreiranju radnih mjesta: Inovacijama ka prosperitetnom tržištu rada", svega jedna trećina poslodavaca ima uspostavljenu saradnju sa školama, koja se prvenstveno ogleda u obezbjeđenju uslova za izvođenje stručne obuke učenika. Dvije trećine poslodavaca je zainteresovano za saradnju sa školama u oblasti razvoja kadrova. Također, istraživanje je pokazalo da postoje značajne mogućnosti za povećanje kapaciteta za razvoj vještina radne snage.

II.1.3.7. Poslovne zone

U Goraždu je uspostavljeno⁵ pet poslovnih i industrijskih zona: Industrijska zona Vitkovići, Industrijska zona Bekto Precisa, Industrijska zona Pobjeda, Industrijska zona Haldište i Poslovna zona Rasadnik.

Tabela 10. Aktivne poslovne zone Grad Goražde

Br.	Vrsta informacije	Informacija
1.	Da li je donesena općinska Odluka o uspostavi zone? Datum Odluke.	Da, odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području općine Goražde, br.01-02-1-1595 od 31.03.2014.g.
2.	Naziv zone	Industrijska zona Vitkovići
3.	Vrsta ulaganja (greenfield, brownfield)	Brownfield (postojeća)
4.	Površina	20 ,9 ha
5.	Vlasništvo	Privatno
6.	Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore	105 km udaljena od Sarajeva, na putu M20
7.	Poslovna mogućnost: kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni	U dogovoru s vlasnikom
8.	Cijena prodaje ili najma zemljišta u zoni	Tržišna (u dogovoru sa vlasnikom)
9.	Opremljenost infrastrukturom	Da, kompletna infrastruktura postoji
10.	Prioritetni sektori za investiranje u zonu	Prerađivačka industrija
11.	Postojeći privredni subjekti u zoni	Prevent Safety, Prevent Goražde, Prevent components, Emka Bosnia, AC-unity d.o.o, Janjina d.o.o, Tanjo-trans d.o.o., TVC d.o.o.
12.	Dokumentacija potrebna za investiranje u zonu i ko je izdaje	Gradska uprava izdaje: urbanističku i građevinsku dozvolu
Br.	Vrsta informacije	Informacija
1.	Da li je donesena općinska Odluka o uspostavi zone? Datum Odluke.	Da, odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području općine Goražde, br.01-02-1-1595 od 31.03.2014.g.

⁴ Lokalni akcioni plan zapošljavanja Grada Goražde za period 2024-2026, Grad Goražde 2023.god.

⁵ Odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području Općine Goražde („Sl. Novine Grada Goražda, broj. 3/14)

2.	Naziv zone	Industrijska zona Bekto Precisa
3.	Vrsta ulaganja (greenfield, brownfield)	Brownfield (postojeća)
4.	Površina	10 ,5 ha
5.	Vlasništvo	Privatno
6.	Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore	100 km udaljena od Sarajeva, 1 km udaljena od magistralnog puta M20
7.	Poslovna mogućnost: kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni	U dogovoru s vlasnikom
8.	Cijena prodaje ili najma zemljišta u zoni	Tržišna (u dogovoru sa vlasnikom)
9.	Opremljenost infrastrukturom	Da, kompletna infrastruktura postoji
10.	Prioritetni sektori za investiranje u zonu	Prerađivačka industrija
11.	Postojeći privredni subjekti u zoni	Bekto Precisa d.o.o, EBI d.o.o.
12.	Dokumentacija potrebna za investiranje u zonu i ko je izdaje	Gradska uprave izdaje: urbanističku i građevinsku dozvolu
Br.	Vrsta informacije	Informacija
1.	Da li je donesena općinska Odluka o uspostavi zone? Datum Odluke.	Da, odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području općine Goražde, br.01-02-1-1595 od 31.03.2014.g.
2.	Naziv zone	Industrijska zona Pobjeda
3.	Vrsta ulaganja (greenfield, brownfield)	Brownfield (postojeća)
4.	Površina	23 ,9 ha
5.	Vlasništvo	Privatno
6.	Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore	100 km udaljena od Sarajeva, 1,5 km udaljena od magistralnog puta M20
7.	Poslovna mogućnost: kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni	U dogovoru sa vlasnikom
8.	Cijena prodaje ili najma zemljišta u zoni	Tržišna (u dogovoru sa vlasnikom)
9.	Opremljenost infrastrukturom	Da, kompletna infrastruktura postoji
10.	Prioritetni sektori za investiranje u zonu	Namjenska industrija
11.	Postojeći privredni subjekti u zoni	GINEX d.d., Pobjeda Rudet d.d., Pobjeda Tehnology d.d, Tvornica alata d.d., Pobjeda Sigurnost d.o.o. , BTF d.o.o.
12.	Dokumentacija potrebna za investiranje u zonu i ko je izdaje	Gradska uprave izdaje: urbanističku i građevinsku dozvolu
Br.	Vrsta informacije	Informacija
1.	Da li je donesena općinska Odluka o uspostavi zone? Datum Odluke.	Da, odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području općine Goražde, br.01-02-1-1595 od 31.03.2014.g.
2.	Naziv zone	Industrijska zona Haldište
3.	Vrsta ulaganja (greenfield, brownfield)	Brownfield
4.	Površina	16 ,8 ha

5.	Vlasništvo	Javno-Privatno
6.	Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore	106 km udaljena od Sarajeva, na putu M20
7.	Poslovna mogućnost: kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni	U dogovoru s vlasnikom
8.	Cijena prodaje ili najma zemljišta u zoni	Tržišna (u dogovoru sa vlasnikom)
9.	Opremljenost infrastrukturom	Ne, nema infrastrukture
10.	Prioritetni sektori za investiranje u zonu	Prerađivačka industrija
11.	Postojeći privredni subjekti u zoni	-
12.	Dokumentacija potrebna za investiranje u zonu i ko je izdaje	Gradska uprava izdaje: urbanističku i građevinsku dozvolu
Br.	Vrsta informacije	Informacija
1.	Da li je donesena općinska Odluka o uspostavi zone? Datum Odluke.	Da, odluka o osnivanju poslovnih i industrijskih zona na području općine Goražde, br.01-02-1-1595 od 31.03.2014.g.
2.	Naziv zone	Poslovna zona Rasadnik
3.	Vrsta ulaganja (greenfield, brownfield)	Brownfield
4.	Površina	2 ,3 ha
5.	Vlasništvo	Gradsko
6.	Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore	105 km udaljena od Sarajeva, na putu M 20
7.	Broj i površina parcela koje su slobodne i raspoložive su za investiranje	4 parcele
8.	Poslovna mogućnost: kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni	Kupovina zemljišta, najam zemljišta u zoni
9.	Cijena prodaje ili najma zemljišta u zoni	Tržišna, prodaja se vrši putem javnog oglasa
10.	Opremljenost infrastrukturom	Da, kompletna infrastruktura postoji
11.	Prioritetni sektori za investiranje u zonu	Poslovno-trgovačko-obrtnički objekti
12.	Postojeći privredni subjekti u zoni	Bingo Tuzla, Cronix(u izgradnji objekat), Hubjer d.o.o
13.	Dokumentacija potrebna za investiranje u zonu i ko je izdaje	Gradska uprave izdaje: urbanističku i građevinsku dozvolu

Izvor: Investirajte u Bosansko-podrinjski kanton Goražde-Investicijski profil, 2016.god.

Na području grada Goražde prema prostorno planskoj dokumentaciji postoji Industrijska zona „Haldište“ (16,8 ha u naselju Lug-Goražde). Područje ove industrijske zone je neizgrađeno građevinsko zemljište, te otvara široke mogućnosti potencijalnim investitorima. Studija ekonomske opravdanosti je pokazala da je zemljište ove industrijske zone prekriveno šljakom i nestabilno, te da u sadašnjem stanju nije pogodno za izgradnju industrijskih i poslovnih objekata. Za stabilizaciju terena bi bila potreba velika ulaganja. Takođe, jedan od problema je nepostojanje adekvatne lokacije za odlaganje šljake.

Kao potencijalni novi lokaliteti za poslovne zone su: lokacija bivše kasarne Šišeta i kasarne Goražde 1, površine oko 30 duluma, udaljene par stotina metara od grada. Ove lokacije su kategorisane kao neperspektivni vojni objekti i u državnom su vlasništvu, odnosno datu su od strane Vlade FBiH i Vlade

BPK na privremno korišćenje pojedinim privrednim subjektima. U 2023. godini su poduzete aktivnosti na uređenju osnovne infrastrukture na lokalitetu Vojni logor (ul. Višegradska) sa namjenom korištenja za privredne aktivnosti i poduzetništvo.

Prostornim planom Grada Goražda u kontekstu razvoja malog i srednjeg preduzetništva prostorno su prepoznata potencijalni lokaliteti za poslovne zone u kojima je cilj formirati prostorne uslove za lociranje malih i srednjih proizvodnih i uslužnih kapaciteta i privlačenje stranih investitora. Proizvodne zone su prostorno pozicionirane u naseljenim mjestima: Zupčići-Lug, Goražde, Berič, Ilovača.

Analizirajući stanje poslovnih zona dva osnovana zaključka padaju u prvi plan, a to je da su postojeće privredne zone u smislu kapaciteta značajno iskorištene. Potencijalni lokaliteti nisu u potpunosti u formalno-pravnom smislu određeni i osnovna infrastruktura nije postavljena. Nameće se zaključak da je potrebno definisati dodatnu poslovnu zonu i iskoristiti sve mogućnosti saradnje za uspostavu iste u formalno-pravnom i infrastrukturnom smislu uzevši u obzir činjenicu trase buduće brze ceste sa Tunelom „Hranjen“.

II.1.3.8. Poljoprivreda

Područje Grada Goražde prema podacima iz katastra obuhvata površinu od 24 880 ha (248,80 km²) sa različitim strukturama zemljišta od čega poljoprivredno zemljišta pokriva 9.312 ha, šumsko zemljište 14.414 ha i nepolodno zemljište 1.154 ha. U odnosu na katastarske podatke stanje na terenu ukazuje na sve veće površine zaraslog neobrađenog zemljišta što na određeni način daje i sliku stanja poljoprivredne proizvodnje. U strukturi poljoprivrednog zemljišta najveću površinu pokrivaju livade dok je najmanje voćnjaka.

Tabela 11. Pregled ukupnih površina po kategorijama

r.b.	Kategorija zemljišta	Površina (ha)
1.	Oranice/njive	2.415
2.	Voćnjaci	1.349
3.	Livade	4.073
4.	Pašnjaci	1.475
UKUPNO POLJOPRIVREDNO ZEMLJIŠTE		9.312
5.	Šumsko zemljište	14.414
6.	Nepolodno zemljište	1.154
UKUPNA POVRŠINA		24.880

Izvor: Strategija ruralnog razvoja Grada Goražda 2023-2027.god.

Udio kvalitetnog zemljišta u ukupnom poljoprivrednom zemljištu je mali, sa najvećim udjelom V i VI bonitetne kategorije zemljište. Kvalitetno poljoprivredno zemljište se najvećim dijelom nalazi u dolinama rijeka koja su pogodna za intenzivnu proizvodnju svih biljnih vrsta (ratarske, voćarske, povrtne). Na području Grada Goražda, utvrđeno je osam tipova zemljišta koja po svom sastavu omogućavaju uzgoj žitarica, krompira, voća, ratarske i povrtne kulture.

Strategijom ruralnog razvoja Grada Goražda 2023-2027 utvrđeno je da je 94,6% poljoprivrednog zemljišta na području Grada Goražda nalazi pod prirodnim ograničenjima za poljoprivrednu proizvodnju što na određeni način daje percepciju razvoja poljoprivredne djelatnosti.

Što se tiče šumskog zemljišta zastupljeno je na svim nadmorskim visinama. U šumama su uglavnom zastupljene slijedeće vrste: bukva, hrast, cer, grab. U sklopu šumskih područja prisutne su različite vrste ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva. Najzastupljenije vrste su: kamilica, kadulja, jagorčevina, imela, drijenjak, borovnica, šumska jagoda i kupina, a od gljiva najzastupljenije su vrganj, smrčak, lisičarka i dr.

Prema dostupnim podacima registrirano je 1201. poljoprivredno gazdinstvo sa ukupno 106 uposlenih. Struktura poljoprivrednih gazdinstava ukazuje na usitnjenost poljoprivredne proizvodnje obzirom da 74,77% u strukturi spada u gazdinstva na površini do 1 ha, odnosno 26,89% na gazdinstva do 3 ha.

Tabela 12. Podaci o registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima i struktura

Broj aktivnih gazdinstava	Površina koju obrađuju registrovana gazdinstva		Privatna gazinstva	Pravni subjekti-SPP, d.o.o. i dr.	Broj članova gazdinstava	Broj uposlenih
1.201	1.296 ha		1.113	88	2.247	106
Struktura poljoprivrednih gazdinstava						
Površina	0 – 1 ha	1 – 3 ha	3 – 5 ha	5 – 10 ha	10 – 50 ha	UKUPNO
Broj gazdinstava	898	323	72	23	3	1201
Površina (ha)	296	552	262	150	35	1296

Izvor: Strategija ruralnog razvoja Grada Goražda 2023-2027.god.

Na području Goražda zastupljena je proizvodnja različitih poljoprivrednih kultura u okviru poljoprivrednih gazdinstava ali i kućanstava kod kojih pretežno prevladavaju povrtlarske kulture. Opće je zapažanje da su u odnosu na većinu poljoprivrednih kultura koje se uzgajaju prisutni trendovi smanjenja što odgovara i trendu smanjenja obradivog poljoprivrednog zemljišta. U odnosu na ratarske kulture dominantan je uzgoj pšenice, kod krmnog bilja lucerke a u odnosu na povrtlarske kulture najzastupljeniji su krompir, paradajz, paprika i kupus. Uočava se značajan problem plasmana proizvoda na tržištu. Problem je djelimično ublažen činjenicom da je ponovo započela sa radom pijaca u Rasadniku, ali isto tako se uočava nesređeno stanje svakodnevne prodaje proizvoda koje se trenutno neplanski obavlja na brojnim lokacijama izvan svih sanitarnih i drugih uslova.

Tabela 13. Zasijane površine najznačajnijih poljoprivrednih kultura u periodu 2017-2022. godine

Kultura u ha	Godina					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Pšenica	44	25	22	23	28	29
Ječam	8	6	5	6	6	8
Kukuruz	38	30	30	30	32	30
Raž	1	1	1	1	1	2
Djetelina	54	54	54	54	50	50
Lucerka	840	840	840	840	830	810
Kukuruz silažni	16	16	18	20	16	18
DTS	20	20	20	20	18	18
Stočna repa	6	6	6	6	5	5
Krompir	315	310	312	320	310	300
Grah	23	22	22	22	20	22
Luk c.	12	12	12	14	12	12
Kupus	34	30	32	30	32	30
Paradajz	28	26	27	30	32	30
Paprika	28	26	27	30	30	30

Izvor: Strategija ruralnog razvoja Grada Goražda 2023-2027.god.

Područje Goražda ima dugu tradiciju voćarskog uzgoja. Primjera radi, poljoprivredna uprava austrougarske je odabrala Goražde kao jedan od dva veća izvozna centra za jabuku i krušku na području

BiH, te je u tu svrhu 1903. godine na ovoj lokaciji organizovala i prvi rasadnik voćaka. Na području Grada Goražda prisutne su različite sorte autohtonih voćaka što predstavlja vrijedan genetski materijal, drugim riječima bogatstvo kao izvor gena kvalitetnih pomoloških svojstava. Međutim, podaci ukazuju da je trenutno stanje u ovoj oblasti ima loše trendove, zasadi voća nisu kontinuirano obnavljani, broj rasadnika je u padu i ukupni prinosi padaju uključujući i činjenicu nesređenog plasmata proizvoda. Značajana plantaža jabuke na području Grada Goražda (naselje Rasadnik) je napušten od strane investitora i o istom lokalitetu je nužno povesti računa. Pored svih navedenih negativnih trendova pravac djelovanja zasigurno može biti usmjeren u iskorištavanju ovog potencijala u narednom periodu. Značaj voćarstva i pojedinih vrsta voća, kao što je jabuka, je prepoznat i kroz organizovanje sajamske manifestacije „Sajam Jabuke“ koja je postala prepoznatljiva i oko koje je moguće dalje razvijati ukupan ambijent za razvoj voćarstva i poljoprivrede na ovom području. Također se može zaključiti da su u padu i stočarstvo i druge grane poljoprivrede.

Tabela 14. Ukupni prinosi pojedinih vrsta voća (t) u periodu 2017-2022 godina

Kultura u (t)	Godina					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Trešnja	34	5	301	302	23,2	292
Višnja	5	1	65	65	5,5	60
Jabuka	16	163	1451	2726	3579,6	847
Kruška	-	22	291	490	506	152
Šljiva	-	69	431	1758	331	399
Breskva	-	-	-	2	1,6	-
Orasi	-	51	83	156	245	68

Izvor: Strategija ruralnog razvoja Grada Goražda 2023-2027.god.

Na stanje u poljoprivredi Grada Goražde pokušava odgovoriti sistemskim pristupom započetim izradom i usvajanjem Strategije ruralnog razvoja Grada Goražda za period 2023-2027. godine što zasigurno predstavlja alat koji može dovesti do pozitivnih rezultata. Sa aspekta izrade integralne strategije razvoja značajno je uzeti u obzir i složeni sistem nadležnosti u oblasti poljoprivrede. Na nivou BPK-a je usvojen Zakon o poljoprivredi kojim je regulisana ova oblast i kreiran okvir za poticanje koje se realizuje putem resornog ministarstva. To znači da se oblast poljoprivrede kvalitetno može unaprijediti jedino kroz intenzivnu saradnju svih nivoa vlasti. Cijeneći navedeno u kontekstu ove analize u prvi plan se nameću aktivnosti koje prije svega utiču na doprinos razvoju ambijenta za poljoprivrednu djelatnost. Sa aspekta nadležnosti Grada Goražda prioritetan prostor za djelovanje se može usmjeriti na omogućavanje svakodnevnog plasmata poljoprivrednih proizvoda kroz organizovanje dnevene-zelene pijace po uzoru na uspješne modele u BiH i šire. Kako je naprijed opisano Goražde ima dugogodišnju-historijsku tradiciju institucionalnog bavljenja poljoprivredom i sa tog aspekta nameće se mogućnost pokretanja agro-inkubatora na lokalitetu Rasadnika-Kolijevke kao oživljavanja institucionalnog bavljenja i uvezivanja sa svim akterima uključujući i prisutnu poljoprivrednu školu. To naravno može podrazumjevati i podizanje rasadnika i plantaža autohtonih i drugih sorti voća. Budući da je goraždanska jabuka prepoznatljiva nameće se potreba da se u tom kontekstu doprinese jačanju “Sajma jabuke” i aktivnostima pojačane promocije ili čak brendiranja Grada Goražda kroz tu prizmu što podrazumjeva i infrastrukturno djelovanje (brendiranje kroz ključne objekte infrastrukture-saobraćanice, raskrsnice, fasade i sl.). Konačno, cijeneći strukturu zemljišta i vrste poljoprivredne proizvodnje kao i sve veći potencijala u oblasti turizma podrška organskoj proizvodnji i agro turizmu može biti jedan od značajnijih pravaca djelovanja.

II.1.3.9. Turizam

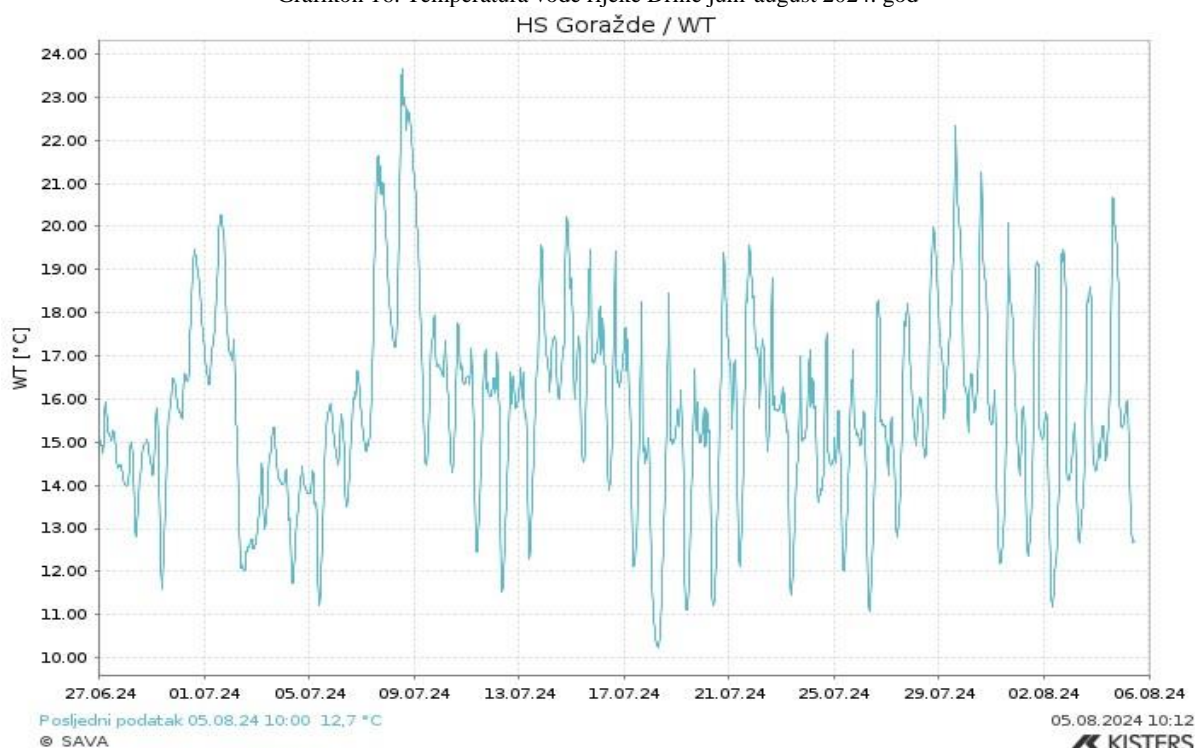
Grad Goražde posjeduje značajne potencijale za razvoj riječnog, planinskog i seoskog turizma. Povoljni klimatski uslovi i geografski položaj pored rijeke Drine, plodno tlo, šumsko bogatstvo i druga prirodna bogatstva, pružaju mnoge mogućnosti za razvoj turizma. Uz rijeku Drinu se mogu iskoristiti prostori za

postoje plaže i mjesta za kampiranje, a tu su i brdsko-planinska uzvišenja i festivali koji se tradicionalno održavaju u Goraždu.

Najčešće kada se govori o razvoju turizma u prvi plan se stavlja rijeka Drina u kontekstu turističkih sadržaja kao što je rafting, splavarenja, kupanje, ribolov, gastronomija i sl. Međutim u kontekstu izrade ove Strategije razvoja Grada Goražda nužnim se nameće potreba razmatranja činjenice da je dio rijeke Drine koji protiče kroz Goražde prostorno smješten između dvije akumulacije (Mratinje u CG i HE Višegrad) koje značajno utiču na vodostaj i temperaturu vode.

Uvidom u mjerenja temperature vode uočavaju se svakodnevna osciliranja što je u kontekstu ljetnog turizma izuzetno nepovoljno, odnosno temperature vode su uslijed svakodnevne promjene vodostaja i ispuštanja iz akumulacije Mratinje u periodu juli-august jako niske (do 16°C) i nisu adekvatne za kupanje i druge turističke sadržaje. Uočava se da temperatura vode najveće vrijednosti doseže u večernjim satima dok u najtoplijem dijelu dana temperatura nije prelazila 16°C. Samo jedan put (08.07.2024) je u toku najtoplijeg dijela dana temperatura vode dosegla 23°C u 12:56 što je temperatura podesna za kupanje i druge ljetne sadržaje.

Grafikon 16. Temperatura vode rijeke Drine juni-august 2024. god

Izvor: Podaci Agencije za slivove rijeke Save (mjerna stanica Goražde)

Na sličan način se može pratiti i nivo vodostaja rijeke Drine koji je gotovo identičan trendovima promjena temperature vode, odnosno pomenuti parametri podjednako su rezultat uticaja akumulacija. Stalne promjene vodostaja uz promjene temperatura negativno utiču na floru i faunu uz istovremenu eroziju tla u priobalju. Očigledno je da turistički kapacitet rijeke Drine uveliko zavisi od stabilnog vodostaja koji osigurava prihvatljivu temperaturu rijeke Drine pogodnu za kupanje i druge sadržaje u vodi, naročito u ljetnom periodu. Ovaj podatak istovremeno ukazuje na moguće pravce djelovanja koji osiguravaju pomenute uslove, odnosno djelovanje usmjereno na regulaciju vodotoka kako u političkom tako i operativnom smislu. Istovremeno nužnim se nameće potreba djelovanja u kontekstu osiguranja kupanja kroz bazene za kupanje ili druge oblike prepoznate u okruženju.

Ako se uzmu u obzir sve potencijalne namjene korištenja rijeke Drine (održivi izvori energije, rekreacija, poljoprivreda) kao i nastali problemi sa projektima vodozaštite i negativnim klimatskim promjenama i uticajima, nameće se potreba izrade sveobuhvatne studije korištenja rijeke Drine kao studijskog i sistematičnog oblika definisanja namjene i dugoročnih održivih projekata vezanih za rijeku Drinu kao ključni prirodni resurs Goražda.

Grad Goražde, pored rijeke Drine, raspolaže i sa nizom drugih turističkih potencijala iz kojih se mogu kreirati turistički proizvodi. Tako u u segmentu zimskog turizma akcenat se može staviti na planinski domu „Ruda Glava“ i šire područje obronaka Jahorine. Kompletno uređen dom sa izuzetno lijepim pejzažima i trim stazama za šetnje, ali i ljubitelje planinarenja predstavlja izuzetan potencijal za razvoj turizma. Također se uočava pojačan interes za gradnjom vikend kuća i sličnih objekata na visinskim dijelovima što je ujedno putokaz za planiranje prostora za gradnju.

Grad Goražde posebno ima bogate kulturno-historijske sadržaje koji mogu biti stavljeni u namjenu turističkih sadržaja. Nekropole stećaka iz Srednjeg vijeka koje imaju izuzetnu historijsku i kulturnu važnost. Ovom prilikom, izdvaja se nekropola stećaka Goršić polje s obzirom da se nalazi na UNESCO listi Svjetske baštine. Značajni su također: Neolitsko naselje Lug, ostaci starog mosta u Gradu Goraždu, vjerski objekti, stradanja Drinskih mučenica, Memorijalna šuma Posestra, Rorovi, spomenici, objekti i događaji iz ratne historije Goražda sa posebnim naglaskom na period 1992-1995 u kome je Goražde imalo status zaštićene zone UN-a, i drugi objekti iz dalje i bliže historije Grada Goražda.

Značajan potencijalni turistički sadržaj čine i kulturne manifestacije od kojih se kao najznačajniji izdvaja „Internacionalni festival prijateljstva“, događaj koji se održava u toku ljeta i koji okuplja veliki broj učesnika. Ovaj festival je ključna kulturna manifestacija koja svakako u organizacionom smislu mora konstantno biti inovirana i koja na određeni način treba biti razvijana u kontekstu sadržaja, promocije ali i infrastrukturno.

Pored pomenutog Sajma Jabuke značajne manifestacije koje imaju potencijal turističkog proizvoda su: Književno kulturna manifestacija „Dani Isaka Samokovlije – Sunce nad Drinom; Aprilski dani kulture - Goraždansko proljeće; Internacionalni festival dječije pjesme “Šta se pjesmom sanja” i druge manifestacije.

Cjeneći činjenicu da značajan dio područja Goražda spada u ruralne dijelove u kontekstu turizma se mogu razvijati proizvodi ruralnog turizma i agroturizma koji podrazumjeva proizvodnju i degustaciju zdrave organske hrane.

Od smještajnih kapaciteta, u Goraždu egzistira hotel „Behar” sa tri zvjezdice. Na području grada su smješteni i sljedeći smještajni kapaciteti: Hotel „Cazablanka“ u Mravinjcu, Motel „Fejzić“, Pansion „Drinska bašta“, Pansion „Somun“, Mig d.o.o., Amaro. Prema zvaničnim podacima Federalnog zavoda za statistiku broj smještajnih kapaciteta-ležaja u Gradu Goražde je 233. Restoransku ponudu osim pomenutih čine i restoran „River side“, Konoba „Bosanka“, i nekoliko objekata svrstanih u burekdžinice, ćevapdžinice i objekte brze hrane.

Što se tiče broja dolazaka u Grad Goražde i broja noćenja ne postoje izdvojeni podaci za Goražde već samo za kanton ali isti ukazuju na određene trendove. Osnovni trend je da postoji rast dolazaka i noćenja i iako još uvijek nije toliko uočljivo prisustvo turističkih posjeta ipak jasno se može prepoznati potencijal naručito u širem kontekstu regije i najbližrg centra-Sarajeva.

Tabela 15. Dolasci i noćenja turista 2017-2023.

Godina	Dolaci turista	Noćenja turista
2017.	2.474	5.330
2018.	2.523	5.213
2019.	2.335	4.733
2020.	881	4.205
2021.	1.935	6.265
2022.	2.783	7.809
2023.	2.626	7.740

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Bosansko-podrinjski kanton u brojkama 2023.god

U institucionalnom smislu na nivou Grada Goražda nije osnovana turistička zajednica. Na nivou Bosansko-podrinjskog kantona Goražde je osnovana Turistička zajednica BPK-a i usvojena Strategija razvoja turizma 2023-2027 na koji način se može tvrditi da postoji institucionalni i planski okvir za

unaprijeđenje turizma na području Kantona što naravno uključuje i Grad Goražde. Ovo zapravo znači da razvoj turizma mora predstavljati sinergijsko djelovanje JLS i kantona kao nosilaca procesa.

Prostornim planom Grada Goražda u formiranju turističkog asortimana Grada projicirano je aktiviranje i razvijanje sledećih vidova turizma: izletničko – rekreativnog turizma, lovni i ribolovni turizam, manifestacioni i kulturno-istorijski, seoskog turizma uz tendenciju uvezivanja sa turističkim proizvodima u okruženju. Nameće se i zaključak da razvoj infrastrukture i uređenja Grada na indirektan način može značajno doprinjeti unaprijeđenju turizma.

II.1.3.10. Ključni ekonomski izazovi

- Kreiranje političkog okruženja koje omogućava sinergijsko djelovanje relevantnih učnika ekonomskih i društvenih tokova u cilju osiguranja što efikasnijih i produktivnijih privrednih tokova sa naglaskom na uspostavljanje što efikasnije saradnje Grada i Kantona na tom zadatku.
- Uticaj na zadržavanje pozitivnih ekonomskih tokova poduzimanjem mjera i aktivnosti kao i kreiranja preduslova za povećanjem ekonomske aktivnosti (povoljno okruženje, kvalitetna i dostupna javna administracija, privlačenje novih investicije, poslovna infrastruktura, osposobljena, kvalifikovana i adekvatno plaćena radna snaga sa uspostavljenim psiho-fizičkim sposobnostima, podrška privrednim aktivnostima, pristup finansijskim sredstvima, iskorištenje komparativnih prednosti).
- Doprinos i kreiranje pretpostavki za osiguranje otpornosti ključnih grana privrede uvođenjem tehnologija i inovacija, zelenom tranzicijom i informatizacijom.
- Definisane dugoročno održivog korištenja resursa i poduzimanje ključnih aktivnosti zaštite istih.
- Objedinjavanje ključnih aktera poljoprivredne djelatnosti u cilju uspostave institucionalnog i organizovanog bavljenja poljoprivredom na održiv način uz dostupnost plasmana u odnosu na poljoprivredne kulture koje su specifične za područje Goražda.
- Izgradnja stabilnih i održivih turističkih proizvoda umreženih sa okolinom koje istovremeno prati očuvanje kulturno-istorijskih znamenitosti i opći razvoj infrastrukture.
- Osiguravanje svake vrste sigurnosti, otpornosti i održivosti lokalne zajednice.

II.1.4. Društveni razvoj

Društveni razvoj podrazumjeva procese usmjerene na poboljšanje kvalitete života ljudi uključujući unaprjeđenje društvenih institucija kao pružalaca usluga. U podlozi unaprjeđenja se pojavljuje zahtjev za ostvarivanje socijalne pravde, demokratskog upravljanja i društva jednakih mogućnosti. U oblasti društvenog razvoja razlikujemo materijalna dostignuća što obuhvata zdravlje i obrazovanje, pristup dobrima i uslugama neophodnim za pristojno življenje, ali i socijalna, politička i kulturološka kao što su osjećaj sigurnosti, dostojanstvo, te mogućnost da se bude dijelom zajednice kroz društveno i kulturološko djelovanje, osnaživanje i političku zastupljenost⁶.

U skladu sa zakonskim okvirom jedinica lokalne samouprave Grada Goražde je direktni isporučilac usluga građanima ali istovremeno ima problem na nivou nadležnosti za postupanje u pojedinim oblastima društvenih komponenti. Ustav BPK-a u nadležnosti Kantona propisuje oblasti obrazovanja, kulture i sporta, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, pravnog statusa javne uprave, sigurnosti građana, transportne infrastrukture višeg ranga, javnog prometa, komunalne djelatnosti. Razmatrajući nadležnosti JLS istovremeno je uspostavljena nadležnost Grada Goražda u oblastima: uređenja prostora i zaštite okoline; upravljanja, finansiranja i unapređenja djelatnosti i objekata lokalne komunalne infrastrukture; utvrđivanja politike predškolskog obrazovanja, unapređenja mreže ustanova, te upravljanje i finansiranje javnih ustanova predškolskog obrazovanja; osnivanja, upravljanja, finansiranja i

⁶ www.unrisd.org

unapređenja ustanova osnovnog obrazovanja; osnivanja, upravljanja, unapređenja i finansiranja ustanova i izgradnja objekata za zadovoljavanje potreba stanovništva u oblasti kulture i sporta; ocjenjivanja rada ustanova i kvaliteta usluga u djelatnosti zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja, kulture i sporta, te osiguranja finansijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta usluga u skladu sa potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice lokalne samouprave. Na opisanoj podlozi nadležnosti JLS i viših nivoa vlasti potrebno je ostvariti što veću saradnju i na taj osnovi unaprijediti segment društvenog razvoja za koji se slobodno može reći da je nadogradnja i preduslov kvalitete življenja. Logičnim se pojavljuje potreba međusobnog nadopunjavanja pomenuta dva nivoa vlasti u cilju postizanja ciljeva. Ako uzmemo u obzir da se najveći obim prava iz socijalne zaštite, oblast bavljenja sportom, kulturom i ostalim finansira na osnovu utvrđenih kantonalnih propisa, zadatak za Grad Goražde je da u svojim kapacitetima nadopuni i podrži pojedine segmente koji su bitni i multipliciraju pozitivne efekte.

Oblast društvenog razvoja direktno se odražava na kvalitetu života što je naručito izazovno u vremenu migracionih kretanja zbog čega je potrebno posvetiti značajnu pažnju ovom segmentu. U okviru projekta USAID Local Governance Assistance Activity (LGAA) provedena je anketa zadovoljstva/nezadovoljstva građana i ista je pokazala da su građani najmanje zadovoljni stanjem u segmentu društvenog razvoja (infrastruktura, komunalije i čistoća, uređenje grada, javna rasvjeta, psi lualice). Pomenuto ujedno predstavlja osnov za određivanje ciljeva i prioriteta djelovanja u kontekstu naprijed pomenutih specifičnosti.

II.1.4.1. Obrazovanje

Predškolsko obrazovanje se institucionalno provodi u Javnoj ustanovi za predškolski odgoj i obrazovanje Goražde koja je smještena na tri lokacije: u ulici Maršala Tita br.6. gdje egzistira vrtić „Sunce“ koji je ujedno i sjedište ove ustanove, u ulici Ibrahima Čelika bb- vrtić „Zvezdice“, ulici Prvi maj 34 A – park Plavi cvijet. Pored pomenute javne ustanove na području Grada jasličke usluge (djeca do 3, odnosno 6 godina starosti) se pružaju u okviru Odjela za brak i porodicu (Ajlin) Medžlisa Islamske zajednice Goražde na lokacijama Baćci i Obarak.

Predškolskim obrazovanjem (javna ustanova) u 2022/23.godini obuhvaćeno je 198 djece, uz kontinuirano prisutan trend povećanja po godinama. U 2017. godini je bilo upisano 102 djece, što ukazuje na rast broja djece u predškolskim ustanovama za 48,5%. Ako uzmemo u obzir da je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u periodu 2017-2019. godina rođeno 631 djetu, uočavamo da je obuhvat te djece predškolskim obrazovanjem u 2022/23 na nivou od 31,4%. Od broja upisane djece u 2022/23 ukupno 12 djece je udaljeno više od 4 kilometra, a jedno djetu je sa posebnim potrebama. U okviru pomenutih jasličkih aktivnosti u prosjeku se radi o 20 djece mjesečno, uz pojačani interes za ovom vrstom usluga.

Broj nastavnog osoblja u javnoj ustanovi je u 2022/23. godini je 16 nastavnika/odgajatelja. U sklopu obrazovnog sistema uspostavljen je cjeloviti besplatni razvojni program, odnosno program pripreme djece u godini pred polazak u školu koji obuhvata svu djecu.

Tabela 16. Broj djece, spolna struktura, nastavno osoblje i broj učionica u javnim predškolskim ustanovama na području Grada Goražda 2018-2023. god.

Godina	Broj djece	Dječaci	Djevojčice	Odgajatelji	Broj učionica u funkciji
2018/19	114	56	46	-	8
2019/20	108	69	52	-	8
2020/21	119	96	73	-	8
2021/22	90	96	81	-	8
2022/23	144	111	87	16	8

Izvor: Podaci Grada Goražda, 2024. godine

Cjeneći činjenicu da je predškolsko obrazovanje u nadležnosti grada fokus djelovanja je usmjeren u tom pravcu u cilju osiguranja uslova i podrške roditeljima u kontekstu osiguranja uslova odgoja za sve veći broj zaposlenih na području Grada. Ako se uzme u obzir da ove usluge uglavnom koriste roditelji koji se bliže ustanovama, to može biti i dio segmenta prema kome treba djelovati. Interes je prisutan za korištenjem ovih usluga (lista čekanja) i osnovni pravac djelovanja je usmjeren na osiguranje dostupnosti, uslova i kvalitete pružene usluge.

Posebno se pojavljuje potreba podrške jasličkom uzrastu za koji se sve više iskazuje interesa. U 2023. godini podrška Grada iz budžeta je bila na nivou od 550.100,00 KM i uočava se rast u odnosu na 2017. godinu stim što treba uzeti u obzir da je ranije SOS Kinderdorf prešao u u okvire javne ustanove.

Tabela 17. Podrška iz Budžeta predškolskom obrazovanju 2018-2022. god.

	2018	2019	2020	2021	2022
	Godišnji ostvareni iznos	Godišnji ostvareni iznos	Godišnji ostvareni iznos	Godišnji ostvareni iznos	Godišnji ostvareni iznos
Iznos u KM	290.000	320.500	619.000	550.100	550.100

Izvor: Podaci Javne ustanovi za predškolski odgoj i obrazovanje Goražde, 2023. godine

Jasno se uočava potreba za djelovanjem u pravcu većeg uključenja djece u predškolsko obrazovanje povećanjem kapaciteta i kadrovske osposobljenosti, podrške jasličkim uslugama i uključivanjem djece iz ruralnih naselja.

Osnovno i srednje obrazovanje je u kontekstu nadležnosti pozicionirano na nivou resornog kantonalnog ministarstva putem kojeg se institucionalno organizuje i finansira. Škole na području Grada Goražda su statusno također organizovane na kantonalnom nivou na koji način se investiciono i tekuće održavaju.

U školskoj 2023/24 broj učenika u osnovnim školama je 1849 i u odnosu na 2017/18, kada je bilo upisano 1692 učenika, broj učenika je veći za 8,50%. Broj nastavnog osoblja ukazuje na blagi pad dok sa druge strane se uočava rast broja odjeljenja. Podaci ukazuju na određene trendove u pojedinim dekadama i ujedno ako se u obzir uzmu podaci o pririodnom priraštaju i negativnim migracionim trendovima u narednom periodu u kontekstu obrazovanja isto se mora uzeti u obzir.

Tabela 18. Osnovni podaci za osnovno obrazovanje na području Grada Goraža 2017-2023. god.

Godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika
2023	10	112	1843	160
2022	10	110	1841	165
2021	10	108	1815	154
2020	10	113	1761	164
2019	10	103	1697	163
2018	10	81	1674	154
2017	10	106	1692	170

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine

U odnosu na osnovno obrazovanje na nivou srednjoškolskog obrazovanja uočava se pad broja učenika u 2023. godinu za 29% u odnosu na 2017. godinu što je izuzetno negativan trend budući da srednje obrazovanje predstavlja bazu radno-angažovanog stanovništva. U okviru sličnih trendova prisutan je pad broja odjeljenja i i broja nastavnika.

Tabela 19. Osnovni podaci za srednje obrazovanje na području Grada Goražda 2017-2023. god.

Godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj nastavnika
2023	3	34	685	89
2022	3	46	706	100
2021	3	33	748	96
2020	3	37	788	102
2019	3	38	832	112
2018	3	41	903	118
2017	3	45	964	113

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2017-2023. godine

Na području Grada Goražda ukupno usluge obrazovanja pruža 10 osnovnih i 3 srednje škole koje su u infrastrukturnom smislu značajno obnovljene i opremljene i koje su u u tom kontekstu uglavnom finansiraju od strane BPK-a i vanjskih izvora što je u okviru raspodjele nadležnosti između kantona i JLS. Broj učenika je znatno više zastupljen u matičnim u odnosu na područne škole što ukazuje na trend urbanizacije stanovništva što je svakako izazov u narednom periodu. U kontekstu opremanja nastavna sredstva konstantno imaju potrebu za obnavljanjem i osavremenjivanjem kako u osnovnim tako i sa posebnim fokusom u srednjim školama kao bazom za radno angažovano stanovništvo.

Tabela 20. Spisak škola na području Grada Goražda

r.b.	Naziv škole	Osnovna/srednja
1.	OŠ „Husein ef. Đozo“	osnovna
2.	OŠ „Fahrudin Fahro Baščelija“	osnovna
3.	OŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“	osnovna
4.	- Područna škola Berič	osnovna
5.	- Područna škola Sadba	osnovna
6.	- Područna škola Bogušići	osnovna
7.	OŠ „Hasan Turčalo Brzi“ Ilovača	osnovna
8.	- Područna škola Osanica	osnovna
9.	- Područna škola Rešetnica	osnovna
10.	Osnovna muzička škola „Avdo Smajlović“	osnovna
11.	Mješovita srednja škola „Enver Pozderović“	srednja
12.	Srednja tehnička škola „Hasib Hadžović“	srednja
13.	Srednja stručna škola „Džemal Bjedić	srednja

Izvor: Podaci Grada Goražda

Stručna zanimanja na nivou srednjeg obrazovanja su: opća gimnazija, ekonomski struka, poljoprivredna struka, informatička gimnazija, mašinska struka (mašinski tehničar za CNC tehnologije), hemijska struka (hemijski tehničar), saobraćajna struka (tehničar PTT saobraćaja - komunikacione tehnologije, elektro struka (elektrotehničar računarstva i informatike), građevinska struka (građevinska tehničar), medicinska struka (medicinska sestra), mašinska struka-zanati III stepen, ugostiteljska struka, uslužne djelatnosti-frizer, tekstilana struka, elektro struka III stepen. U posmatranom periodu uočava se pojačani interes za tehnička usmjerenja dok je primjetan pad interesa za društvene smjerova što odgovara potražnji tržišta rada. Sa aspekta stipendiranja Grad Goražde je uspostavio oblik praćenja talenata putem stipendiranja pored činjenice da BPK vrši stipendiranje studenata.

Razmatrajući stanje u oblasti obrazovanja i uspostavljeni sistem nadležnosti prioritetna područja prema kojima se može usmjeriti djelovanje Grada Goražda se odnose na predškolsko obrazovanja, podršku školama za poboljšanje i osavremenjivanje uslova i djelovanje u području van nastavnih aktivnosti. Grad Goražde može doprinijeti unaprijeđenju kulturnih, sportskih i drugih sadržaja vezanih za školsku populaciju. Također ukazuje se potreba za veće uvezivanje obrazovanja sa drugim privrednim, školskim i kulturnim sadržajima uključujući i stručna osposobljavanja i obrazovanje odraslih.

II.1.4.2. Kultura i sport

Djelatnost kulture obuhvata kulturne institucije i organizacije koje svoju aktivnost izražavaju kroz animiranje i očuvanje kulturnog naslijeđa, književnog i likovnog stvaralaštva, te kroz razne manifestacije izvođačkih i scenskih umjetnosti. Kultura osim uloge javnog dobra čini i važnu ekonomsku kategoriju.

Kulturni život u gradu Goražde odvija se uglavnom u okviru Javne ustanove Centar za kulturu, čiji je osnivač Grad. Centar raspolaže unutarnjim prostorom ukupne površine 3.000 m², odnosno 10.000 m² ukupnog prostora, zajedno sa parkom koji okružuje objekat. U sklopu centra je organizovana Gradska biblioteka, Omladinski centar izgrađen u sklopu GAP projekta koji još uvijek nije aktiviran u punom kapacitetu, Zavičajni muzej kojim se nastoji očuvati bogato kulturno-historijsko naslijeđe kao i pozorišna i kino sala. Prostorije centra koristi RTV BPK-a i Radio Goražde kao i List „Glas Goražda“. Objekat je izgrađen 1957. godine i stanje istog u značajnom obimu odgovara periodu korištenja i amortizacije. Objekat je potrebno rekonstruisati, eventualno dodatno unaprijediti u smislu osavremenjivanja i građevinskog proširivanja i povećanja korisne površine za upotrebu.

Pored Centra za kulturu egzistira i Gradska Art Galerija, koja osim primarne namjene u zadnjim godinama vrši funkciju edukativnog centra kroz projekat GUN – GOR Goražde i Likovnu Koloniju. Zgrada u kojoj se nalazi Gradska Art Galerija po godini izgradnje predstavlja značajan kulturno-historijski objekat koja je u građevinskom smislu također zahtjeva rekonstrukciju i obnovu uključujući i pripadajuće dijelove infrastrukture.

Pored toga, Centar tradicionalno organizira sljedeće manifestacije: „Festival prijateljstva“, „Dani Isaka Samokovlije“, „Dječiji festival“, obilježavanje državnih praznika i bitnih datuma za lokalnu zajednicu, itd. U okviru Javne ustanove Likovna gradska ART galerija, djeluje i Udruženje umjetnika grada Goražde, koje u saradnji sa Gradskom upravom i Centrom za kulturu organizira izložbe i druženja likovnih stvaralaca. „Glas Goražda“ koji je jedini štampani lokalni medij također je smješten u Centru za kulturu, kao i Javno preduzeće Radio televizija Bosansko-podrinjskog kantona (JP RTV BPK).

Kada je riječ o kulturnim događajima najbitnija manifestacija je „Internacionalni festival prijateljstva“. Navedeni festival je dio ljetnih aktivnosti i okuplja veliki broj posjetilaca i predstavlja centralni ljetni događaj u Gradu Goraždu. Ova manifestacija je vezivni događaj za brojna kulturna i sportsko-rekreativna dešavanja i kao takva zaslužuje punu pažnju u cilju produženja trajanja, sadržajnog unaprijeđenja i infrastrukturnog i komercijalnog osnaživanja.

Sajam „Dani jabuke“ je privredno-kulturna manifestacija koja se održava u jesen (oktobar) svake godine i okuplja veliki broj domaćih izlagača, ali i onih koji dolaze iz drugih gradova države i susjednih zemalja. Ranije je već napomenuto da jabuka može imati obilježja brendiranja Grada Goražda uključujući i elemente infrastrukture.

Pored spomenutih manifestacija u Goraždu se još održavaju i sljedeće manifestacije: Književno kulturna manifestacija „Dani Isaka Samokovlije – Sunce nad Drinom“, Aprilski dani kulture - Goraždansko proljeće, Manifestacija u povodu 2. aprila Međunarodnog dana dječije knjige i dječije književnosti, Internacionalni festival dječije pjesme “Šta se pjesmom sanja” Goražde i niz drugih manifestacija i događaja koji se uglavnom organizuju u sklopu Centra za kulturu. U nekoliko zadnjih godina organizuje se i niz događaja organizovanih u okviru Islamske zajednice u Goraždu (Dani Huseina ef. Đoze, promocije knjiga, Ramazanski koncert i drugi sadržaji). Centar za kulturu nastoji obogatiti kulturni sadržaj u toku zime (pozorišne predstave, kino projekcije, izložbe, promocije knjiga) ali može se tvrditi da generalno postoji potreba za razvojem kulturnih događaja i u periodima izvan ljeta, odnosno pomenutog festivala.

Područje Grada Goražda ima značajnu historiju kroz sve periode civilizacije (neolitsko naselje Lug, srednjovjekovni spomenici i značajne ličnosti, osmanski period, austrougarski period, narodno oslobodilačka borba u Drugom svjetskom ratu i period agresije na BiH u kome je Goražde steklo epitet Grada Heroja. Iz pomenutih perioda postoji nekoliko izuzeno značajnih eksponata i spomenika oko kojih se mogu razvijati značajne aktivnosti razvoja kulturne baštine čak i na širem evropskom nivou (ženska figurina vinčanskog perioda, nekropole stećaka, Kosače i dr). Posebno se čini značajnim dokumentovanje i adekvatno komuniciranje perioda kada je Goražde bilo zaštićena zona UN-a.

Spomen obilježja i memorijalno-spomenički kompleksi (Centralno spomen obilježje braniocima, Memorijalno-spomenički kompleks Rorovi, Partizanska spomenici, „Drinske mučenice“, Memorijalna šuma Posestra i dr.) su značajna kulturno-historijska ostavština koju je potrebno adekvatno održavati, unaprijeđivati i postizati višestruke efekte uključujući i turističke. Tokom godine prema kalendaru održavaju se brojni događaji vezani za period 1992-1995. god kao što su Dani otpora, 18 septembar-Dan oslobođenja, Dan ljljana, Grebak-put života i drugi sadržaji.

Prateći savremene trendove oblasti kulture, koja obuhvata kulturni kreativni rad nazvan kreativne industrije, nije značajno zastupljen i Grad Goražde može tražiti prostor za stimulisanje i stvaranje baze za ove vrste djelatnosti. Također dolazi se do zaključka da Grad Goražde može biti nosilac svakodnevnih manjih događaja i aktivnosti koje pozitivno utiču na kulturna dešavanja na području Grada Goražda (razne radionice, svakodnevna kvartovska okupljanja svih uzrasta, mini gastro događaji, kulturne sekcije, folklorni i muzički događaji, sportsko-kulturni događaji i sl.). Također u određivanju pravaca kretanja nameće se potreba uvezivanja sa većim centrima u kontekstu saradnje i obogaćivanja kulturnih dešavanja i podrške kulturnim radnicima.

Na području Grada Goražde sportske aktivnosti su u najvećem obimu zastupljene kroz rad sportskih organizacija i klubova. Okvir finansiranja sportskih klubova je najvećim obimom regulisan kantonalnim propisima putem kojih se sportske organizacije u najvećem obimu i finansiraju uključujući naravno i sponzore. U kontekstu sportske infrastrukture dolazimo do nadležnosti Grada Goražda koji je nosilac imovinskih i drugih prava na većini sportskih terena i objekata.

U okviru Javne ustanove „Sportski centar“ Goražde nalazi se Gradska dvorana „Mirsad Hurić“ Goražde površine od oko 3.500 m², koja je funkciji svakim danom od 8 h do 23 h, s tim da radnim danom od 8 h do 15,30 h istu koriste srednje škole za izvođenje nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja (oko 1.100 učenika JUMSS „Enver Pozderović“ Goražde i JUSTŠ „Hasib Hadžović“ Goražde jer iste nemaju školsku sportsku salu). U radnim danima Gradsku dvoranu „Mirsad Hurić“ Goražde u večernjim satima koriste sportski klubovi za izvođenje trenažnog procesa, dok istu koriste vikendom od 8 h do 15,30 h. Pored trenažnog procesa, u večernjim satima, Gradsku dvoranu „Mirsad Hurić“ Goražde koriste sportski klubovi i za održavanje takmičenja. Gradska dvorana „Mirsad Hurić“ Goražde je na raspolaganju svojim korisnicima i u dane praznika, kada se organizuju turniri u raznim sportovima. U Gradskoj dvorani „Mirsad Hurić“ Goražde se održavaju međunarodni i memorijalni turniri u raznim sportskim granama, kao i razne kulturno-privredne i muzičke manifestacije. U objektu Gradske dvorane pojedini klubovi i savezi koriste kancelarijski prostor na osnovu zakupa. Gradska dvorana „Mirsad Hurić“ Goražde sastoji se od: ulaznog hola sa pratećim sadržajima, velike sale sa tribinama, dvije male sale, kancelarijskog prostora, magacina i svlačionica. Tokom ratnog perioda, Gradska dvorana „Mirsad Hurić“ Goražde je pretrpjela veća oštećenja koja su sanirana u fazama i ista je dovedena u funkcionalno stanje. Iz razloga starosti objekta, velike površine, kao i velikog broja korisnika objektu je potrebno kontinuirano održavanje i potpuna rekonstrukcija. Zagrijavanju Gradske dvorane u zimskim mjesecima višegodišnji je veliki problem uzrokovan obezbjeđenjem nedovoljne količine goriva za zagrijavanje dvorane, cijene lož-ulja kao energenta za zagrijavanje na tržištu, te same količine potrošnje zbog ne ekonomičnog sistema grijanja.

Osim Gradske dvorane „Mirsad Hurić“ Goražde, Javna ustanova „Sportski centar“ Goražde upravlja i sportskim centrom 1. maj, površine od oko 50.000 m². Sportski centar 1. maj obuhvata veliki stadion sa atletskom stazom, dva teniska terena, pratećim objektom za stručna lica i tribinama, pomoćni stadion, objekat sa svlačionicama, betonski teren za rukomet i mali nogomet sa tribinama. Navedeni sadržaj je omeđen betonskom i metalnom ogradom. Na glavnom fudbalskom/nogometnom terenu stadiona se odigravaju utakmice fudbalskih/nogometnih sportskih klubova višeg ranga takmičenja, dok na pomoćnom terenu se izvode treninzi fudbalskih / nogometnih škola. Atletsku stazu na glavnom fudbalskom stadionu koristi Atletski klub „Goražde“ Goražde, polaznici Škole trčanja te učenici, pripadnici vojske i policije. Van ovog ograđenog prostora nalaze se i dva odbojkaška terena sa betonskom podlogom, između kojih se nalazi manja tribina, teren za odbojku na pijesku, jedan košarkaški teren sa betonskom podlogom, veći iskop predviđen za izgradnju bazena, te devastirani objekat nekadašnje streljane. Male terene koriste građani za rekreaciju i sportski klubovi. JU „Sportski centar“ Goražde upravlja i sa šest sportskih igrališta po mjesnim zajednicama u Gradu Goraždu.

Pored Javne ustanove „Sportski centar“ Goražde, otvorenim sportskim terenima upravlja Sportski fudbalski klub „Libero“, te fudbalski klubovi u Vitkovićima.

Tabela 21. Pregled sportskih objekata i njihovih površina

TIP SPORTSKIH OBJEKATA	KORISNA POVRŠINA (m ²)
ZATVORENI SPORTSKI OBJEKTI (sportske sale i dvorane)	5834,15
OTVORENI SPORTSKI OBJEKTI (sportski centar,školska igrališta, dječija igrališta)	52405,96
UKUPNO	58240,11

Izvor: Prostorni plan Grada Goražda 2017-2037.god

Urbanistički parametri za utvrđivanje potrebnih površina za sport i rekreaciju za korisnu površinu objekta je 2,5 m²/stanovniku, a za otvorene sportsko-rekreativne površine je 0,5 m²/stanovniku. Uzevši u obzir da se najveći broj sportskih objekata odnosi na školske sale jasno se uočava da prije svega nedostaje zastvorenih sportskih objekata.

Cjeneći pomenute podatke i stanje objekata u prvi plan se nameće potreba ozbiljne rekonstrukcije postojeće gradske dvorane i izgradnja dodatnog sportskog objekata za zadovoljenje dvoranskih takmičarskih i rekreativnih aktivnosti.

Sportovi koji su najzastupljeniji, obuhvataju najveći broj članova i sportista, u kojima se ostvaruju najveći rezultati su rukomet, odbojka, košarka, nogomet, karate, šah i sportovi na vodi (kajak). Grad Goražde nosi nezvanični epitet Grada rukometa obzirom da se rukometom stanovnici i sportisti organizovano bave još od 1957. godine. Klubovi koji egzistiraju već dugi niz godina su: Muški i ženski rukometni klub „Goražde“, Košarkaški klub „Radnički“, Fudbalski klub „Goražde“, Karate klub „Holiday“, Karate klub „Goražde“, Nogometni klub „Drina“, Fudbalski klub „Azot“ Vitkovići, Fudbalski klub „Gradac“ Vranići, Fudbalski klub „BKB“ Berič, Nogometni klub „Kolina“, Muški i ženski odbojkaški klub „Goražde“, Biciklistički klub „Goražde“, Šahovski klub „Goražde“, Šahovski klub „Azot“, Bošnjačko planinarsko društvo „Maglić“ Goražde, Kajakaški klub „Buk“, Sportsko ribolovno društvo „Goražde“ i drugi.

Kao što je već ranije navedeno finansiranje sportskih organizacija se najvećim dijelom finansira kroz uspostavljeni kantonalni nivo finansiranja sporta. Grada Goražde na nivou godine u određenom novčanom iznosu sufinansira rad pojedinih sportskih klubova.

Tabela 22. Pregled podrške Grada Goražda sportskim organizacijama 2018-2022.god

Naziv organizacije	Iznos sufinansiranja iz budžeta JLS				
	2018	2019	2020	2021	2022
Biciklistički klub „Goražde“	1.000,00	1.000,00	500,00	1.000,00	0,00
Ženski rukometni klub „Goražde“	8.000,00	9.000,00	15.000,00	4.000,00	3.000,00
Šahovski klub "Goražde"	1.000,00	3.500,00	1.000,00	2.000,00	3.000,00
Rukometni klub "Radnički" Goražde	1.500,00	3.000,00	3.000,00	2.500,00	3.000,00
SFK "Libero" Ženska fudbalska sekcija	2.000,00	5.000,00	5.000,00	3.500,00	5.000,00
Auto klub "ELITE" Goražde	0,00	1.000,00	500,00	1.000,00	0,00
KK"Specijal" Goražde	800,00	1.500,00	0,00	1.000,00	4.500,00
NK "Azot" Vitkovići	4.000,00	5.000,00	4.000,00	3.000,00	3.000,00
FK "Goražde"	8.000,00	9.000,00	20.000,00	5.000,00	7.000,00
NK Berič-Kiseljak	800,00	1.000,00	500,00	500,00	0,00
Planinarski klub Goražde-Maglić	1.500,00	1.500,00	0,00	1.000,00	0,00
Atletski klub "Goražde"		2.000,00	2.000,00	2.000,00	3.000,00
Kajakaški klub "BUK"			0,00	1.000,00	3.000,00
KK"Radnički" Goražde	1.500,00		4.000,00	2.000,00	0,00
MRK "Goražde" Goražde	8.000,00		8.500,00	3.000,00	5.500,00
Malonogometni klub "Drina" Goražde			500,00	1.000,00	0,00
Ženski odbojkaški klub "Goražde"	3.000,00		15.000,00	4.000,00	5.500,00
Fudbalski klub "Drina" Goražde			500,00	500,00	0,00
Karate klub "Goražde" Goražde	800,00				
UKUPNO	41.900,00	42.500,00	80.000,00	38.000,00	45.500,00

Izvor: Podaci Grada Goražda

Što se tiče rekreativnih aktivnosti u nekoliko zadnjih godina prepoznatljive su aktivnosti „Škole trčanja“, školska takmičenja, mektebska takmičenja i samostalno bavljenje rekreativnim aktivnostima grupa građana.

Ukupno analizirajući oblast sporta i postavljene nadležnosti JLS i viših nivoa vlasti, nalazi upućuju na potrebu djelovanja u pravcu obnove i proširivanja sportske infrastrukture. Zaključak koji se nameće jeste djelovanje u pravcu proširenja i unaprijeđivanja uslova za dvoranske sportove sa fokusom na gradsku dvoranu i terene Sportskog centra sa tendencijom izgradnje dodatnog dvoranskog prostora i unaprijeđenja postojećeg dostignutog nivoa izgrađenosti (tribine, rasvjeta). Također cijeneći raniji period kvalitetnog sportskog rada u naselju Vitkovići (svlačionice, rasvjeta, pomoćni tereni) što sveukupno može doprinijeti izgradnji centra za trenažne i sportske aktivnosti i klubova izvan Goražda. potrebno je raditi na povećanju uslova kroz izgradnju prateće infrastrukture. Ukazuje se i prostor za pružanje podrške za proširivanje vrste sportova (npr. tenis, veslanje i sl.) Zastupljenost sportova i način finansiranja ostavljaju prostor da se Grad Goražde fokusira na dva segmenta, strateško opredjeljenje za razvoj pojedinih sportova (npr. rukomet-„Goražde Grad rukometa“), odnosno na programsku podršku klubovima u odnosu na mlađe kategorije (junire, kadete) i i podršku osposobljavanju trenerskog kadra za te kategorije. Istovremeno potrebno je uspostaviti sistem podrške uključujući i praćenje talenata. Kao nadogradnja pomenutog kroz proces poboljšanja infrastrukture mogu se iskoristiti stečeni epiteti iz oblasti sporta i organizovati godišnja sportska takmičenja (kupove) za mlađe kategorije u toku ljetnjih

dana u kome se mogu popuniti sadržaji izvan festivala prijateljstva a koji mogu privući značajan broj takmičara čak i na internacionalnom nivou što može imati i pozitivne finansijske efekte.

Što se tiče rekreativnog sporta moguće je djelovati u pravcu podrške organizovanju ferijalnih zimskih i ljetnih takmičenja škola kao i uz saradnju sa poslodavcima organizovanje radničkih sportskih igara na području Grada Goražda.

II.1.4.3. Socijalna zaštita

Ova oblast uređena je kroz federalne i kantonalne propise o socijalnoj zaštiti, dječijoj zaštiti i porodičnim zakonima a provodi se prvenstveno putem centra za socijalni rad i ustanova socijalne zaštite čiji je osnivač BPK-a Goražde. Broj korisnika prava JU Centar za socijalni rad BPK-a Goražde prema dostupnom statističkom izvještaju je 3583 korisnika, dok je broj korisnika usluga 7500, što predstavlja izuzetno visok procenat u odnosu na ukupan broj stanovnika. Uočava se rast broja korisnika (za 483 korisnika), što prouzrokuje i povećanje broja usluga pruženih u Centru.

Tabela 23. Pregled vrsta pomoći i novčanih izdvajanja Centra za socijalni rad BPK 2017-2023.god

Broj korisnika po godinama i vrstama prava, oblika i mjera socijalne zaštite	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
SOCIJALNA ZAŠTITA –PRESTACIJE (DAVANJA)							
Stalna novčana pomoć	168	174	154	138	128	131	121
Dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica (po Kantonalnom propisu)	322	299	197	164	147	71	71
Novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje	13	13	13	13	13	13	10
Lična invalidnina-neratni invalidi	611	593	660	587	598	651	698
Dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica (po Federalnom propisu)	495	455	415	410	422	552	597
Ortopedski dodatak	229	219	210	209	217	226	230
SOCIJALNA ZAŠTITA PORODICE SA DJECOM							
Dječiji dodatak	566	504	448	418	328	363	619
Pravo na novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene-majke koja nije u radnom odnosu	131	83	91	90	64	64	73
Pravo na naknadu umjesto plate ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta	118	150	132	109	109	110	183
Pravo na izuzetnu novčanu pomoć ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta						96	101
Pravo na novčanu naknadu za novorođeno treće, četvrto i peto novorođeno dijete	348	378	403	429	429	462	474
Pravo na prehranu djeteta do šest mjeseci	30	22	24	29	15	7	33
Pravo na jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta	30	22	24	29	15	7	33
CIVILNE ŽRTVE RATA							
Pravo na ličnu invalidninu	101	100	95	92	89	88	82
Pravo na porodičnu invalidninu	157	152	144	132	125	117	116

Pravo na ortopedski dodatak	41	38	36	35	34	34	34
Pravo na tuđu njegu i pomoć	8	8	7	6	5	5	5
Pravo na mjesečno lično novčano primanje	25	26	25	25	25	25	25
SMJEŠTAJ U USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE I SMJEŠTAJ U HRANITELJSKU PORODICU							
Smještaj u ustanove socijalne zaštite- maloljetna lica	10	7	8	12	7	6	6
Smještaj u drugu porodicu (od 2017 smještaj u hraniteljsku porodicu)	2	1	1		2	0	1
Smještaj u ustanove socijalne zaštite- punoljetna lica	60	63	68	66	69	71	71
<i>UKUPNO</i>	<i>3.465</i>	<i>3.307</i>	<i>3.155</i>	<i>2.993</i>	<i>2.841</i>	<i>3.099</i>	<i>3583</i>

Izvor: Podaci JU Centar za socijalni rad, 2024. god

Broj lica kategorisanih u ranjivu grupu maloljetnika u pet posmatranih godina (2018-2022) je konstantan, stim što je u padu broj djece bez roditeljskog staranja a raste broj djece čiji razvoj je ometen obiteljskim problemima. Broj maloljetnika kao ranjive grupe zahtjeva pojačan odgovor u vidu prevencije u osnovnim i srednjim školama te radu sa djecom i roditeljima u okviru ustanova. Uočava se da u Goraždu nema registrovana ni jedna hraniteljska porodica što otežava rad i zaštitu najboljeg interesa osoba, te je nužno implementirati kampanje o podizanju svijesti uloge i značaja hraniteljstva kao najhumanijeg oblika zbrinjavanja djece i odraslih lica, a što direktno utiče na deinstitucionalizaciju osoba u stanju naglašene socijalne potrebe.

Tabela 24. Broj lica kategorisan u ranjivu grupu maloljetnici, 2018-2022. god.

Godina	Djeca bez roditeljskog staranja	Odgojno zanemarena i zapuštena djeca	Djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima	Djeca sa mentalnim i fizičkim smetnjama
2018	14	0	36	0
2019	12	0	69	0
2020	16	0	48	0
2021	17	0	42	0
2022	10	0	44	0

Izvor: Podaci Grada Goražda, 2023. godine

Broj lica kategorisana u ranjivu grupu odraslih u periodu (2018-2022) pokazuje pad svih kategorija izuzev blagog porasta osoba društveno negativnog ponašanja. Zabrinjava porast obima sklonosti prema kladenju. Pokazatelji pokazuju na potrebne intervencije u ovom segmentu.

Tabela 25. Broj lica kategorisan u ranjivu grupu odrasli, 2018-2022. god.

God	Osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom	Materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe	Stare osobe bez obiteljskog staranja	Osobe društveno negativnog ponašanja	Osobe i obitelji u stanju soc. potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć
2018	980	81	76	-	-
2019	937	69	74	-	-
2020	929	74	64	-	-
2021	848	75	53	-	-
2022	820	75	56	-	-

Izvor: Podaci Grada Goražda, 2023. godine

Sistem organizovanja socijalne zaštite na području Grada Goražda je specifičan po tome što je finansiranje i osnivanje ustanova pozicionirano na nivou kantona. U kontekstu Grada Goražda u dijelu

socijalne zaštite, Grad može djelovati u pravcima dodatne podrške pojedinim kategorijama ili slučajevima, kroz podršku socijalnom stanovanju, socijalnoj uključenosti, poduzetništvu i podršci ranjivim kategorijama kao što je usluga kućne njege i pomoći u kući. Naravno institucionalno Grad djeluje putem Služba za boračku i invalidsku zaštitu.

Značajno je napomenuti da je Grad Goražde u saradnji sa višim nivoima vlasti kroz CEP projekta uspješno osigurao značajan broj stambenih jedinica za socijalno stanovanje. U tom kontekstu potrebno je dodatno organizovati i nadzirati sistem socijalnog stanovanja u cilju zaštite imovine i standarda stanovanja.

Na području grada primjenjuje se Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, kojim je **ženama** formalno-pravno osigurana ravnopravnost i mogućnost da biraju i budu birane bez diskriminacije putem izbora, da ravnopravno učestvuju u raspodjeli funkcija vlasti i na mjestima odlučivanja, u svim javnim tijelima i odborima putem imenovanja, postavljenja, delegiranja što je vidljivo u procesima upravljanja i implementiranja javnih politika.

Na području Grada Goražda u 2023. godini registrovano je 5.524 penzionera, što je gotovo identično broju penzionera u odnosu na 2017. godinu, kada je bilo registrovano 5.556 penzionera. U periodu 2017.-2023. godina iznos prosječne penzije je konstantno rastao, pa je tako ukupna prosječna penzija na području Grada u 2023. godini iznosila 647,41 KM, dok je u 2017. godini iznosila 389,61 KM.

Tabela 26. Broj penzionera i visina ukupne prosječne penzije 2017-2023. god.

Godina	Broj penzionera	Prosječna penzija
2017	5556	389,61
2018	5602	419,70
2019	5574	444,76
2020	5506	463,72
2021	5441	466,76
2022	5448	533,66
2023	5524	647,41

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama 2017-2023.

Na području Grada Goražda djeluje Udruženje penzionera/umirovljenika koji su na nivou godine podržani iz Budžeta Grada Goražda. Udruženje raspolaže sa prostorijama za rad u samom centru Grada što su prostorije u lošem stanju i ne mogu osigurati savremene sadržaje. Udruženje raspolaže sa imovinom-zemljištem za izgradnju višenamjenskog objekta blizu Kantonalne bolnice koju planira građevinski izgraditi, opremiti i organizovati savremene sadržaje za zdravo starenje, što svako podrazumjeva podršku Grada Goražda i poslovne zajednice. Dakle, kada govorimo o ovoj populaciji djelovanje Grada je potrebno usmjeravati na poboljšanje statusa i omogućavanje uslova za zdravo starenje i sadržaje za ovu populaciju koja u odnosu na ukupan broj stanovnika čini značajnu kategoriju populacije.

II.1.4.4. Zdravstvo

U oblasti zdravstva na području grada rade dvije javne ustanove čiji je osnivač Grad Goražde: Dom zdravlja „dr.Isak Samokovlija“ (DZ) i JU Apoteka „9.maj“. JU Dom zdravlja je javna ustanova osnovana za obavljanje zdravstvene djelatnosti u oblasti primarne zdravstvene zaštite dok je Apoteka „9. maj“ registrovana u oblasti farmacije i trgovine lijekovima. Pored primarne zdravstvene zaštite na prostoru Grada Goražda BPK-a je osnivač Kantonalne bolnice koja pruža sekundarnu zdravstvenu zaštitu. Također registrovano je nekoliko privatni stomatoloških ordinacija i apoteka.

Dom zdravlja pruža zdravstvene usluge u sjedištu i putem ambulanti porodične medicine i timova. Djelatnosti se porodične medicine, djelatnost zdravstvene zaštite djece, djelatnost polivalentnih patronažnih sestara u zajednici, zaštita reproduktivnog zdravlja žena, zdravstvena zaštita kod nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, fizikalna i mentalna rehabilitacija u zajednici, specifična zdravstvena zaštita radnika kao dio medicine rada, zubozdravstvena zaštita i labatatorijske usluge

Tabela 27. Broj ustanova primarne zdravstvene zaštite

	2017	2018	2019	2020	2021
Dom zdravlja	1	1	1	1	1
Područne ambulante	8	8	8	8	8
Timovi obiteljske medicine	9	9	9	9	9

Izvor: Podaci JU Dom zdravlja Goražde, 2023. godine

Raspored pružanja primarne zdravstvene zaštite podrazumjeva gradska i ruralna području uključujući i ambulante za specifične usluge. Opće stanje objekata je zadovoljavajuće stim što je prioritetno prisutna potreba za provedbom mjera energijske efikasnosti na centralnom objektu u ulici Ferida Dizdrevića.

Tabela 28. Prostorni kapaciteti

Objekti zdravstvene ustanove	Lokacija	Namjena	Površina (m2)	Godina Izgradnje/Obnove
Centralni objekat	Ul. Ferida Dizdarevića	Zdravstvene službe i uprava	1880,00	1973. 2004. 2005. 2007. 2009.
Ambulanta porodične medicine I	Ul. Višegradska bb.	Zdravstvena služba	151,62	1999.
Ambulanta porodične medicine II	Ul. 1 Maj bb.	Zdravstvena služba	229,15	2003.
Ambulanta porodične medicine V	Mujkovići Polje	Zdravstvena služba	218,71	2008.
Ambulanta Vitkovići	Vitkovići	Zdravstvena služba	161,34	2009./ 2010.
Ambulanta Berič	Berič	Zdravstvena služba	136,14	1981. 2006.
Ambulanta Osanica	Osanica	Zdravstvena služba	156	2003. 2007.
Ambulanta Ilovača	Ilovača	Zdravstvena služba	104,4	2007.
Ambulanta Bogušići	Bogušići	Zdravstvena služba	96	2010.
Ambulanta Vranići	Vranići	Zdravstvena služba	44	2014.
Centar za men. zdravlje	43. DUB	Zdravstvena služba	158	2008.
Centar za fizikalnu rehabilitaciju	43. DUB	Zdravstvena služba	120	
Ambulanta Orahovice	Orahovice	Zdravstvena služba	30	
Ambulanta Rešetnica /prostorije škole/	Rešetnica	Zdravstvena služba		

Izvor: JU Dom zdravlja "dr Isak Samokovlija"

Što se tiče kadrovske strukture, ukupan broj uposlenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2022. godini je 102 i taj broj se u posmatраних 5 godina kreće na istom nivou. U strukturi uposlenih najmanji broj je ljekara opće prakse i specijalista (22).

Tabela 29. Struktura uposlenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2022.god.

	2022		
	M	Ž	UKUPNO
Ukupno zdravstvenih radnika	19	82	101
Liječnici opće prakse	5	11	16

Ukupno specijalista	1	5	6
Ginekolozi	1		1
Stomatolozi	5+1 spec		5+1
Medicinski tehničari	8	54	62
Ostalo osoblje	6	20	26
Viši medicinski tehničar	2	4	6
Zdravstveni saradnici	1	2	3
UKUPNO			102

Izvor: JU Dom zdravlja "dr Isak Samokovlija"

U pogledu finasiranja primarne zdravstvene zaštite ista se na godišnjem nivou ostvaruje u obimu od 4,4 mil KM.

Tabela 30. Finasiranje primarne zdravstvene zaštite na području Grada Goražda 2017-2021. god.

izvori financiranja	2018	2019	2020	2021	2022
Ostvareni budžet	3.581.449.81	3.796.780.00	3.985.368.82	4.231.821.53	4.410.163.35
Iznos dotacije iz općinskog budžeta					
% učešća Zavoda za zdravstveno osiguranje	86,77	87,67	84,82	81,89	86,29
% učešća Kantona	0,38	0,00	0,00	0,33	0,68
% učešća Grada	0,54	0,29	0,14	0,36	0,00
% učešća korisnika zdrav. zaštite u pokriću dijela ili ukupnih izdataka	8,95	8,92	8,69	9,89	9,39
% učešća drugih izvora	3,36	3,12	6,35	7,53	3,64

Izvor: JU Dom zdravlja "dr Isak Samokovlija"

Pojava pandemije COVID-19 proizvela je teškoće u ostvarivanju zdravstvene zaštite i ukazala na slabosti u postupanju sa krizama. Poučeni iskustvom potrebno je razvijati Programe djelovanja u kriznim zdravstvenim situacijama (elementarne nepogode, epidemije zaraznih oboljenja). Uzevši u obzir izvore finasiranja primarne zdravstvene zaštite prostor za djelovanje JLS se prije svega odnosi na infrastrukturu i uslove što je i pravac mogućeg djelovanja uključujući i aktivnosti podrške prevenciji i podizanju svijesti građana o zdravim navikama života.

II.1.4.5. Civilna zaštita i sigurnost građana

Najveće opasnosti za građane na području Goražda su: poplave, odronjavanje i klizanje zemljišta, požari, oluja i grad, suša i druge vrste prepoznatih opasnosti.

Tabela 31. Prirodne i druge nesreće koje mogu nastati na području Grada Goražda

R.b	Vrsta opasnosti – prirodne i druge nesreće	Ugroženo područje – mjesna zajednica
1.	Zemljotresi (potresi)	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 – 5. Grad Goražde spada u zonu umjerenog seizmičkog intenziteta, tj. može doći do pojave srednje jakih zemljotresa, koji se javljaju u razmaku od nekoliko desetaka godina. Područje Grada Goražda se većim dijelom nalazi u zoni od 7,0° Merkalijeve skale, dok se dio područja BPK Goražde nalaze dijelom i u zoni od 8,0° Merkalijeve skale.

2.	Odronjavanje i klizanje tla	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 – 5, 9, 13, 14, 15, 17. Aktiviranje klizišta u Gradu Goraždu, najčešće se dešava usljed povećane količine podzemnih voda u proljetnim i jesenjim periodima, ali nerijetko je uzrokovano nezakonitom i neplanskom gradnjom.
3.	Poplava	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 -9, 12, 13, 15 i 17. Na osnovu svih dosadašnjih poplava, koje su se desile na području Grada, vidljivo je da je od 20 MZ-a njih 18 bilo zahvaćeno poplavama i bujičnim vodama.
4.	Visoki snijeg i snježni nanosi	Cjelokupno područje, posebno MZ: 10, 11, 12, 14 – 20. Nema strogo postavljenih graničnih vrijednosti koje određuju jake padavine snijega s posljedicama po saobraćaj, dalekovode i sl. Može se uzeti sa sigurnošću da će 50 cm snijega predstavljati elementarnu nepogodu, Odluka o komunalnom redu Goražde.
5.	Suša	Cjelokupno područje. Intenzivnija suša na području Grada Goražda prisutna je posljednjih godina.
6.	Oluja i grad	Cjelokupno područje. Na cijelom području Grada Goražda moguća je pojava lokalnog karaktera vjetrova i grada.
7.	Mraz	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 - 10, 12, 13, 15 i 17. Na području Grada Goražda imamo povremenu pojavu mraza u zimskim mjesecima, imamo kasni (proljetni) i rani (jesenji) mraz koji mogu prouzrokovati veće štete na poljoprivrednim kulturama (voćnjacima, ratarskim kulturama i djelimično u plastenicima) i šumi.
8.	Epidemije	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 -10, 12, 13, 15 i 17. Na području Grada Goražda moguća je pojava epidemija: zarazne žutice, gripe, ptičije gripe, dizenterija, salmoneloza, enterokolitis, rubeola, varicela, parotit epidemika, scarlatina, skabijesa, streptokoknih angina, AIDS-a, Q-groznice, kravljje ludilo, i dr.
9.	Epizootije	Cjelokupno područje, posebno MZ: 6 - 20. Na području Grada Goražda mogu se javiti u manjem obimu, veoma opasne zarazne bolesti životinja i to: atipična kuga peradi, bedrenica, bjesnilo, infektivna anemija konja, kuga konja, kuga pčelinjeg legla, plućna zaraza goveda, slinavka i šap, svinjska kuga, tuberkuloza, aktivna metiljavost ovaca i goveda, enterotoksemija ovaca i dizenterija jagnjadi, šušakvac i drugi anaerobi, zarazna šepavost ovaca, šuga ovaca, trihinelozna svinja, trihomonijaza i vibroza goveda, groznica i bruceloza papkara i dr.
10.	Kalamitete biljnih bolesti i štetočina	Cjelokupno područje, posebno MZ: 6 - 20. Najčešće biljne bolesti i štetočine, koje su se do sada javljale na području Grada su: trulež plodova na voćkama, plamenjača krompira, plamenjača šljive, hrđa šljive, viroza krompira, šarka šljive. Biljne štetočine koje se javljaju su: krompirova zlatica, lisna uš, jabučni cvjetojed, žilogriz, šljivin savijač, buhvači, jabučni moljac, kupusar, lisna buba, voćna pipa i dr.
11.	Veliki požari	Cjelokupno područje, posebno MZ: 1 - 5. Požari su česta pojava na području Grada, postoji stalni rizik za njihovu pojavu, a osnovni razlog su zapuštena imanja i nepažnja građana prilikom čišćenja tih imanja.
12.	Rušenje ili prelijevanje brana na akumulacijama	Područja MZ: 1 - 8, 12, 13 i 15. Najveća opasnost za područje Grada Goražda od poplava, nastala bi rušenjem, ili prelijevanjem preko brane HE "Piva", u kom bi slučaju u potpunosti bila preplavljena naselja: Osanica, Gunjevići-Sadba, Hodsko polje-Perjani, Podvranići-Džindići, Potrkuša, Mravinjac, Čovčići-Vitkovići, Kodžaga polje, Hubjeri

Izvor: Procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća na području Grada Goražda

U analiziranom periodu najfrekventnija ugrožavanja građana i sredstava se odnose na poplave bujičnog karaktera, klizišta nastala kao posljedica složene geomorfološke strukture i naglog povećanja oborinskih i podzemnih voda i požari. Značajno je pomenuti da se u ovom periodu Grad Goražde suočio sa globalnom pandemijom COVID-19 koja ukazuje na sve slabosti i probleme sistema zaštite i spašavanja kada su u pitanju epidemije. Odgovor na pomenute frekventne opasnosti se može pronaći u aktivnostima koje podrazumjevaju regulaciju oborinskih voda i vodotoka, izradu katastra klizišta i sanaciju istih i kvalitetnu opremljenost i spremnost vatrogasnih jedinica.

Područje Goražda je značajno bilo izloženo ratnim aktivnostima u periodu 1992-1995.godine što je uticalo na veliku prisutnost mina i NUS-a. Od 1999. godine, tj. dvadeset pet godina kako je počelo deminiranje na području Grada Goražda ukupno je do sada očišćeno 4.673.644,66 m² (ili 4.673,6 dunuma) i pronađeno 667 mina i 363 neeksplodiranih ubojitih sredstava (granate, bombe i druga eksplozivna sredstva) u minskim poljima, kao i preko hiljadu neeksplodiranih ubojitih sredstava izvan minskih polja. Ukupna sumljiva površina od postojanja mina i minskih polja na području Grada Goražda iznosi oko 18.374.000 m². Za područje Grada Goražda ima urađeno 20 projekata za deminiranje površine 2.183.483,00 miliona kvadratnih metara, ali zbog nedostatka sredstava oni čekaju na realizaciju i svi ovi projekti su urađeni od strane BHMIC Regionalni ured Sarajevo gdje se i nalaze. U toku 2019. godine je rađena izrada opšte minske situacije za BiH a samim tim i za Grad Goražde koju su provodili BHMIC, Oružane snage BiH kao i Norveška Nevladina organizacija „Narodna pomoć“ kako bi se ubrzalo deminiranje u BiH, a sve u skladu sa Strategijom BiH bez mina 2019/ 2025. godine, pošto prva Strategija 2009/2019 nije ispunjena isključivo zbog nedostatka sredstava odnosno političke volje . U 2019. godini BHMIC u saradnji sa službom za CZ i MZ Grada Goražda kao i informatorima (predložio) osam (8) MSP (minska sumnjiva površina) projekata za cijelo područje Grada Goražda koji i narednom periodu trebaju da se reizvide i kako bi se pristupili njihovoj realizaciji a sve u skladu sa finansijskim mogućnostima samih donatora i sufinansiranju lokalne zajednice u skladu sa njenim mogućnostima. Ukupna površina predloženih MSP projekata iznosi 18.374.000 m² što u konačnici može iznositi i više ali i manje m² zavisno od samog reizviđanja i izrade projekata na terenu. Trenutno se radi na izradi projekta MSP (minska sumnjiva površina) “Gornja Kolijevka”

Zemljiše kontaminirano minama se svrstava u tri kategorije (lokaliteti koji su u svakodnevnoj civilnoj upotrebi, lokacije repatrijacije izbjeglica i raseljenih osoba, lokacije za obnovu i rekonstrukciju infrastrukture i ekonomije; lokaliteti koji su povremeno u upotrebi ili su u kontakt-zoni sa lokacijom iz I kategorije, ekonomski resursi; periferni lokaliteti) a većina lokaliteta na području Goražda spada u treću kategoriju (periferni lokaliteti), odnosno većinom šumske površine na kojima su se nalazile borbene linije. Ta područja se obično koriste za eksploataciju šume, sakupljanje bilja, lov i stočarstvo.

II.1.4.5.1. Kriminalitet i javni red i mir

Stanje kriminaliteta na području grada ukazuje na pojedine trendove po godinama. Osnovni pokazatelj ukazuje na trend smanjenja kriminaliteta za 24,38% i blagi pad rasvjetljenosti krivičnih djela sa 90% u 2018. godine na 89,65% rasvjetljenosti počinjenih krivičnih djela. Ohrabruje činjenica da nema registrovanih maloljetnih počinitelja krivičnih djela. Broj prijavljenih prekršaja je u padu za 28,69%.

Tabela 32. Struktura kriminaliteta na području grada u periodu 2018-2022. god.

	2018	2019	2020	2021	2022
Ukupan broj krivičnih djela	118	101	84	81	87
Ukupan broj prijavljenih počinitelja	113	93	81	67	64
Broj krivičnih djela po poznatom počiniocu	84	83	68	56	69
Broj krivičnih djela po nepoznatom počiniocu	34	18	16	25	18

Procenat ukupne rasvijetljenosti	90%	90,09%	82,02%	80,25%	89,65%
Broj počinilaca maloljetnika	-	-	-	-	-
Ukupan broj prijavljenih prekršaja	122	104	124	84	87

Izvor: Podaci Ministarstva unutrašnjih poslova BPK-a

U strukturi krivičnih djela najveći obim se odnosi na krivična djela narkomanije. Uočava se trend pada broja krivičnih djela iz oblasti krvnih delikata i imovinskih delikata, dok je prisutan rast krivičnih djela narkomanije. Povećanje društvenog problema narkomanije je podatak na osnovu čega je potrebno pojačati aktivnosti javnih kampanja unutar školskog sistema i putem civilnog društva. Na području Grada desilo se teško ubistvo u užoj gradskoj jezgri koje je do danas nerazriješeno što je također zabrinjavajući podatak koji upućuje na podršku preventivnim sistemima (video-nadzor) i razvoj javne infrastrukture.

Tabela 33. Krivična djela po vrsti na području grada u periodu 2017-2021.god.

	2017		2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Krvni delikti	17	14,44	11	10,8	7	0,83	5	0,61	5	0,5
Organizirani i privredni kriminal	0	0	4	0,39	6	0,71	4	0,49	3	0,3
Imovinski delikti	34	28,8	23	22,7	8	21,4	31	38,2	19	21,8
Narkomanija	39	33,05	47	46,5	28	33,3	14	17,2	40	45,9
Trgovina ljudima-prostitucija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ostala krivična djela	28	23,7	28	27,7	25	0,29	27	33,3	20	22,9
Maloljetnička delikvencija	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva unutrašnjih poslova BPK-a

II.1.4.5.2. Službe zaštite i spašavanja

Na nivou Grada Goražda u institucionalnom obliku uspostavljena je Službe civilne zaštite i Profesionalna vatrogasna jedinica kao dijela gradskog organa uprave. Civilna zaštita obavlja poslove iz okvira nadležnosti iz oblasti zaštite i spašavanje. Zaštita i spašavanje na području grada podrazumijeva organizovanje i angažovanje više jedinica i oblika organizovanja koji čine sistem zaštite i spašavanja.

Tabela 34. Subjekti od značaja za ZiS

Subjekti od značaja za ZiS	Broj zaposlenih/volontera
Profesionalna vatrogasna jedinica	17
Služba medicinske pomoći, u J.U. Dom zdravlja „dr. Isak Samokovlija“, Goražde,	12
Služba za veterinarske poslove (Veterinarska služba), u JP Veterinarska stanica d.o.o., Goražde,	-
Služba za vodosnadbijevanje, u JKP „6 Mart“, Goražde,	18
Služba za čistoću, u JKP „6 Mart“, Goražde,	14
Služba za asanaciju, u JKP „6 Mart“, Goražde,	28
Služba za spašavanje na vodi i pod vodom, u UG Kajakaški klub „Buk“, Goražde,	10
Gorska služba spašavanja, u UG Gorska služba spašavanja-Stanica Goražde,	24
Služba „Crveni križ“ Grada Goražde	9
Služba za radiološko-hemijsko-biološku (RHB) zaštitu u JU“ Zavodu za javno zdravstvo BPK-a“ Goražde,	9
Služba radio amatera, u UG “ Radio klub Drina.“	10
Služba za zaštitu od požara u Udruženju Dobrovoljno vatrogasno društvo“ Goražde“ Goražde.	-

Izvor: Podaci Službe civilne zaštite Grada Goražda

Što se tiče broja intervencija registrovane su intervencije vatrogasne jedinice koja je u 2023. godini imala 143 intervencija što je pad od 32% u odnosu na 210 intervencija koje je imala u 2017. godini. Profesionalna vatrogasna jedinica je popunjena sa 17 pripadnika od ukupno 22- sistematizovana po Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta jedinstvenog gradskog organa uprave Grada Goražda. Vozila (11) koja se nalaze u Profesionalnoj vatrogasnoj jedinici Grada Goražda su pretežno proizvedena sedamdesetih i osamdesetih godina. Dva vozila koja posjeduju pomenuta jedinica su novije proizvodnje Putničko vozilo LADA-NIVA godina proizvodnje 2019 i specijalno vatrogasno vozilo Mahindra, godina proizvodnje 2015.godište, dok je putem Grada Goražda u 2024. godini opremljena sa novim vatrogasnim vozilom.

Tabela 35. Broj intervencija, broj uposlenih i vatrogasnih vozila 2017-2023.god

Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Broj intervencija VJ	210	109	134	131	145	146	143
Broj uposlenih	14	18	18	18	17	17	17
Broj vatrogasnih vozila	9	9	10	10	10	11	11

Izvor: Podaci Službe civilne zaštite Grada Goražda

Klizišta kao prirodna pojava kojom su ugroženi građani i imovina su zbog geološko-morfološkog sastava tla i nagiba terena konstantna na području grada Goražde. U zadnjoj deceniji na području Grada realizovano je niz projekata u saradnji sa drugim organizacijama i u značajnom obimu sanirana kritična područja. Kao pojava klizišta predstavljaju stalnu i kontinuiranu pretnju i na nivou godine se izdvajaju sredstva u sanaciju pri čemu je u periodu 2020-2023. godina iz iz namjenskih sredstava civilne zaštite sredstava izdvojeno oko 70.000 KM.

Klimatske promjene koje dovode do visokih temperatura, otapanje snijega, jakih kiša kao i ispuštanja vode iz Hidro-elektrane Piva izazvaju nagli porast vodostaja rijeke Drine kao i drugih vodotoka na području Grada Goražda što predstavlja najveću opasnost. Pored navedenog u posmatranom periodu je primjetna pojava naglih bujičnih voda koje stvaraju karatkotrajne poplave u užem gradskom jezgru. Regulacija vodotoka, odvodnja oborinskih voda i kontinuirano čišćenje odvodnih kanala je imperativ u ovom segmentu.

Usvojena planska dokumentacija iz oblasti zaštite i spašavanja na području Grada Goražda daje dovoljno studijsko-analitičkih podloga i mjera za djelovanje i namaće se potreba implementacije i kontinuirani razvoj i ažuriranja planske dokumentacije. U skladu sa planskom dokumentacijom iz koje prozilazi „Organizovani sistem zaštite i spašavanja na području Grada Goražda evidentirane su potrebe za opremom.

Tabela 36. Pregled planskih dokumenata i potreba za opremom u oblasti zaštite i spašavanja

R.b	Usvojena planska dokumentacija
1.	Procjena ugroženosti općine Goražde od prirodnih i drugih nesreća
2.	Dopuna procjene ugroženosti sa prioritetima na ranjive kategorije
3.	Plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća Općine Goražde
4.	Program razvoja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća Grada Goražda za period 2020.-2024.
5.	Procjena ugroženosti od požara za Općinu Goražde
6.	Plan zaštite od požara Općine Goražde
7.	Procjena ugroženosti i Plan zaštite od požara za zgradu općine Goražde ul: Maršala Tita br: 2.
8.	Plan protivminskog djelovanja za općinu ugroženu minama, Općina Goražde
	Potrebe za opremom
1.	Poljska šatorska bolnica sa pretećom opremom (medicinska oprema)
2.	Vozila za prevoz povrijeđenih i unesrećenih
3.	Šatori za smještaj sa pratećom opremom (agregat za struju, kuhinja, kreveti, ćebadi deke i druga prateća oprema)

4.	Mašine za spašavanje iz ruševina (buldožeri i skip mašine sa priključcima)
5.	Motorni čamci sa opremom (motor, vesla, prsluci, prikolica za prevoz)
6.	Sisterne za prevoz vode i pranje ulica
7.	Smetljare za odvoz smeća
8.	Terenska vozila
9.	Vozila za prevoz pripadnika civilne zaštite
10.	Dronovi za snimanje terena kao i lociranje pronalazak povrijeđenih
11.	Oprema za RHB zaštitu.

Izvor: Podaci Službe civilne zaštite Grada Goražda

II.1.4.6. Analiza stanja mladih

Briga o mladima, omladinsko udruživanje i učestvovanje mladih u donošenju odluka zasniva se na poštivanju ljudskih prava, ustavnog poretka, zakona i uvažavanje međunarodnih standarda i prakse u radu sa mladima. Ove odredbe precizirane su Zakonom o mladima u FBiH koji uređuje pitanja koja se odnose na mlade tj. osobe u životnoj dobi od navršениh 15 do 35 godina starosti.

Na prostoru Grada Goražda registrovano je 8 udruženja mladih: Udruženje “Vijeće mladih Grada Goražda”, Udruženje studenata „Indeks“, Udruženje "Forum za inovacije mladih-Youth Innovation Forum", Udruženje „Volonterski servis mladih“, Udruženje “Vijeće za inicijativu i razvoj-VIR”, Kulturno udruženje mladih BPK Goražde, Udruženje “Puls mladih” i Omladinsko udruženje za promociju univerzalnih vrijednosti “Izvor-Goražde”.

Prisustvo mladih osoba je jedna od najznačajnijih kontigenata stanovništva i u nekoliko zadnjih godina društvo se suočava sa negativnim migracionim trendovima koji obuhvataju ovu kategoriju. Na podlozi pomenutog od strane Grada Goražda je izrađena Strategija za mlade za period 2024-2028 godina kroz koju su prepoznati najznačajniji izazovi u ovoj oblasti. Prepoznati su izazovi zapošljavanja i stupanja na tržište rada uključujući i izazove odsustva poduzetničkog interesa ove kategorije građana. Obrazovni sistem ne pruža u svim slučajevima dovoljno stečenih znanja i vještina, odnosno ukazuje se potreba za programe praktičnih osposobljavanja. Mladi su kategorija koja je najviše zainteresovana za elemente društvenog razvoja što u tom kontekstu ukazuje na pravac kretanja kreiranja politika. Konačno analiza je pokazala da postoji inertnost mladih u društvenom aktivizmu i društvenim djelatnostima.

Na podlozi uočenih problema utvrđeni su fokusi i pravci potrebnog djelovanja što u kontekstu ove strategije znači da je potrebno naglasiti implementaciju ovih politika uz posebno referiranje na integralni pristup u svim razvojnim pravcima koji na direktan ili indirektan način kreiraju ukupan ambijent. Razmatrajući sve navedeno ovim putem se može posebno naglasiti podrška razvoju poduzetništva mladih u prepoznatim djelatnostima ali i savremenim oblastima privređivanja uključujući i uspostavu HUB-a obzirom da je srednjoškolski sistem u BPK-a pokrenuo pojedine smjerove usmjerene na informacione i digitalne tehnologije. Sa aspekta egzistencijalnih pitanja za ovu kategoriju se i dalje trebaju podržavati povoljno stambeno zbrinjavanje ali i stvoriti povoljne pretpostavke za individualnu stambenu izgradnju.

II.1.4.7. Civilno društvo

Civilno društvo je zasnovano na dobrovoljnom, nevladinom i neprofitnom organizovanju zasnovanom na slobodi udruživanja više fizičkih ili pravnih lica radi ostvarivanja i unapređivanja određenog zajedničkog cilja ili opšteg cilja i interesa koji nisu zabranjeni Ustavom i Zakonom. Ciljevi su uvijek neprofitabilnog karaktera. U razvoju društva i servisiranju potreba građana udruženja i lokalna uprava imaju različite ali dopunjavajuće uloge: lokalni organi uprave razvijaju koncept kvalitetnog servisa građana a udruženja promovišu razvoj građanskog društva.

Prema podacima iz Registra udruženja⁷ na području Grada Goražda registrovano je 160 udruženja iz oblasti socijalne zaštite članova, sportskih udruženja, boračkih udruženja, udruženja mladih, udruženja žena, ekoloških udruženja, privrednih organizacija (udruženje poslodavaca) i dr. Značajno je izdvojiti da postoji organizovana na osnovu zakonskog okvira Privredna komora i Obrtnička komora. Također na postoru Goražda djeluje Fondacija „Istina za Goražde.

Što se tiče vjerskih zajednica prisutna je Islamska zajednica kroz organizacione oblike Muftijstvo goraždansko i Medžlis Islamske zajednice Goražde, katolička župa i pravoslavna crkva sa sjedištem u Novom Goraždu. Vjerske zajednice, prije svih Islamska zajednica je u analiziranom periodu izgradila nekoliko novih vjerskih objekata, pokrenula usluge ranog odgoja i organizovala niz kulturno vjerskih događaja. Katolička crkve trenutno gradi vjerski objekat istovremeno naglašavajući status „Drinskih mučenica“.

Grad Goražde iz budžeta kroz pozicionirana budžetska konta direktno podržava rad civilnog društva i projektne aktivnosti pri čemu se uočava rast podrške u 2022. godini za preko 300% u odnosu na 2018. godinu sa posebnim naglaskom na projekte civilnog društva. Podrške se ostvaruju kroz „LOD“ metodologiju i specifičnu podršku udruženjima ranjivih kategorija i ostalim kategorijama.

Tabela 37. Finansiranje civilnog društva iz Budžeta Grada Goražda 2018-2022. god.

Vrsta rashoda/Godina	2018	2019	2020	2021	2022
Crveni križ	6.500	13.250	8.400	9.600	10.800
Mehamet	5.500	12.500	9.500	9.600	9.600
Vjerske zajednice	16.948	21.940	21.565	7.304	14.739
Boračka udruženja	-	-	24.148	14.900	39.952
Udruženja građana (mladi, penzioneri, socijalne kategorije i dr.	50.507	83.958	60.604	53.550	62.061
Ostale neprofitne organizacije i projekti	6.810	9.810	9.180	8.500	137.636
UKUPNO	86.265	141.458	133.397	103.454	274.788

Izvor: Budžet Grada Goražda 2018-2022. god.

II.1.4.8. Ključni izazovi društvenog razvoja

- Odsustvo nadležnosti lokalnih zajednica u pogledu značajnog broja oblasti društvenog razvoja i postizanje sinergijskog djelovanja sa kantonalnim organima.
- Doprinosi Grada Goražda razvoju obrazovnog sistema sa posebnim fokusom na predškolsko obrazovanje, podršku talentima, podršku školama za poboljšanje i osavremenjivanje uslova i djelovanje u području van nastavnih aktivnosti školske populacije u oblasti kulture, sporta, privrednih aktivnosti.
- Unaprijeđenje kulturnih sadržaja fokusiranjem na ključne kulturne manifestacije, razvoj novih po obimu manjih ali kontinuiranih kulturnih događaja, korištenje i obnovu kulturno-historijskog naslijeđa iz svih evidentiranih historijskih perioda sa prioritetom na neolitski period i period u kome je Goražde bilo zaštićena zona UN-a, direktnu podršku razvoju kreativnih djelatnosti.
- Unaprijeđenje sportske infrastrukture sa naglaskom na dvoranske sportove, infrastrukturu stadiona i podršku školama sporta uključujući talente i trenerski kadar, organizovanje i podršku rekreativnom bavljenju sportom odraslih i djece.
- Osiguranje socijalne pomoći (dodatnih oblika) i obezbjeđenja socijalne uključenosti ranjivim licima (maloljetnici, stare osobe-penzioneri).
- Unaprijeđenje infrastrukture i opremljenosti sistema zdravstvenih ustanova i zdravstvene zaštite, podrška provođenju zdravstvenih programa na promociji i zaštiti zdravlja, izrada planova borbe protiv zdravstvenih kriza.

⁷ Dostupno na <https://bpkg.gov.ba/>

- Opremanje i osnaživanje službi zaštite i spašavanja i poduzimanje preventivnih aktivnosti i mjera.
- Suočavanje i poduzimanje adekvatnih mjera koje pozitivno utiču na smanjenje kriminaliteta sa posebnim naglaskom na narkomaniju.
- Aktivno djelovanje prema mladima (tržište rada, statusna pitanja, aktivizam, poduzetništvo, kreativne i savremene informacione djelatnosti i dr).
- Podrška organizacijama civilnog društava i razvoj uspostavljenih sistema podrške u cilju postizanja partnerskog odnosa, javnih interesa Grada, ciljeva civilnog društva i većih efekata u radu organizacija civilnog društva.

II.1.5. Javna infrastruktura i javne usluge

Polazeći od najopćijih razvojnih ciljeva utvrđenih Okvirom za ciljeve održivog razvoja za BiH (SDG) i ciljeva utvrđenih strateškim dokumentima u FBiH javna infrastruktura i javne usluge predstavljaju jedne od ključnih akceleratora razvoja koje doprinose ukupnom poboljšanju stanja u društvu. Grada Goražde je preživio veliki stepen razaranja javne infrastrukture u periodu teških ratnih razaranja, značajan dio javne infrastrukture Goražda je po dužini perioda upotrebe i eksploatacije prilično oštećen i zastario, obnavljanje pojedinih dijelova infrastrukture je bilo nepotpuno, a što sve ukupno upućuje na zaključak da kvalitetna i savremena javna infrastruktura predstavlja jedan od ključnih fokusa Grada Goražda koji ima tendenciju da bude lider i prepoznatljiv na ovom području države BiH i šire. Svi drugi elementi razvoja u oblasti ekonomije, društva i okoliša u osnovi leže na razvijenoj javnoj infrastrukturi prema kojoj ovaj dokument nastoji pristupiti na sistematičan, usmjeren i potpun način sa dugoročnom projekcijom djelovanja. Kvalitetne javne usluge su nadogradnja naprijed pomenutog i sveukupno mogu kreirati prepoznatljivost Grada Goražda. Kao pozitivan input za postizanje većeg nivoa razvijenosti infrastrukture i javnih usluga jeste činjenica da na relativno malom prostoru ustavnim uređenjem djeluju dva nivoa vlasti koji sinergijskim i planskim djelovanjem mogu postići višestruke efekte.

II.1.5.1. Saobraćajna infrastruktura

U pogledu stanja cestovne mreže najvećim dijelom je ocjenjena kao dobra uz konstataciju da su brojni lokaliteti, naročito u užem gradskom jezgru u stanju koje nije zadovoljavajuće a koje je posljedica višestrukog popravljana uslijed radova na drugim dijelovima infrastrukture (vodovod, kanalizacija i dr.) i dotrajalosti. Posmatrajući pomenutu saobraćajnu infrastrukturu uočava se dotrajalost pojedinih elemenata kao što su ivičnjaci, trotoari, odvodi za vode i zaštitni elementi. Trendovi koji su prisutni uslijed klimatskih promjena u širem području poboljšavaju rast vegetacije što se negativno odražava na urednost putnog pojasa cesta svih kategorija.

Tabela 38. Cestovna mreža na području Grada Goražda u 2023. god.

Opis	Dužina (m)	%	Stanje (dobro/loše)
Nekategorizirani	474210	76,6%	Dobro
Lokalni	54430	10,5%	Dobro
Regionalni	61075	9,9%	Dobro
Magistralni	18270	3,0%	Dobro
Autocesta/brza cesta	/	0,0%	Dobro
Ukupno	618820	100,0%	0

Izvor: Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, 2023. godine

Ceste u nadležnosti grada su ranga nekategorisanih i lokalnih cesta. Uočava se pad dužine lokalnih asfaltiranih cesta obzirom da je došlo do prekategorizacije pojedinih putnih pravaca (Osanica-Ilovača). Nekategorisane i lokalne ceste zahtjevaju konstantno održavanje i rekonstrukciju kroz prijedloge mjesnih zajednica.

Tabela 39. Cestovna mreža u nadležnosti Grada Goražda 2018-2022. god.

Opis	Dužina ukupna (m)				
	2018	2019	2020	2021	2022
Nekategorisana	474210	474210	474210	474210	474210
- asfaltirano	17840	17840	17840	17840	17840
Lokalna	102360	102360	102360	78435	78435
- asfaltirano	62345	62345	62345	54430	54430

Izvor: Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, 2023. godine

Ulaganje grada u posmatranom periodu u cestovnu mrežu je na nivou sredstava u iznosu od 2.873.254,05 KM. Iznos sredstava za redovno održavanje je u padu dok je prisutan rast izdavanja sredstava signalizacije. Od ukupnog broja mjesnih zajednica tri mjesna zajednice nije povezana asfaltnom cestom.

Tabela 40. Pregled ulaganja Grada u cestovnu mrežu 2018-2022. god.

Godina	2018	2019	2020	2021	2022
Iznos finansijskih sredstava iz općinskog budžeta koji je uložen u redovno održavanje cesta	300.000,00	320.000,00	190.000,00	170.000,00	180.000,00
Iznos finansijskih sredstava iz općinskog budžeta koji je uložen u izgradnju i održavanje horizontalne i vertikalne signalizacije	0,00	2.900,00	6.000,00	10.000,00	14.000,00
Ukupna finansijska sredstva iz općinskog budžeta uložena u izgradnju i sanaciju saobraćajne infrastrukture	388.362,31	897.042,25	538.104,47	218.582,27	831.162,75
Broj kilometara asfaltiranih cesta na području/nadležnosti grada	80.185,00	80.185,00	80.185,00	72.270,00	72.270,00
Broj kilometara uređenih trotoara na području grada					
Broj MZ-a čiji centri nisu asfaltnom cestom povezani sa centrom grada	4,00	4,00	4,00	3,00	3,00

Izvor: Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, 2023. godine

Potrebe grada u odnosu na ceste nižeg ranga jesu izgradnja i rekonstrukcija i održavanje lokalnih cesta. Ukupnim razmatranjem i činjenicom da je mreža magistralnih, regionalnih i lokalnih cesta izprepletena dolazi se do zaključka da je fokus djelovanja Grada u narednom periodu potrebno usmjeriti sistemskim pristupom ukupnog putnog pojasa cesta iz nadležnosti Grada Goražda i pratećih elementa cesta višeg ranga. To znači da su ciljani elementi saobraćajne infrastrukture ivičnjaci, zaštitne ograde, trotoari, staze za pješake i bicikliste, redovno i pojačano ljetno i zimsko održavanje, hortikulturno uređenje putnog pojasa i elementa infrastrukture namjenjene promociji Grada kao i drugim učesnicima u saobraćaju (pješacima, biciklisti). Zbog činjenice da je Grad Goražde sredina koja se nalazi na rijeci potrebno je dodatno urediti i pješačke i biciklističke elemente uređenim stazama pored rijeke Drine. Ovom analizom uočava se potreba za povećanjem kvalitete ugrađenih materijala u elemente (granitni ivičnjaci, ploče itd).

Na nivou Bosansko-podrinjskog kantona Goražde je usvojena Strategija razvoja regionalnih cesta BPK Goražde što sa aspekta doprinosa razvoju Grada Goražda je prihvatljivo i podržano kako u kontesktu prekategoriacije tako i proširivanja mreže regionalnih cesta posebno onih koje gravitiraju prema industrijskim i potencijalno industrijskim zonama. Sa aspekta cesta višeg ranga (magistralnih cesta) ključni objekti za koje je zainteresovan Grad Goražde se odnose na izgradnju kružnog toka na spoju ulica Titova i M.M. Munje i izgradnja zaobilaznice prema naselju Hubjeri i dalje spoj na buduću brzu cestu prema Sarajevu.

Izgradnja brze ceste Goražde-Hrenovica i tunela Hranjen otvara brojne perspektive Goražda i u kontekstu predmetne izgradnje nameće se potreba kvalitetnog planiranja prostora dužinom predviđene trase u kontekstu priključaka, pratećih sadržaja, gradnje individualnih, privrednih i javnih objekata koji gravitiraju prema brzjoj cesti. Naručito se čini potrebnim planiranje korištenja prostora na višim nadmorskim visinama koje gravitiraju prema brzjoj cesti i koje su atraktivne zbog prirodnog okruženja i odsustva magle koje mogu biti ugodne za život i sadržaje rekreacije, odmaranja i turizma.

Grad Goražde preferira da potvrdi status regionalnog centra i potrebno je nastaviti sa aktivnostima koje u svakom slučaju Grad Goražde pozicioniraju u rasprave o širim saobraćajnim koridorima kao što su ceste Beograd-Sarajevo i brza cesta Sarajevo-Pljevlja-Crnča koje su cestovni objekti za koje se provodi intenzivno zagovaranje.

Broj vozila u Bosansko-podrinjskom kantonu u 2022. godini je na nivou 7710 vozila od čega najveći broj je zastupljen u Gradu Goraždu. Ovaj broj vozila ukazuje na opterećenost saobraćajne infrastrukture, naročito na saobraćaj u mirovanju i ujedno pokazuje pravce djelovanja uticaja na povećanje korištenja prevoznih sredstava kao što su bicikli, romobili i sl.

Tabela 41. Broj registrovanih vozila u 2022. godini u BPK

KANTON	Putnička vozila	Mopedi i motocikli	Autobusi	Teretna vozila	Ostalo	UKUPNO
BPK	7047	55	28	372	208	7710

Izvor: Strategija razvoja regionalnih cesta Bosanskopodrinjskog kantona Goražde za period 2024. – 2034 godina

Na području Grada Goražda je raspoloživo 380 parking mjesta (300 javnih i 80 privatnih) od kojih se u 2022. godini 199 naplaćuje. Broj mjesta koji se naplaćuje u periodu 2018-2022. godine je porastao za 55% obzirom da se u 2018. godini naplaćivalo 90 parking mjesta. U narednom periodu potrebno je pojačano raditi na povećanju broja parking mjesta, uspostaviti održiv sistem naplaćivanja uvođenjem elementa „pametnog grada“. Također u kontekstu korištenja sredstava prevoza kao što su bicikli ili romobili potrebno je razvijati elemente za parkiranje istih prevashodno pred javnim institucijama. Proširenjem parking mjesta, uvođenjem sistema naplaćivanja i stimulisanjem alternativnih ekoloških oblika saobraćaja može se postići poboljšanje u segmentu saobraćaja u mirovanju.

II.1.5.2. Telekomunikaciona infrastruktura

Postojeću telekomunikacionu infrastrukturu čine tri operatera: BH Telecom, m:tel i HT Eronet. BH Telecom u organizacijskom smislu ima Direkciju Goražde koja u najvećem obimu po broju priključaka i usluga pokriva područje Goražda. Za pružanje telekomunikacionih usluga registrovan je i privredni subjekt KG1. S obzirom na postojanje pomenutog broja operatera smatra se da je kompletno područje Goražda pokriveno telekomunikacijskim uslugama.

II.1.5.3. Javna rasvjeta i snadbijevnost električnom energijom

Javnu rasvjetu karakteriše kontinuirani broj rasta rasvjetnih tijela prateći trendove ugradnje ekološki i energijski efikasnijih rasvjetnih tijela. Potrebe u ovom segmentu se odnose na daljnju zamjenu rasvjetnih tijela i pokrivanje rasvjetom svih lokacija, prije svega u užem gradskom jezgri (npr. Ispred Islamskog centra, prolazi između zgrada (npr. ul. Višegradska, 43 DUB i dr.). Segment osavremenjivanja javne rasvjete direktno utiče na smanjenje troškova i postizanje većih efekata. Posebno u kontekstu pomenutih ciljeva uređenosti grada i segmenta atraktivnosti turističkih djelatnosti može se pažnja posvetiti dekorativnoj i ambijentalnoj rasvjeti.

Tabela 42. Javna rasvjeta na području Grada Goražda 2018-2022. god.

Godina	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Trošak električne energije za javnu rasvjetu na teritoriji Grada	216.669	225.462	223.103	237.021	238.200	266.601
Iznos finansijskih sredstava iz općinskog budžeta koji je uloženi u izgradnju i održavanje javne rasvjete	55.000	0	0,00	0	0	0
Iznos finansijskih sredstava iz općinskog budžeta koji je uloženi za funkcioniranje javne rasvjete	0,00	10.000	15.000	0	10.000	10.000

Izvor: Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, 2023. godine

Elektroenergetsku infrastrukturu karakterišu naponski nivoi 110kV, 35kV i nedavno instalirani sistem (20)kV mreže. Napajanje potrošača električnom energijom na području Grada vrši se iz transformatorske stanice 110/35/10 (20) kV, 2x20 MVA "Goražde 1" koja je povezana na elektroenergetski sistem JP EP BiH i napaja se dvostrano, prenosnom mrežom 110 kV: DV 110 kV HE Višegrad - TS Goražde 2 - TS Goražde 1 (AlFe 240 mm²) i DV 110 kV TS Sarajevo 5 - Pale - TS Goražde 1 (AlFe 150 mm²). Mreža je radijalna, razgranata, sa relativno velikim brojem trafo polja. Na prostoru Grada trenutno postoje dvije male hidroelektrane čija ukupna instalisana snaga ima značajnog učešća u podmirivanju potreba za električnom energijom i to: MHE "Osanica 1" i MHE "Osanica 4" na rijeci Osanici i nekoliko manjih FNE na lokalitetima Rešetnica i Deševa-Mirvići.

Najvažniji krak u daljnjem razvoju elektroenergetske mreže jeste rekonstrukcija transformatorske stanice 110/35/10 (20) kV, 2x20 MVA "Goražde 1" kao objekta koji je u nadležnosti Elektroprenosa BiH. Grad Goražde u narednom planskom periodu svoje aktivnosti može usmjeriti na djelovanje u razvoju pomenutih ključnih objekata što može omogućiti stabilnost sistema i razvoj sistema proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora kao doprinosa procesu dekarbonizacije ali i sticanje statusa energetski održive sredine. U prilog navedenom ide i Deklaracija Skupštine BPK-a usmjerena na razvoj elektroenergetskog sistema.

Tabela 43. Stanje elektro-distributivne mreže na području Grada Goražda

Opis	2018	2019	2020	2021	2022
1. Dužina elektro mreže					
- Na visokom naponu	162.344	162.350	162.351	162.356	162.357
- Na niskom naponu	484.414	484.441	484.465	484.472	484.481
2. Dužina rekonstruirane elektro mreže					
- Na visokom naponu	1,9		0,5		3
- Na niskom naponu	9,0	10,0	1,5	3,0	1
3. Dužina izgrađene elektro mreže					
- Na visokom naponu	3,9	0,8	5,2	0,4	0,3
- Na niskom naponu	17,9	13,9	5,6	6,0	10,9

Izvor: Podaci Elektrodistribucija Sarajevo

II.1.5.4. Vodosnabdijevanja i odvodnja otpadnih voda

Vodosnabdijevanje Goražda se vrši preko kaptiranog površinskog toka Drine u naselju Vitkovići (uključujući i postrojenje za preradu pitke vode koje je integrirano u vodozahvat) i kaptiranog izvorišta Starac, koje je locirano na samoj entitetskoj granici. Kapacitet postrojenja za proizvodnju pitke vode je 240 l/s, a mjesečna potrošnja vode je 66.000 m³. Kapacitet izvorišta Starac je 20 l/s. Postojeći kapaciteti su trenutno dovoljni za potrebe stanovništva i privrede. Područje snabdijevanja sa izvorišta Vitkovići

obuhvata grad i prigradska naselja izuzev Ilovače, Boriča, Sadbe i Vranića. Područje snabdijevanja sa izvorišta Starac obuhvata naselja Sadba, Osanica, Vranići, Džindići, Mravinjac i Vitkovići. Osim navednog vodosnabdijevanje se vrši sa izvorišta Ilovača i izvorišta Bošinj.

Proširenje vodovoda “Starac” je u zadnjih pet godina igralo značajnu ulogu u generalnom proširenju snabdjevenosti stanovništva Goražda pitkom vodom, jer su u pomenutom periodu priključena naselja: Džindića, Mravinjca, Potrkuše, Osanice, Vranića, Kolovarica i MZ Sadba. U zadnjim godinama posmatranog perioda zbog proširenja mreže pojedina naselja se suočavaju sa slabijim prilivom vode tokom ljetnih mjeseci ili su izgrađeni bazenski kapaciteti zbog rasta priključaka smanjeni. Trenutno najveći problem u snabdijevanju vodom je izražen u visinskim dijelovima, prije svih naselju Laleta-Budići.

U posmatranom periodu izraženi su značajni problemi vodosnabdijevanja iz fabrike vode Vitkovići koji su nizom intervencija ublažena što podrazumjeva zamjene cijevi potisnog vodovoda, rasterećenje aktiviranjem vodovodnih objekata na Splavištu i zamjenom pumpi u fabrici vode.

Vodovodna mreža je u užem gradskom jezgru je rekonstruisana ali kvalitet radova nije zadovoljavajući obzirom da se učestali kvarovi na mreži. Veliki problem su predstavljali kvarovi na potisnom cjevovodu koji su u nekoliko zadnjih godina kroz niz projekata ublaženi. Tokom cijele godine javni vodovodni sistem radi, tako da nema redukcija niti obustava u vodosnabdijevanju. Međutim, procjenjuje se da postoje veliki gubici u vodovodnoj mreži što je opći trend prisutan u BiH. Cjeneći klimatske trendove i potrebe za vodom cjelishodnim se čini planiranje dodatnih rezervoara koji omogućavaju veće količine vode, dostupnosti i pokrivenost mreže.

Broj kilometara vodovodne mreže na području Grada Goražda je 98,5 km. Prosječna cijena vode je 1,50 KM i u odnosu na 2019. godinu došlo je do promjena cijena. Što se tiče ulaganja u vodovodnu mrežu uočava se nizak procenata ulaganja u rekonstrukciju, odnosno ulaganje se više odnose na redovno održavanje. Ako uzmemo u obzir da su gubici vode u mreži na nivou prosjeka unutar JLS jasno se može zaključiti da je prevashodno potrebno investiranje u obnovu i rekonstrukciju. Uočava se porast potreba za vodom što dodatno ukazuje na potrebu investicionog ulaganja. U pogledu naplate usluga vodosnabdijevanja procenat je na nivou 90 % dok dospjeli dug na nivou operatera prelazi 0,5 mil KM. Broj potrošača u posmatranom periodu je porastao za 480 novih korisnika dok je broj domaćinstava koja imaju potrebu za redovnim vodosnabdijevanjem oko 20%.

Tabela 44. Vodovodna mreža, potrošnja vode i projekcija potreba količine vode 2019-2023. god.

Opis	2019	2020	2021	2022	2023
Br. kilometara vodovodne mreže na području grada	96	98,5	98,5	98,5	98,5
Nivo investicija u rekonstrukciju vodovodne infrastrukture	1%	1%	1%	1%	1%
Nivo investicija u održavanje vodovodne infrastrukture	40%	40%	40%	40%	40%
Br. potrošača vode sa javnog vodovoda	6540	6560	6572	6595	7020
Potrebe l/s	105	110	110	115	120
% domaćinstava u gradu koji imaju kvalitetno regulirano vodosnabdijevanje pitkom vodom	80	80	80	80	80
Prosječna cijena m3 vode	1,00	1,00	1,00	1,00	1,50
% naplate usluga vodoopskrbe	90	90	90	90	90

Izvor: Podaci JKP „6 MART“ doo Goražde

U narednom periodu u oblasti vodosnabdijevanja potrebno je povećanje investicionih ulaganja koja dovode do smanjenja gubitaka vode u mreži, povećanje broja priključaka i kapaciteta vode. Pored ulaganja vezanih za vodosnabdijevanje građana i privrede nameće se potreba i razvoja sistema

hidrantske mreže i uvođenje sistema navodnjavanja zelenih površina i hortikulturnih elemenata u užem gradskom jezgri. Sa aspekta ukupnog razvoja vodnih usluga potrebno je uvoditi sisteme stimulisanja racionalne potrošnje kroz princip „zagađivač plaća“ i jasno razdvajanje vodnih usluga od ostalih usluga u okviru rada operatera. Razvoju sistema vodosnabdijevanja je potrebno integralno pristupiti kroz cjelokupan sistem voda što podrazumjeva aktivnosti svih nivoa vlasti.

Kanalizacioni sistem na području Grada Goražda u 2023. godini je ukupne dužine 61 km sa ostvarenih 6660 priključaka koji konstantno rastu. U posmatranom periodu ulaganje u kanalizacioni sistem se dominantno odnosi na redovno održavanje bez značajnih investicionih ulaganja.

Tabela 45. Vodovodna mreža, potrošnja vode i projekcija potreba količine vode 2019-2023. god.

Godina	2019	2020	2021	2022	2023
Br. kilometara kanalizacijske mreže na području općine	61	61	61	61	61
Nivo investicija u rekonstrukciju kanalizacione infrastrukture	0%	0%	1%	1%	1%
Nivo investicija u održavanje kanalizacijske infrastrukture	40%	40%	40%	40%	40%
Domaćinstva – priključci	6010	6072	6072	6105	6130
Pravne osobe – priključci	450	500	500	510	530

Izvor: Podaci JKP „6 MART“ doo Goražde

U mnogim djelovima grada postojeći profili kanizacionih cjevi su nedovoljni za prihvrat otpadnih voda, te se treba tražiti rješenje za rekonstrukciju istih iz razloga što su mnoge površinske vode spojene u fekalni kolektor i prilikom velikih oborinskih padavina dolazi do začepjenja i izljevanja istih, iz razloga što postjeći profili nemogu da prihvate velike količine voda koje su spojene u fekalni kolektor. Primjer svega su naselje Vinarići gdje dolazi do izlivanja fekalnog kolektora jer su površinske vode od naselja Budići i okolnih naselja ukopčane u već postojeći kolektor koji je nedovoljan da prihvati veliki priliv voda, naselje Obarak i naselje Bačci sa istim problemom se susreću radi nedovoljno malog profila cjevi postojećeg fekalnog kolektora nemože da prihvati površinske vode koje su ukopčane u isti i samim tim dolazi do izlivanja istog. Prisutan je dugogodišnji problema ne funkcionisanja fekalnog kolektora u naselju Vitkovići i ulici Alije Hodžića. Također uočen je problema u ulici Višegradska dok je posebno izražen problema začepjenja u ulici Titova jer postoji problema sa odvodnjom iz iste.

U dijelu odvodnje otpadnih voda podaci ukazuju na pojačanu potrebu investicionog ulaganja, intervenisanja na kritičnim dijelovima mreže, povećanja obuhvata mreže. Pored navedenog nameće se potreba uvođenja stalnog preventivnog pročišćavanja mreže. Što se tiče sistema prečišćavanja otpadnih voda taj sistem nikada nije dovršen kroz projekat izgradnje HE Višegrad i potrebno je nastaviti sa aktivnostima koje su usmjerene na izgradnju kolektora

Operater za pružanje usluga vodosnabdijevanja je JKP „6 MART“ doo koje pruža i druge komunalne usluge na području Grada Goražda. Prateći ukupne trendove i probleme na nivou operatera u FBiH nameće se potreba osiguranja operativne i finansijsku samoodrživost operatera (računovodstvena pravila, cijena vode, branchmarking).

II.1.5.5. Groblja i pogrebna djelatnost

Pogrebnu djelatnost na području Goražda obavlja JKP „6 Mart“ i preduzeće MIG doo osnovano u okviru Medžilsa Islamske zajednice Goražde. Prostor za grobna mjesta kojima upravlja JKP „6 Mart“ se nalazi na lokalitetu Kolijevke i ukupan broj grobnih mjesta se kontinuirano smanjuje što ukazuje na potrebu kupovine zemljišta za tu namjenu prevashodno na lokalitetu Kolijevki. Ostala groblja/mezarja koja su u smislu upravljanja u okvirima vjerskih zajednica također se smanjuju, odnosno postoji potreba za proširenjem. Sa spekta ulaganja u infrastrukturu na lokalitetu Kolijevke nije bilo značajnijeg ulaganja

iako se može tvrditi da postoji potreba za ulaganjem u pristupne puteve iostalu infrastrukturu uključujući i održavanje.

Tabela 46. Podaci za groblje Kolijevke

Godina	2021	2022	2023
Broj slobodnih ukopnih mjesta na području grada	1900	1640	1500
Prosječna cijena ukupnog mjesta	409,50	409,50	409,50
Iznos financijskih sredstava koji je uložen u izgradnju i održavanje grobalja	0,00KM	0,00KM	0,00KM

Izvor: Podaci JKP „6 MART“ doo Goražde

II.1.5.6. Stanovanje

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj stanova je bio 11.177 uključujući objekte individualnog i kolektivnog stanovanja u kojima boravi 7564 domaćinstva.

Stanovi na tržištu postižu cijene koje velikom broju građana predstavljaju problem, naročito kada su u pitanju mladi i druge ranjive grupe. Nameće se potreba razvoja politika koje omogućavaju povoljnije načine obezbjeđivanja stanova i stanovanja.

Objekti kolektivnog stanovanja su prošli fazu tranzicije i privatizacije što u vidu prava i obaveza etažnih vlasnika i socijalnog statusa značajnog broja vlasnika što otežava održavanje zajedničkih djelova objekata. Ovakva situacija često dovodi do nemogućnosti obnove i rekonstrukcije dijelova objekata (krovovi, liftovi, stubišta, pripadajuća infrastruktura izvan objekata) što narušava kvalitet života i opći ambijent življenja i uređenosti u Gradu, naročito u užoj gradskoj jezgri i naselju Vitkovići. Istovremeno u cilju razvoja vidljiva je i potreba izgradnje novih parking mjesta, fizičke blokade pješačkih zona, izgradnja rasvjete, hortikulturno uređenje i obnova osnovne urbane infrastrukture (zaštitne ograde, staze za pješake, objekti rekreacije, pristupi objektima, cvjetnaci i travnjaci i dr.) Ulaganje u osnovnu infrastrukturu istovremeno mora pratiti i usvajanje novog propisa o komunalnom redu prilagođenog stanju, trendovima i zahtjevima razvoja u društvu.

Na području Grada djeluju dva upravitelja stambenim objektima i jasno se uočava potreba standardizacije pružanja usluga i ugradnje kvaliteta materijala.

Cjeneći potrebu uređenja i povećanja atraktivnosti življenja u Goraždu potrebno je razmotriti potencijalne lokalitete na kojima se može vršiti planska individualna gradnja sa tendencijom da to bude povoljno za građane. Pod planskom gradnjom podrazumjeva se unaprijed definisana kvadratura, izgled i uređenost objekta i okruženja. Ovo ujedno može imati i značajne ekonomske efekte investicijskih ciklusa.

Također u ovom segmentu se nameće potreba predhodnog prostorno planskog definisanje i uređenja lokaliteta koji grafitiraju prema cestovnim koridorima i visinskim zonama koje u zadnje vrijeme dobijaju na atraktivnosti obzirom da se radi o lokalitetima izvan uticaja magle.

II.1.5.7. Javne administrativne usluge

Organizacija gradskog organa uprave pored Gradonačelnika i Gradskog vijeća obuhvata 11 gradskih službi i Pravobranilaštvo koje su organizovane po srodnim oblastima iz djelokruga nadležnosti utvrđenih zakonskim odredbama iz oblasti statusa lokalne samouprave ili prenešenim nadležnostima sa ukupno angažovana 126 zaposlenih državnih službenika i namještenika od kojih je 50 sa VSS. Broj uposlenih osoba ženskog spola je 57 ili 45,2%.

Tabela 47. Organizacija uprave Grad Goražde

r.b	Služba	Oblasti djelovanja
1.	Služba za poslove kabineta gradonačelnika	Poslovi kabineta i protokolarni poslovi
2.	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu	Društvene djelatnosti (obrazovanje, sport, civilno društvo, socijalna zaštita, zdravstvo, uprava, matične knjige, ovjera potpisa, protokol, pravna pomoć
3.	Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom	Investicije, upravljanje ekonomskim razvojem, upravljanje imovinom
4.	Služba za privredu i finansije	Privreda i budžet
5.	Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina	Geodetska i imovinsko-pravna pitanja
6.	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove	Uređenje prostora, komunalije
7.	Služba za boračko-invalidsku zaštitu, socijalno-stambena pitanja, izbjeglice i raseljena lica	Boračka zaštita, socijalno stanovanje, raseljeni
8.	Služba za inspeksijske poslove	Inspeksijski nadzor
9.	Služba za internu reviziju	
10.	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice	Zaštita ljudi i imovine, ostali poslovi civilne zaštite
11.	Služba za stručne poslove gradskog vijeća	Stručni poslovi vijeća

Izvor: Podaci Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, 2024. godine

Broj predmeta u radu u 2022. godini je 10.101 i u odnosu na 2018. godinu (14.554) radi se o padu od 30,6% što ukazuje na trend smanjenja obraćanja građana prema javnoj upravi Grada Goražda. Postotak riješenih predmeta u 2022. godini je 99% i taj trend efikasnosti se održava, odnosno broj riješenih predmeta. Što se tiče digitalizacije usluga uprave izrađena je dostupnos obrazaca putem zvanične web stranice i uošte informisanje građana putem pomenute platforme. Posmatrajući trendove i razvijene sve elektronske servise uočava se potreba za prioritarnim djelovanjem u pravcu povećanja digitalizacije uprave Grada Goražda što podrazumjeva osavremenjivanje opreme, uvođenje digitalnih servisa i kontinuiranu obuku uposlenika u tom segmentu.

Tabela 48. Pregled usluga i opremljenosti Grad Goražde 2018-2022. god.

Godina	2018	2019	2020	2021	2022
Iznos financijskih ulaganja u tehničko opremanje (informatizacija i sl.)	0	0	0	0	0
Broj predmeta	14554	15505	12442	12983	10101
postotak (%) riješenih predmeta	99%	99%	99%	99%	99%
postotak (%) prenesenih predmeta	1%	1%	1%	1%	1%
Broj uspostavljenih informacionih sistema i usluga građanima	1	1	1	1	1

Izvor: Podaci Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, 2024. godine

Razmatrajući strukturu i organizaciju gradske uprave, kvantitativne izlazne rezultate, obim korištenja savremenih alata dolazi se do zaključka koji upućuje na nekoliko mogućih pravaca djelovanja. Prije svega savremeni trendovi sa kojim se suočava društvo kreiraju potrebu da se u strukturi gradskog organa uprave pozicioniraju poslovi koji se sistematično i organizovano bave pitanjima demografije, migracija, porodice, nataliteta, upravljanja kvalitetom javne uprave i procesima uspostave digitalizovanih servisa.

Ključ postizanja rezultata zavisi od kvaliteta gradske uprave što se može unaprijediti uvođenjem elementa sistema upravljanja kvalitetom prevashodno u oblasti planiranja i implementacije planova,

obučnosti ljudskih potencijala, digitalizacijom uprave i javnih servisa i kontinuiranom provjerom kroz ocjenu zadovoljstva korisnika. Dakle, kvalitetna uprava se može postići kroz organizacijsko unaprijeđenje, kadrovsko osnaživanje, opremanje i obučnost ljudskih resursa što su i elementi postizanja kvaliteta u radu.

Pored gradskog organa uprave javne usluge Grad pruža i putem osnovanih ustanova i javnih preduzeća iz oblasti predškolskog obrazovanja, sporta, kulture, zdravstva i komunalija.

Tabela 49. Lista javnih ustanova i preduzeća čiji je osnivač Grad Goražde

Naziv	Godišnjih budžet/finasijski plan	Broj uposlenih	Oblast djelovanja
Javna ustanova za Predškolski odgoj i obrazovanje Goražde	1.396,610,00	38	Obrazovanje
JU „Centar za kulturu“ Goražde	989.460,00 KM	19	Kultura
JU Sportski centar Goražde	422.280,00	11	Sport
JZU APOTEKA „9.MAJ“ GORAŽDE	3.162.094,00	9	Zdravstvo
JU Dom zdravlja“ dr Isak Samokovlija“ Goražde	4.410.163,00	126	Zdravstvo
JP Veterinarska stanica Goražde	196.164,00	4	Zdravstvena zaštita životinja
JKP „6 MART“ doo	2.569.987,00	71	Komunalije

Izvor: Podaci Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, 2024. godine

Na području Grada je uspostavljeno 20 mjesnih zajednica sa ukupno aktivnih 126 članova savjeta, od koga broja su samo dvije žena. Uloga mjesnih zajednica je pozicionirana u skladu sa normativnim okvirom i pretpostavlja aktivno djelovanje i doprinos u razvoju politika i implementacije projekata.

Opremljenost prostorija i postojanje opreme za rad je kvalitetnije pozicionirano u gradskim MZ u odnosu na ruralne. Što se tiče infrastrukture za organizovanje društvenih sadržaja, mjesne zajednice na području Goražda u većini slučajeva raspolažu određenim kapacitetima.

Tabela 50. Lista mjesnih zajednica Grad Goražde u 2023. godini

Naziv mjesne zajednice	m ² kancelarijskog prostora u funkciji	Broj aktivnih članova savjeta	Broj žena aktivno uključenih u rad savjeta	Posjedovanje kancelarijske opreme (telefon, fax, kompjuter , itd) – Da ili Ne	Zatvoreni prostor za organiziranje javnih i kulturnih sadržaja
Goražde I	20	7	0	Da	Da
Goražde II	18	5	1	Da	Ne
Goražde III	38	9	0	Da	Da
Goražde VI	80	9	0	Da	Da
Vitkovići	120	9	1	Da	Da
Mravinjac	80	5	0	Da	Da
Sadba	20	5	0	Da	Ne
Vranići	133	9	0	Da	Da
Posestra	25	5	0	Da	Da
Bogušići	90	5	0	Da	Da
Berič	132	7	0	Da	Da
Osanica	80	5	0	Da	Da
Rešetnica	98	7	0	Da	Da
Ilovača	126	7	0	Da	Da
Faočići	0	5	0	Da	Ne
Orahovica	137	7	0	Da	Ne
Kraboriš	300 (20)	5	0	Da	Da
Osječani	280	5	0	Ne	Da

Hubjeri	120	3	0	Da	Da
Zupčići	90	7	0	Da	Da

Izvor: Podaci Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, 2024. godine

Grad Goražde na međunarodnom nivou je uspostavio niz prijateljskih saradnji sa drugim jedinicama lokalne samouprave prije svega u zemljama EU i Turskoj što je oblast koju treba dalje razvijati obzirom da je period COVID-19 pandemije negativno uticao na ove aktivnosti uključujući saradnju sa JLS u BiH.

Projektom USAID Local Governance Assistance Activity (LGAA) provedeno je istraživanje zadovoljstva građana pruženim javnim uslugama i pomenuto istraživanje je ukazalo na usluge kojima su građani najlošije ocijenili, odnosno koje su prioritizali za poboljšanje. Istraživanje ujedno predstavlja osnov za utvrđivanje pravaca djelovanja i razvoj mjera i aktivnosti kao odgovor na ocjenu korisnika usluga a iste se u najvećem obimu vezuju za javnu infrastrukturu i javne usluge.

Tabela 51. Istraživanje zadovoljstva građana Grada Goražda (LGAA)

Najlošije ocjenjene usluge Goražde	Usluge koje su ispitanici prioritizirali za poboljšanje Goražde
Azil za pse (briga o napuštenim životinjama)	Ulična rasvjeta
Ulična rasvjeta	Snabdjevanje vodom
Čišćenje ulica i grada	Čišćenje ulica i grada
Održavanje lokalnih puteva	Sakupljanje otpada
Održavanje javnih parkova i igrališta	Održavanje lokalnih puteva

Izvor: Podaci Grada Goražda

II.1.5.7.1. Javne komunalne usluge

Pravni okvir za pružanje komunalnih djelatnosti je uspostavljen kantonalnim zakonom iz oblasti komunalnih djelatnosti kojim su propisane komunalne djelatnosti individualne komunalne potrošnje (snabdjevanje vodom, odvođenje i pročišćavanje otpadnih voda, komunalni otpad, toplifikacija, održavanje parking prostora, održavanje tržnice i pijace, pogrebni poslovi i ostalo) i komunalne djelatnosti zajedničke komunalne (održavanje gradske čistoće, obavljanje kafilerijskih poslova, održavanje javne rasvjete, usluge dekoracije, održavanje uređaja javne urbane opreme, održavanje grobalja i ostalo).

Na području Goražda nisu stečeni uslovi za pružanje komunalnih usluga za sve propisane komunalne djelatnosti (usluge toplifikacije, dostave plina). Grad Goražde usluge iz okvira komunalnih djelatnosti uglavnom pruža putem osnovanog komunalnog preduzeća JKP „6 Mart“ doo.

Trenutno stanje u kontekstu prisutnosti pasa lualica na području grada prema provedenoj ocjeni zadovoljstva građana nije u potpunosti na zadovoljavajućem nivou. Na području grada djeluje ARB udruženje za zaštitu životinja i izgrađenog azila za pse u bivšoj kasarni Šišeta koje pozitivno doprinosi stanju u ovoj oblasti. Pomenuto udruženje se bavi zaštitom životinja i azilom za pse.

Vatrogasna jedinica je sporadično angažovana na interventnom djelovanju u odnosu na potrebe za čišćenjem i pranjem pojedinih dijelova infrastrukture.

Sve ostale usluge iz okvira komunalnih djelatnosti na području Grada pruža komunalno preduzeće. JKP dijeli trendove tranzicijskih procesa što se izuzetno negativno održava na ekonomsko stanje preduzeća u ovoj oblasti. U analiziranom periodu JKP je uglavnom ostvarivalo negativne rezultate poslovanja prevashodno zbog niskih cijena usluga sa jedne strane i obima troškova sa druge strane. Specifičnost

jeste da je upravljanje vodozahvatom i fabrikom vode u Vitkovićima povjereno na upravljanje JKP-u što iziskuje velike troškove na nivou godine. JKP prevashodno pruža usluge vodnih usluga, odvoza i odlaganja otpada; proizvodnje, dezinfekcije i kontrole vode za piće; odvoza i odlaganja komunalnog otpada; pogrebnih djelatnosti; zajedničke komunalne potrošnje (čišćenje, košenje i ostalo).

Tabela 52. Osnovni parametri poslovanja JKP „6 Mart“ doo za period 2021-2023. god

		2021	2022	2023
1.	Ostvareni prihodi	1.985.359,00	2.063.614,00	2.569.987,00
2.	Prihod iz Budžeta Grada	5.000,00	15.000,00	20.000,00
3.	Prihod iz komunalne zajedničke potrošnje	145.285,00	153.846,00	154.950,00
4.	Ostvareni rashodi	2.082.566,00	2.311.544,00	2.542.976,00
5.	Najveće učešće u troškovima (el.energija)	363.578,00	411.037,00	412.000,00
6.	Najveće učešće u troškovima (plaće)	1.099.737,00	1.195.802,00	1.300.000,00
7.	Poslovni rezultat	-97.207	-247.930	27.011
8.	Investiciono ulaganje	37.291,00	40.520,00	41.000,00

Izvor: Podaci JKP „6 Mart“ doo

Prihodi i rashodi JKP u posmatranom periodu kontinuirano rastu uz važnu činjenicu da je nakon niza godina u 2023. godini ostvaren pozitivan poslovni rezultat, prije svega kao rezultat povećanja cijena usluga odnosno približavanje istim ekonomski opravdanim parametrima. Uočava se nizak nivo prihoda direktno iz budžeta Grada i nivo prihoda po osnovu obavljanja poslova komunalne zajedničke potrošnje je relativno nizak što utiče na obim pružene usluge. Uvidom u finasijske izvještaje uočava se nizak nivo investicionog ulaganja što je ključna stavka za unaprijeđenje stanja javnih komunalnih usluga.

Uzevši u obzir navedene finasijske parametre poslovanja JKP, opisano stanje javne infrastrukture i javnih usluga, ocjenjeno zadovoljstvo građana i izazove savremenog društva može se zaključiti da JKP predstavlja središnji alat za unaprijeđenje elementa javne infrastrukture i javnih usluga. Nužnim se pojavljuje strateško, sistematično, plansko i sveobuhvatno djelovanje u pravcu organizacijskog, kadrovske i materijalnog osnaživanja JKP.

Usluge iz djelatnosti upravljanja i održavanja pijaca (Gradska pijaca) je preneseno na nivo novoosnovanog kantonalnog Javnog preduzeća „18 Septembar“. Značajno je prisutna neorganizovana, izvan svih standarda, prodaja poljoprivrednih proizvoda na ulicama što je područje koje treba urediti i u kontekstu male-zelene pijace povjeriti na upravljanje JKP.

II.1.5.7. Uređenje (prostorno planiranje) prostora

Prostorno-plansku dokumentaciju na području Grada Goražde čini planovi prema priloženoj tabeli:

Tabela 53. Pregled prostorno-planske dokumentacije Grada Goražda

PODACI ZA PROSTORNO PLANSKU DOKUMENTACIJU GRADA GORAŽDA		
Važeća prostorno-planska dokumentaciju		
1.	Prostorni planovi	Prostorni plan Grada Goražda 2017-2037
2.	Ostali planovi	- Izmjene regulacionog plana Vitkovići (Službene novine Grada Goražda br. 07-23), - Izmjene regulacionog plana Splavište (Službene novine Grada Goražda br. 05-23), - Izmjene regulacionog plana Poda (Službene novine Grada Goražda br. 05-19), - Izmjene regulacionog plana Kutli (Službene novine Grada Goražda br. 10-18), - Izmjene regulacionog plana Centar (Službene novine Grada Goražda br. 03-18),

		<ul style="list-style-type: none"> - Izmjene regulacionog plana Rasadnik (Službene novine Grada Goražda br. 01-18), - Izmjene regulacionog plana Gornje Bare (Službene novine Općine Goražde br. 03-17), - Izmjene regulacionog plana Obarak (Službene novine Općine Goražde br. 03-17), - Izmjene regulacionog plana Biserna (Službene novine Općine Goražde 02-15), - Izmjene regulacionog plana Ilovača (Službene novine Općine Goražde br. 14-10), - Izmjena i dopuna regulacionog plana Biserna (Službene novine Općine Goražde br. 13-9), - Urbanistički plan Goražde (2000 godina), - Regulacioni plan Biserna - izmjene i dopune dijela prostora uz obalu Drine (Službene novine BPK br. 19-98), - Regulacioni plan Biserna (Novelacija-MSG Sarajevo br. 11-87), - Regulacioni plan ravna površnica ("MSG Sarajevo" broj 26-86).
Prostorno-plansku dokumentaciju u fazi izrade i usvajanja		
1.	Ostali planovi	<ul style="list-style-type: none"> - Izmjene Regulacionog plana "Biserna" - (faza nacрта - stručna rasprava, zatim usvajanje) - Izmjene Regulacionog plana "Rasadnik" - (faza nacрта - ponovna javna rasprava - stručna rasprava, zatim usvajanje) - Izmjene dijela Regulacionog plana "Centar" - (faza prednacрта)

Izvor: Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, 2023. godine

Nakon usvajanja Prostornog plana Grada Goražde planira se pokrenje izrade Urbanističkog plana urbanog područja Grada Goražde, čije su granice definisane Prostornim planom Grada Goražde. A to iz razloga što je zadnji Urbanistički plan usvojen 2000 godine i iz realne potrebe da se odrede urbanističko-tehnički uslovi za područja koja nisu obuhvaćena postojećim Regulacionim planovima, kako bi se na tom području radili niži dokumenti prostornog uređenje (Regulacioni planovi). Do sada su samo rađene Izmjene Regulacionih planova.

Također, nakon usvajanja Izmjena Regulacionog plana Biserna nameće se potreba izrade Urbanističkog projekta u predmetnom obuhvatu, a iz razloga regulisanja nelegalne gradnje i stvarnja boljeg ambijenta za život naših građana na području ulice Zaima Imamovića prema gradskoj dvorani. Također prostornim planiranjem je potrebno reagovati u kontekstu naprijed navedenih izazova vezanih za prostor Brze ceste i lokaliteta za plansku individualnu stambenu izgradnju.

Veliki problem predstavlja ilegalna gradnja objekata na području Grada Goražde. Tako da prilikom izmjena nekih od Regulacionih planova veliki problem predstavljaju pojedini objekti koji uzurpiraju cestovne, vodne i druge pojase.

II.1.5.8. Ključni izazovi u oblasti javne infrastrukture i usluga

- Stanje javne infrastrukture i javnih usluga ukazuje na potrebu fokusiranja Grada Goražda na ovu oblast u cilju povećanja zadovoljstva građana i multipliciranog doprinosa svim oblastima razvoja,
- Adekvatno pozicioniranje Grada Goražda u šire cestovne koridore i sistematičan odgovor Grada na izgrađenost i uređenost putnih cestovnih pojaseva za sve korisnike sa obnovom i izgradnjom ključne infrastrukturom. Ujedno u oblasti saobraćaja uočava se potreba unaprijeđenja i regulisanja saobraćaja u mirovanju,
- Savremeni izazovi osiguranja preduslova za korištenje obnovljivih izvora energije, osiguranja energetske održive i energijski efikasne sredine nameću potrebu djelovanja u odnosu na ključne elemente elektro-energetske infrastrukture,
- Vodne usluge treba da osiguraju stalno, kontinuirano snabdijevanje vode uz minimalne gubitke što upućuje na prioritetno djelovanja obezbjeđenja dovoljnih kapaciteta vode, koji su kontinuirano dostupni putem kvalitetno izgrađene mreže. Odvodnja otpadnih voda zahtjeva infrastrukturu koja je nesmetano osigurava protok i odvodnju što podrazumjeva djelovanje na

elemente infrastrukture i osiguranje pročišćenosti protoka i izlaznih produkata kanalizacionog sistema.

- Proširenje zemljišta za obavljanje pogrebne djelatnosti je ključni izazov u ovom segmentu uz potrebu unaprijeđenja prateće infrastrukture.
- Kvalitet stanovanja izuzetno zavisi od prateće infrastrukture i rasporeda gradskih funkcija prije svega urbanih naselja što je područje prema kome se treba usmjeriti u narednom periodu. Istovremeno potrebno je kreirati uslove za intenziviranja i dostupnost prihvatljive gradnje kolektivnog i individualnog stanovanja.
- Javna uprava treba da odgovori savremenim trendovima i zahtjevima korisnika prije svega bitnom transformacija i stalnom adaptacija procesa i promjena paradigme od sektorske i silos orijentirane organizacije do procesno orijentirane i servisno integrisane organizacije javne uprave formirane prema životnim događajima korisnika. To podrazumjeva prilagođavanje potrebama za djelovanje, poboljšanjem kvaliteta usluga, reduciranjem troškova tih usluga, automatizaciju i digitalizaciju procesa koje obavlja uprava što ukupno obuhvata i ocjenu zadovoljstva korisnika kao kontinuiranog indikatora.
- Javne komunalne usluge najviše zavise od operatera koji servisira komunalne nadležnosti Grada Goražda a što kreira zahtjev za strateško pristupanje povećanju organiziranosti, kadrovske i materijalne osposobljenosti pružaoca komunalnih usluga.
- Izrada nedostajuće, savremeno prilagođene prostorno-planske dokumentacije koja omogućava održivo upravljanje i korištenje resursa, prostora i infrastrukture u Gradu Goraždu. Ujedno izrada prostorno-planske dokumentacije treba da bude u funkciji održivog razvoja i zadovoljenja potreba svih korisnika prostora.

II.1.6. Okolišni razvoj

Zaštita okoliša smatra se značajnim socijalnim i ekonomskim problemom kojem se treba pristupati u cilju očuvanja kvalitete života za sadašnje i buduće generacije. Obim rada, kao i nadležnosti JLS, regulirani su Zakonom o principima lokalne samouprave u FBiH prema kojem se u članu 8. ovog Zakona navodi da se formulacija i implementacija politika prostornog uređenja i okoliša, upravljanje vodama, upravljanje otpadom i upravljanje prirodnim resursima na nivou JLS kao neke od samoupravnih nadležnosti ne mogu ograničiti ili uskratiti federalne ili kantonalne vlasti, osim u slučajevima i u obimu koji je određen zakonom. Bitan segment okoliša predstavlja energijska efikasnost koja zahtjeva posebnu pažnju grada.

II.1.6.1. Zrak

Zagađenje zraka uglavnom je uzrokovano sagorijevanjem konvencionalnih goriva u ložištima individualnih i privrednih objekata, te emisijom štetnih gasova iz motornih vozila što je posebno izraženo u urbanim područjima grada ili u okolini magistralnih puteva sa većim opterećenjem. Na području grada nema privrednih subjekata sa postrojenjima i pogonima koji ozbiljno zagađuju zrak. Grad Goražde nema izgrađenu gradsku kotlovnice. Podaci o broju domaćinstava i postrojenja i pogona koji koriste eko-goriva (plin i dr.) nisu dostupni. Domaćinstva uglavnom koriste drvo, ugalj, el. energiju i pelet.

Na području grada Goražde postoji jedna mjerna stanica (MS) za praćenje kvalitete zraka koja je u nadležnosti Federalnog hidrometeorološkog zavoda (FHZ). Uvidom u podatke FHZ primjetno je da po pojedinim godinama stanica ne postiže validne rezultate a u 2023. godini nije bila obzirom da nije remontovana. Na području grada nisu do sada vršena mjerenja putem mobilnih mjernih stanica koja bi dala trenutne vrijednosti aero-polutanata i bar okvirnu sliku kvalitete zraka. Prema podacima iz FHZ,

automatska MS instalirana je na lokaciji „Rasadnik“ i opremljena je uređajima za praćenje sljedećih parametara: koncentracije sumpor dioksida (SO₂); koncentracije ozona (O₃); koncentracije azotnih oksida (NO_x); koncentracije ugljičnog monoksida (CO); koncentracije lebdećih čestica (PM₁₀ i PM_{2,5}) i osnovnih meteoroloških parametara.

Dostupna mjerenja pokazuju su da su koncentracije lebdećih čestica PM₁₀ i PM_{2,5} relativno visoke i da su u više navrata prekoračivale granične dnevne vrijednosti, dok su koncentracije SO₂ nešto niže, ali i one su u danima sa najvišim zagađenjem tokom mjeseca januara prekoračivale granične vrijednosti. Do sada nisu zabilježena prekoračenja graničnih vrijednosti za ostale izmjerene aero-polutante. Raspoloživi podaci ukazuju da je 64,16% od ukupnog broja stanovnika potencijalno izloženo povišenim koncentracijama aero-polutanata, prvenstveno PM₁₀ i PM_{2,5} i SO₂ za koje su već zabilježena prekoračenja graničnih dnevnih vrijednosti u urbanim naseljima. Za područje grada Goražde trenutno ne postoje podaci o emisijama kiselih gasova prekursora ozona, primarnih suspendovanih čestica PM_{2,5} i PM₁₀ i sekundarnih prekursora čestica, te stakleničkih gasova. Za područje grada ne postoje podaci o kiselosti padavina, te o sadržaju teških metala u ukupnim lebdećim česticama.

Pozitivne efekte na kvalitetu zraka može stvoriti uspostava sistema toplifikacije koji se već niz godina tretira kao izuzetno važan projekat Grada Goražda.

II.1.6.2. Vodni resursi

U hidrološkom smislu područje grada Goražde pripada slivu rijeke Drine. Osnovu hidrografske mreže na području grada čini tok rijeke Drine, koja od većih pritoka sa desne strane prima Oglečevsku rijeku i Biocku, a sa lijeve strane rijeku Osanica, rječicu Ocka i Podhranjenski potok. Sve pritoke sa oboda kotline imaju veliki pad i bujične su. Rijeka Drina protiče teritorijom Goražda u dužini od oko 22 km. Od toga samo je u užem gradskom području korito uređeno.

Nadležnost nad cijelim tokom rijeke Drine je Agencija za vodno područje rijeke Save koja je u sklopu Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Manje rijeke koje se ulijevaju u Drinu su u nadležnosti Ministarstva za privredu BPK Goražde, a u nadležnosti Grada Goražde su samo lokalna manja izvorišta i potoci. Iz tog razloga je Gradu veoma teško raditi bilo kakve zahvate kako na rijeci Drini tako i na njenim pritokama, jer zahtjeva niz saglasnosti i dozvola od viših nivoa vlasti.

Rijeka Drina, osim za vodosnabdijevanje iz fabrike vode Vitkovići, koristi se i za navodnjavanje poljoprivrednih površina. U predhodnom periodu je pokrenut i djelimično realizovan projekat izgradnja sistema za navodnjavanje na lokacijama Ahmovići, Kodžaga polje i Hubijeri, kojim je planira upravljanje putem Udruženja korisnika vode. Trenutno nisu dostupni podaci o nivou realizacije ovog projekta.

Kada je u pitanju korištenje vode u industriji, veće industrije u općini Goražde, smještene unutar ili u blizini industrijskog kompleksa Pobjeda, vodom se snabdijevaju iz Podhranjenskog potoka (Pobjeda Technology, Pobjeda Rudet, Unis Ginex, Bekto Precisa) ili iz vlasititih izvora u blizini pomenutog potoka. Ostale industrije su priključene na sistem javnog vodosnabdijevanja.

Kada je u pitanju korištenje voda u energetici, na području općine Goražde ima nekoliko MHE, koje se nalaze na rijeci Osanici i to: (i) MHE Osanica 1 instalisane snage 1260 kW, i (ii) MHE Osanica 4, instalisane snage 630 kW.

U analiziranom periodu putem finasiranja Svjetske banke na području Grada Goražda (lokalitet ispod mosta Žrtava Srebrenice) djelimično je realizovan projekat izgradnje obale utvrde koji je zbog protesta grupe građana obustavljen. Radi se o objektima koji su trenutno nedovršeni i nad kojima ne postoji

formalno-pravno utvrđen upravitelj. U narednom periodu ovaj problem mora biti u fokusu djelovanja u kontekstu uređenja prostora, regulisanja vodotoka i općeg zadovoljstva građana.

II.1.6.2.1. Kvaliteta voda

Kanalizacionom mrežom mješovitog tipa, pokriveno je urbano područje Goražda. Broj stanovnika koji je priključen na javnu kanalizaciju je oko 12.000, odnosno 42% od ukupnog stanovništva. Otpadne vode se bez prečišćavanja ispuštaju direktno u Podhranjenski potok u centru grada i tako dospijevaju u rijeku Drinu. Jedan dio kanalizacionih kolektora se direktno ispušta u rijeku Drinu. Kanalizacionom mrežom nisu pokriveni: dio Zupčića, Dubište, Hubjeri, Grabovik, Pargani. U prigradskim i ruralnim dijelovima grada otpadne vode završavaju u septičkim jamama, potocima i putnim jarcima, što negativno utiče na stanje okoliša.

Industrije koje su smještene u industrijskom kompleksu "Pobjeda" Goražde: UNIS "GINEX" d.d., Pobjeda - Rudet d.d. i Pobjeda-Tehnology d.d. Goražde, posjeduju uredno izdate dozvole za ispuštanje otpadnih voda. U analiziranom periodu izgrađeno je i pušteno u upotrebu postrojenja za tretman otpadnih voda kompleksa "Pobjeda", odnosno cjelokupnog industrijskog kompleksa što je kontinuiran proces u podlozi kojeg stoji potreba odsustva zagađenja voda.

Procjenjuje se da najveći teret zagađenja organskim materijama dolazi od otpadnih voda porijeklom od stanovništva, dok je opterećenje koje dospijeva od industrijskog zagađenja i procijednih voda deponija značajno manje. Izgradnja kolektora za otpadne vode je projekat koji je vezan za sve aktere koji upravljaju Rijekom Drinom uključujući i HE Višegrad kao korisnika vode za proizvodnju el. energije i koja je u postupku izgradnje pozicionirana kao značajan nosilac aktivnosti izgradnje kolektora. Ovo pitanje je ključno za Goražde i širu okolinu i također mora biti u fokusu djelovanja.

Provjeru kvaliteta površinskih voda vrši laboratorija Agencije za vodno područje rijeke Save (AVPS). Na području FBiH se provode tri vrste monitoringa površinskih voda: nadzorni, operativni i istraživački monitoring.

Podaci o kvalitetu podzemnih voda ne postoje, s obzirom da se ne obavlja sistematsko praćenje na području grada Goražde. Postoje podaci o kvaliteti podzemnih voda koje se koriste za vodosnabdijevanje, a za koje zakonska regulativa nalaže kontrolu higijenske ispravnosti vode za piće.

Prateći trendove vezane za kvalitet vode u odnosu na osnovne izvore zagađivanja (ispuštanje otpadnih voda) kroz definisanje cijena moguće je djelovati stimulatивно na smanjenje korištenja voda i ispuštanje istih odnosno povećati cijene prema korisnicima koji koriste i ispuštaju veće količine voda (princip zagađivač plaća).

II.1.6.3. Zemljište

Na području grada izdvojeno je 26 pedosistematskih jedinica i to 23 iz razdjela Automorfni i 3 iz razdjela Hidromorfni zemljišta. U razdjelu Automorfni zemljišta preovlađuju tipovi iz klase Kambičnih i Humusno akumulativnih a u razdjelu Hidromorfni zemljišta iz klase Fluvijalnih zemljišta. U okviru poljoprivrednog zemljišta zastupljene su kategorije oranice koje obuhvataju 2.328 ha, voćnjaci sa površinom od 1.349 ha, pašnjaci 1.475 ha, i livade sa 4.173 ha. Najviše zastupljena kategorija je kultivisano zemljište, dok najmanje ima oranica.

Na području grada nedostaje precizan i redovan monitoring stanja i korištenja zemljišta, ne postoje podaci o emisijama u zemljište, kao ni o nivou kontaminacije zemljišta teškim metalima i ostalim hemijskim agensima. Nedostaju i podaci o zdravstvenom stanju zemljišta, tj. o količini pesticida,

organskih i anorganskih đubriva, te drugih hemikalija koje dospijevaju u tlo na godišnjem nivou. Ne postoje podaci o problemu zbijenosti tla, o fizičkom gubitku zemljišta, te fizičkom gubitku poljoprivrednog zemljišta na teritoriji grada Goražde.

Kada je riječ o kvalitetu zemljišta, kiselost zemljišta i visok udio V i VI kategorije zemljišta pokazuje da je neophodno provođenje agrotehničkih i hidrotehničkih mjera kako bi se povećala njegova proizvodna sposobnost.

Na teritoriji Grada Goražde izražena je bespravna gradnja. Najveći problem stvaraju neplanska naselja koja zbog nestabilnosti terena izazivaju pojave klizišta, odnosno trajni gubitak zemljišta.

II.1.6.4. Šume

Teritorija grada Goražde je uglavnom prekrivena šumom. Najveći značaj, u privrednom i ekološkom pogledu za grad Goražde, imaju šumski ekosistemi, sa sljedećim zajednicama:

- U nižim predjelima preovladavaju hrastove fitocenoze – šume sladuna i cera (*Quercetum confertae – cerris*), iznad njih su šume kitnjaka i cera (*Quercetum petraeae – cerris*), odnosno šume kitnjaka (*Quercetum petraeae montanum*) na toplijim ekspozicijama, dok su na hladnijim položajima zastupljene šume bukve (*Fagetum montanum*). Takođe fragmentarno egzistiraju rijetko zaostale enklave šume bukve i jele sa smrčom (*Piceo – Abieti – Fagetum*).
- U kanjonima rijeka i na litičastim padinama zastupljene su termofilne fitocenoze – šume crnog graba (*Orno – Ostryetum*) i šume bukve i crnog graba (*Ostryo – Fagetum*).
- Veliko je učešće površina pod brezom i jasikom kao sukcesivni vegetacijski stadij, što je direktna posljedica nekontrolisane sječe u prošlosti.

U dolini Drine i njenih pritoka, na vlažnijim supstratima, nalaze se manje šume crne johe (*Alnus glutinosa*), a u vrlo uskim i isprekidanim pojasevima kraj rijeka i vrbe (*Salix sp.*) i poljski jasen (*Fraxinus angustifolia*). U spratu grmlja dominiraju: Drijen (*Cornus sp.*), Ljeska (*Coryllus avellana*), Glog (*Crataegus sp.*), Udika (*Viburnum lanatana*), Crvena bazga (*Sambucus recemosa*), Žestika (*Acer tataricum*) i Kleka (*Juniperus communis*). Na mjestima sa izraženom zamočvarenošću razvile su se klasične barske biljke: močvarna, broćika, sitinac, sita, preslica, rogoz, i dr.

Šumsko zemljište pokriva najveći dio ukupne površine grada i to njenih 70%. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta iznosi oko 17.414 ha, od čega u državnoj svojini oko 70%, odnosno u privatnoj svojini oko 30%. Ukupna raspoloživa drvena masa iznosi 1.881.000 m³ odnosno 108 m³/ha. Najrasprostranjenije su izdaničke šume hrasta kitnjaka, visoke šume bukve, te izdaničke brdske šume bukve.

Gazdovanje šumama u državnom vlasništvu vrši KŠPD “Bosanskopodrinjske šume”, a šumama u privatnom vlasništvu Kantonalna direkcija za šumarstvo. Ukupna nesporna površina šuma i šumskih zemljišta u KŠGP “Bosanskopodrinjske šume” iznosi 24.947,4 ha, od čega je minirano 4.150,7 ha ili 16,62%.

II.1.6.5. Biljni i životinjski svijet

Za područje Bosansko-podrinjskog kantona Goražde ne postoji dovoljno podataka o biološkoj raznolikosti, te su se postojeći planski i strateški dokumenti, kada je u pitanju biološka raznolikost, uglavnom oslanjali na dokumente višeg reda (BiH i FBiH) preuzimajući literaturne podatke vezane za grad Goražde. Iako se u akcionim planovima dokumenata koji tretiraju oblast biološke raznolikosti u BPK Goražde planira i izrada baze podataka o biološkoj raznolikosti, do danas nisu provedene

aktivnosti na dostizanju ovog cilja. Na području grada Goražde nisu dostupni podaci o površini močvarnog zemljišta, broju ugroženih i ranjivih biljnih i životinjskih vrsta. Na teritoriji općine nema „ramsarskih“ niti zaštićenih staništa.

Salmonidna vrsta ribe Mladica (*Hucho hucho*) je najugroženija vrsta u Goraždu.

II.1.6.6. Upravljanje otpadom

Područje grada Goražde prema procjenama, ima prosječno nastajanje komunalnog otpada od 0,70 kg/st/dan. Godišnji nastanak komunalnog otpada po stanovniku iznosi 2256 kg/st/god.

Aktivnosti JKP „6. Mart“ u oblasti upravljanja otpadom su svedene na tri osnovne aktivnosti: prikupljanje otpada, njegov transport i odlaganje na deponije. Pokrivenost uslugom prikupljanja komunalnog otpada iznosi 76% područja općine (11 MZ je pokriveno uslugom prikupljanja i odvoznje otpada). Na području koje pokriva JKP, usluga odvoza otpada je osigurana za oko 90% za domaćinstva i 95% za pravna lica. Jedan od najvećih problema predstavlja nedovoljan broj i starost vozila za odvoz komunalnog otpada. Komunalni i tehnološki otpad iz privrede preuzima se po pozivu/potrebi putem velikih kontejnera.

Ukupna količina prikupljenog komunalnog otpada je oko 8000 T godišnje uz trend godišnjeg rasta, pri čemu mala količina otpada sortira za dalju obradu i recikliranje. Selektivno prikupljanje otpada se radi u manjem obimu unutar obrazovnih institucija, a odvoz tog otpada vrši ovlašteni operater.

Na području grada službeno je registrovana jedna lokalna deponija Šišeta koja je otvorenog tipa i trenutno ne zadovoljavaju načela sanitarnog odlaganja otpada, pa je potrebno sanirati. Deponija „Šišeta“, površine 15.000 m², nalazi se u udolini ispod brda Sjenokos, a od najbližeg naseljenog mjesta Površnica udaljena je 2 km. Deponija nije ograđena, ne posjeduje sistem za prikupljanje procjednih voda, kao ni sistem za otplinjavanje. Deponija je često izložena zapaljivanju što ovaj problem podiže na značajno veći nivo. Na području grada nalazi se i deponija „Haldište“, koja je bila lokalna deponija do 2010. godine, kada je Odlukom Općinskog vijeća prestala sa radom i kojom je određena nova privremena lokacija za odlaganje čvrstog komunalnog otpada na lokalitetu "Šišeta". Deponija „Haldište“ ima površinu od 40.269 m², a procjenjuje se da je ukupno odloženo cca 80.000 m³ otpada. Deponija je nesanitarnog tipa i po karakteru spada u "divlje deponije" koju je također potrebno sanirati. Na području grada kontinuirano postoje nelegalne "divljih" deponija. Na divljim deponijama se nekontrolisano odlaže komunalni otpad, a često i ostale vrste otpada kao što su životinjski otpad, građevinski otpad ili opasni otpad. Svake godine se ukloni određeni broj nelegalnih deponija, ali se stalno formiraju nove.

Treba spomenuti i staru deponiju industrijskog otpadnog materijala „Azot Vitkovići“ u naselju Vitkovići, gdje se nekontrolisano deponovao industrijski otpad a koju je potrebno sanirati.

U BPK Goražde, kojem pripada grad Goražde, trenutno ne postoji regionalna sanitarna deponija. Planirana je izgradnja Regionalne sanitarne deponije (RD) „Trešnjica“ za odlaganje otpada. Realizacija ovog projekta je u fazi obezbjeđivanja sredstava za izradu prve kasete. Logičnim se nameće i potreba razvoja sistema predselekcije i korištenja otpada kao resursa.

II.1.6.7. Zelene površine

Kolektivna stambena izgradnja karakteristična je za uže gradsko jezgro, dok je u prigradskim kao i ruralnim mjesnim zajednicama izražena individualna stambena izgradnja. Broj javnih zelenih površina pokrivenih prirodno ili vještački podignutim zasadima drvećem, šibljem, cvijećem i travom, a koje su

organizovane kao jedna cjelina sa mrežom staza, puteva i platoa, specijalnim objektima i vrtno-parkovskim elementima namijenjene odmoru i rekreaciji stanovnika iznosi ukupno 6 u gradu Goražde, i to: (i) Omladinska sa izgrađenim parkom poginuloj djeci u proteklom ratu sa područja grada Goražde, sa površinom oko 7.000 m², (ii) GUNGOR park urađen od strane turskih bratskih općina, površine oko 1.000 m², (iii) park sa dječjim igralištem oko kajseri džamije, površine oko 2.000 m², (iv) uređene parkovske površine u naselju „1. Maj“ sa šetalištem pored Drine, oko 30.000 m², te (v) historijski park „Rorovi“ iznad grada, površine oko 10.000 m². Također na lokalitetu Poseste se nalazi memorijalno-spomenički komplekst „Memorijalna šuma 8732“ sa pratećim sadržajima. U toku je izgradnja spomen obilježja „Legendarnom komadantu Zaimu Imamoviću“ u ulici Zaima Imamovića koji o svom sadržaju povećava i površinu uređenih zelenih površina.

Opća ocjena je da se zelene površine značajno moraju obnoviti i urediti. Prateći savremene trendove u razvoju i održavanju zelenih površina moraju se uključiti klimatske promjene što podrazumjeva prilagođavanje prirodnih vrsta i izgradnju sistema za navodnjavanje. Nužno je i obnoviti prateće objekte infrastrukture koji su sastavni dio zelenih površina (staze, ivičnjaci, klupe za sjedenje). Konačno upravljanje zelenim površinama se mora podići na viši institucionalni nivo što obuhvata sistemsko planiranje, praćenje i održavanje (katastar zelenih površina, popis stabala i biljnih sadnica, veći nivo sredstava za održavanje, sisteme navodnjavanja i prihrane biljaka i dr.) od strane gradskih službi i zaduženog operatora (JKP).

II. 1.6.8. Energijska efikasnost

Na području grada Goražde zajedničkim ulaganjima Vlade BPK, Federalnog ministarstva nauke i obrazovanja, Federalnog ministarstva prostornog uređenja i Fonda za zaštitu okoliša F BiH, na svim objektima osnovnih i srednjih škola izvršeno je utopljanje: JU OŠ „ Husein ef Đozo“, JU OŠ „Fahrudin Baščelija“, JU OŠ „Mak Dizdar“ u Vitkovićima, SSŠ „Džemal Bijedić“ (trenutno se vrši utopljanje), STŠ „Hasib Hadžović“, SMŠ „Enver Pozderović“. Ostale su još tri područne škole na kojima su vršeni neki zahvati ali kompletno utopljanje nije završeno.

Takođe, zajedničkim ulaganjem Vlade BPK Goražde, Općine Goražde, firme „Goraždestan“ i samih stanara izvršeno je utopljanje 5 ulaza u stambenom bloku Gradina, a realizovano je utopljanje potkrovnih stanova u ul. Jusufa Duhovića i Maršala Tita kroz CEB Projekat. U odnosu na ovaj zahtjev nameće se pronalazak modela za izradu fasada na svim objektima na kojima je djelimično provedeno utopljanje i mjere energijske efikasnosti. Generalno obnova ovojnica objekata u gradu Goraždu, sa naglaskom na urbane cjeline, se pojavljuje kao imperativ što treba da prati i inovirani propis o komunalnom redu koji stimuliše te aktivnosti. Ujedno pojedini dijelovi fasadnih zidova na objektima mogu poslužiti u svrhu isticanja historijskih i drugih znamenitosti Grada Goražda kroz muralske i promotive aktivnosti.

U kontekstu pitanja energijske efikasnosti i savremenih izazova korištenja energije iz obnovljivih izvora nameće se impetiv razvoja politika i djelovanja u tom pravcu. Jedan od odgovara u tom kontekstu može biti izgradnja FNE na podesnim lokacijama (Hranjen) na zemljištu u vlasništvu Grada Goražda a kao izvor energije za potrebe javnih usluga ili umanjenja troškova električne energije (npr. javna rasvjeta, fabrika vode i dr.).

II.1.6.9. Ključni okolišni izazovi

- Kreiranje mjera i aktivnosti zelenih politika zasnovanih na energijskoj efikasnosti, obnovljivim izvorima energije, stimulativnim mjerama odnosno destimulativnim mjerama zagađivača,

- Poboljšanje kvalitete zraka i vode i praćenja okolišnih komponenti poduzimanjem mjera usmjerenih na prihvatljive oblike zagrijavanja,
- Regulisanje uređivanja vodotoka na području Grada Goražda,
- Dugoročno rješavanje pitanja odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda,
- Dugoročno rješavanje deponovanja komunalnog otpada,
- Upravljanje zelenim površinama i objektima na istim kao bitne komponente pružanja javnih usluga i unaprijeđenja javne infrastrukture.

II.1.7. Analiza budžeta Grada Goražda

Analiza Budžeta Grada Goražda u periodu 2017-2023. godine ukazuje na rast prihoda u procentu od 33% i pad rashoda u istom procentu pri čemu je primjetan uticaj COVID-19 u 2021. godine.

Tabela 54. Prihodi Budžeta Grada Goražda 2017-2023. godina

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Porezni prihodi	3.706.650	4.770.400	5.098.720	5.283.230	4.697.900	5.646.070	6.453.630
Neporezni prihodi	3.051.900	2.826.400	2.857.780	3.181.770	3.087.750	3.365.830	3.311.510
Prihodi zaostale obaveze	100	100	100	100	50	0	100
Tekući transferi	646.600	577.100	506.380	644.400	636.300	760.100	782.560
Kapitalni transferi	1.795.500	1605.500	1.589.850	1.187.500	1.167.000	1.964.200	3.055.000
Kapitalni primici	0	0	6.170	0	35.000	90.000	130.000
UKUPNO	9.200.750	9.779.500	10.056.000	10.297.000	9.624.000	11.826.200	13.735.800

Izvor: Podaci Služba za privredu i finansije, 2023. god.

Strukturu prihoda u posmatranom periodu u najvećem obimu čine porezni prihodi u procentu od 46,9 % u 2023. godini. Učešće porezni prihoda u 2017. godini je bilo na nivou učešća u ukupnim prihodima u procentu 40,28%. Strukturu prihoda dalje čine neporezni prihodi 24,1% u kojim dominantno učestvuju naknade po koncesijama, prihodi od imovine, takse i drugo.

Tabela 55. Rashodi Budžeta Grada Goražda 2017-2023. godina

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tekući rashodi	6.335.850	6.865.600	8.135.442	7.931.000	6.838.600	8.193.900	9.400.300
Tekući transferi	759.000	875.000	800.470	688.000	392.500	744.900	1.080.700
Kapitalni trans.	702.000	735.000	16.000	135.000	0	130.000	105.000
Tekuća rezerva	10.000	20.000	2.000	10.000	5.000	5.000	5.000
Kapitalni izdaci	993.900	983.900	894.500	1.333.000	2.277.900	2.652.400	3.041.500
Pokriće deficita	400.000	300.000	207.608	200.000	110.000	100.000	100.000
UKUPNO	9.200.750	9.779.500	10.056.000	10.297.000	9.624.000	11.862.200	13.732.800

Izvor: Podaci Služba za privredu i finansije, 2023. god

Analizirajući rashode budžeta u analiziranom periodu tekući rashodi zauzimaju najveću strukturu rashoda u 2023. godinu i procentualno su učestvovali u ukupnim rashodima u procentu od 68,4%. Generalno se uočava rast ukupnih rashoda u poređenju sa 2017. godinom. Uočava se uticaj i poremećaji prouzrokovani pandemijom COVID-19 u 2021. godini i potreba da se odgovori na izazove prevashodno kroz tekuće transfere.

Analiza pokazuje da kapitalni izdaci i kapitalni transferi ukupno u 2023. godini čine 3.146 mil. KM. U strukturi rashoda u 2023. godini u procentu zauzimaju 21,9%. Analiza visine rashoda po osnovu kapitalnih transfera i izdataka daje indikativni okvir za realizaciju strateških mjera iz budžetskih izvora.

Tabela 56. Struktura kapitalnih izdataka i transfera iz Budžeta Grada Goražda 2017-2023. godina

Godina	Tekući transferi	Kapitalni transferi	Tekući rashodi	Kapitalni izdaci	UKUPNO
2017	759.000	702.000	380.000	993.900	2.834.900
2018	875.000	735.000	380.000	983.900	2.973.900
2019	800.470	16.000	500.000	894.500	2.210.970
2020	688.800	135.000	500.000	1.333.000	2.656.800
2021	392.000	0	500.000	2.277.900	3.169.900
2022	744.900	130.000	500.000	2.652.400	4.027.300
2023	1.080.700	105.000	500.000	3.041.500	4.727.200

Izvor: Podaci Služba za privredu i finansije, 2023. god

Ukoliko uzmemo u obzir period 2020-2023 (4 budžetske godine) sredstva čija alokacija je povezna ili može biti povezana sa implementacijom strateških ciljeva i mjera, možemo tvrditi da se radi o iznosu od 14.581.200. Ukoliko uzmemo u obzir trend rasta budžeta u zadnje 4 godine (25%) i procenat neizvršenja godišnjeg budžeta do 10%, može se kao osnov finansijske procjene implementacije revidirane strategije iz budžeta uzeti iznos od 15.000.000 KM za implementaciju projekata.

Na postavljeni iznos realno je očekivati vanjske izvore sredstava što povećava procjenu a što će jasnije biti uočljivo iz osnova implementacije (projekata).

Najveći rizik u implementaciji predstavlja kreditno zaduženje koje negativno utiče na vlastite izvore za implementaciju strategije i kreiranje mjera i projekata.

II.2. SWOT analiza, strateški fokusi, vizija i ciljevi

SWOT analiza je najčešće korišten alat za identifikaciju snaga (Strengths) i slabosti (Weaknesses), te prilika (Opportunities) i prijetnji (Threats) značajnih za razvoj jedne lokalne zajednice, u cjelini i po pojedinim područjima razvoja (ekonomski, društveni, okolinski). Prema početnim slovima engleskih riječi koristi se skraćenica za ovu vrstu analize: SWOT analiza.

Snage predstavljaju područja, resurse i sposobnosti unutar grada na koje se može osloniti u svom budućem razvoju, sa navedenim mogućnostima za uspjeh. Slabosti ukazuju koja područja, resursi i stanja unutar grada ograničavaju ili onemogućuju njegov razvoj. Prilike su područja, resursi i sposobnosti iz okruženja koje bi grad mogao iskoristiti za svoj razvoj (povećati snage i/ili smanjiti slabosti). Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti iz okruženja koje mogu ugroziti razvoj grada (smanjiti snage i/ili povećati slabosti).

Koristeći SWOT analizu u strateškom planiranju razvoja, odnosno identifikujući interne i eksterne faktore koji utiču na razvoj grada nastojat će se što bolje:

- iskoristiti unutrašnje snage
- realizirati mogućnosti
- smanjiti uticaj prijetnji
- eliminirati slabosti

SWOT analiza Grada Goražda je izrađena na osnovu podataka iz Situacione analize koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima – ekonomija, društvo, okoliš. SWOT analiza uključuje

definisane interne snage i slabosti u domenu resursa, organizacije i postignutih rezultata na kojima bi se mogao temeljiti budući razvoj grada, odnosno koji ograničavaju ili onemogućuju njegov razvoj. Ovaj koncept nam daje sistematsku analizu prijetnji i prilika kao i njihovo usaglašavanje sa jakim i slabim stranama grada. SWOT analiza obezbjeđuje informacije korisne za usklađivanje kapaciteta i sposobnosti sa okruženjem u kojem grad djeluje.

U Tabeli ispod data je SWOT matrica Grada Goražda čime su predstavljene one snage, slabosti, prilike i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje odražavaju stanje ili dominantne trendove koji se mogu reflektovati u domenu privrede, društvenog razvoja i okoliša.

Tabela 57. SWOT analiza Grada Goražda

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> -Poduzetnički duh stanovništva -Razvijena prerađivačka industrija -Pozitivan trgovinski bilans -Opremljene industrijske zone -Izvozno orjentisan industrija u strateškim granama FBiH -Grada smješten na rijeci Drini -Izrađena osnove sistemi za navodnjavanje -Značajan udio kvalitetnog obradivog zemljišta -Aktivno djelovanje Odjela za lokalni ekonomski razvoj -Dobra saradnja mjesnih zajednica i lokalne uprave -Snaga stanovništva u dijaspori -Obrazovni, zdravstveni, kulturni i sportski centar Kantona -Internacionalni festival prijateljstva -Kulturno-historijsko naslijeđstvo -Vjerska i kulturna baština -Prepoznatljivost u sportu -Kapaciteti za aktivno učešće građana u javnom životu zajednice (MZ i udruženja građana) i uspostavljeni mehanizmi međusobne saradnje javnog, civilnog i privatnog sektora -Potencijal za organizovanje sportskih i kulturnih manifestacija -Usvojen Prostorni plan -100% pokrivenost uslugom vodosnabdijevanja u urbanom području -dostupnost zemljišta za gradnju -Koncentracija privrednih i servisnih usluga (banke, osiguravajuća društva) -Izrađen strateški okvir (mladi, zapošljavanje, zaštita i spašavanje 	<ul style="list-style-type: none"> -Smanjivanje broja stanovnika uslijed niske stope prirodnog priraštaja i migracija -Slaba saobraćajna povezanost Goražde i BPK Goražde sa glavnim gradom -Nedovoljno razvijena lokalna saobraćajna Infrastruktura -Neuređenost i neobnovljenost javne i urbane infrastrukture -Nedostatak poslovnih zona i prostora za poduzetništvo -Nedovoljno razvijeni turistički proizvodi, aranžmani i turistička infrastruktura -Niska temperatura rijeke Drine i stalna promjena vodostaja -Nizak stepen prerade poljoprivrednih proizvoda -Usitnjenost poljoprivrednih posjeda -Nedostatak kapaciteta za predškolsko obrazovanje -Diskontinuitet provođenja obrazovnih programa usklađenih sa potrebama tržišta rada; -Manjak programa za stručno usavršavanje prema potrebama tržišta i razvoju tehnologija i inovacija -Manjkavosti u pristupu talentiranoj djeci -Niska svijest o mentalnom i fizičkom zdravlju i nedovoljna zastupljenost preventivnih programa u sistemu zdravstvene zaštite -Nedostatak sadržaja za mlade i porodice sa djecom -Nedovoljno iskorišteni postojeći kapaciteti ustanova kulture i sporta uslijed manjka broja stručnih kadrova i nedovoljno finansijskih ulaganja u dalji razvoj ovih oblasti. -Nizak procenat stanovništva pokrivenog kanalizacionom mrežom -Vodovodna i kanalizaciona infrastruktura zastarjela, često pucanje vodovodnih cijevi -Gubici u vodovodnoj mreži -Neadekvatna koordinacija između nivoa vlasti i službi nadležnih za problematiku voda -Nema prečišćavanja komunalnih otpadnih voda -Starost mehanizacije za odvoz komunalnog otpada -Postojeće deponije nisu sanitarne i premalog su kapaciteta -Divlje deponije -Slaba organiziranost i opremljenost komunalnog predzeća

	<ul style="list-style-type: none"> -Ne vrši se selekcija otpada i nema reciklaže -Nedovoljno razvijena svijest građana o zaštiti okoliša -Nepostojanje podataka o kvaliteti zemljišta -Povećana aerozagađenost u zimskom periodu u gradskom području -Nedovoljna energetska efikasnost u oblasti zgradarstva
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> -Izgradnja cestovnih koridora višeg ranga (brze ceste- Tunel Hranjen) -Povoljni klimatski uslovi -Ključne grane industrije -Nove tehnologije i inovacije -Prirodni uslovi za razvoj turizma -Postojanje fondova za zemlje pristupnice i kandidate za pristup EU -Postojeći federalni i kantonalni zakonodavni, strateški okvir (Kantonalna strategija održivog razvoja, kantonalna strategija razvoja sporta, kantonalna strategija razvoja turizma,...) -Sinergijsko djelovanje i usklađivanje ciljeva sa kantomom -Postojanje dobrog zakonodavstva iz oblasti zaštite okoliša -Postojanje Fonda za zaštitu okoliša FBiH -Izgradnja sanitarne deponije -Obnovljivi izvori energije 	<ul style="list-style-type: none"> -Štetno djelovanje voda i štetnih emisija na području grada -Klimatske promjene -Nedostatak nadležnosti i adekvatnih zakonskih rešenja u oblastima od značaja za društveni razvoj -Poljoprivredno i šumsko zemljište kontaminirano minama (oko 10% površine općine) -“Zavisnost od viših nivoa vlasti” - prevelika zavisnost od kantonalnih nadležnosti u oblastima društvenog razvoja (socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstva, kulture, sporta) -Pojava klizišta kao posljedica djelovanja oborinskih voda, bespravne gradnje i bespravne sječe šume (u ranijem, ratnom, periodu) -Nestabilna politička situacija -Inflatorna kretanja

II.2.1. Strateški fokusi

Strateški fokusi razvoja Grada Goražda su utemeljeni na analizi stanja te na analizi unutrašnjih i vanjskih faktora koji mogu uticati na razvoj u narednom periodu. Na osnovu ovih analiza izdvojili su se sljedeći pravci razvoja:

1. Unaprijediti poslovni ambijent i povoljnost poslovnog okruženja za razvoj privrednih djelatnosti zasnovanih na komparativnim prednostima Grada Goražda

Grad Goražde karakterišu pozitivni statistički izlazni rezultati poslovnih djelatnosti i logičnim se čini potreba za zadržavanjem pozitivnih trendova uz djelovanje koje podrazumjeva unaprijeđenje poslovnog ambijenta za postojeće privredne kapacitete ali i proširenje i nove investicijske cikluse. Na toj podlozi niz je pravaca prema kojima se potrebno fokusirati. Prije svega na nivou saradnje potrebno je uspostaviti redovne prihvatljive i institucionalno prepoznate sinergijske načine saradnje koji na brži i efikasniji način reaguju na potrebe privrede, kako velikih kapaciteta tako i manjih poslovnih aktivnosti uključujući i potrebu osnaživanja novih poduzetničkih inicijativa sa naglaskom na mlade. Sa strane javne uprave kao doprinos postizanju zadovoljstva privrede potrebno je osnažiti kvalitet administrativnog djelovanja i uvesti jednostavnije i ekonomičnije digitalizovane sisteme koje ostvaruju bržu i efikasniju uslugu. Bitan segment podrške jeste koncept korištenja domaćih proizvoda i sirovina u kontekstu razvoja lokalne infrastrukture što ujedno predstavlja elemente održivosti i pojačanog korištenja lokalnih sirovina i proizvoda. Prostorni kapaciteti za bavljenje privrednim aktivnostima u kontekst ovog fokusa nameću potrebu definisanja nove poslovne zone kao pretpostavke proširenja i privlačenja novih investicija, dok

sa aspekta manjih privrednih aktivnosti treba raditi na unaprijeđenju poduzetničke inicijative i stimuliranja stavljanja poslovnih prostora u upotrebu sa tendencijom da se pored prisutnosti i podrške tradicionalnim djelatnostima podstiču i nove savremene djelatnosti (IT, kreativne industrije) kroz organiziranje zajedničkog uvezanog djelovanja. Polazeći od činjenice i iskustva da se dugoročno održivi privredni projekti zasnivaju na tehnologijama i procesima koji nisu jednostavni, nameće se ideja institucionalizovanog doprinosa razvoju tehnologija i podršci inovacijama kao garanta dugoročnih uspješnih privrednih projekata. U tom kontekstu je moguće razvijati ideju podrške/osnivanja oblika instituta koji na pomenutim osnovama može podržati procese razvoja tehnologija i inovacije potrebne goraždanskoj privredi i ujedno biti osnova za razvoj kvalitetne radne snage, odnosno biti mjesto povezivanja privrede, radne snage i obrazovnog sistema. U odnosu na bitan segment privrednog razvoja baziranog na radnoj snazi fokus djelovanja u narednom periodu je potrebno usmjeriti na doprinos sticanju znanja i vještina ali i daljnju nadogradnju koja podrazumjeva mjere koje doprinose ukupnom psiho-fizičkom stanju radnika kao određeni oblik nadogradnja koje u osnovi doprinose zadovoljstvu i kvaliteti života. Na političko-pravnoj osnovi fokus djelovanja je potrebno usmjeriti na kreiranje elementa slobodne zone cijeneći položaj Grada Goražda u FBiH i sve rezultate i potencijale ovog područje i šire.

2. Podržavati sektore turizma i poljoprivrede

Turizam kao privredna grana nema izlazne rezultate kakvi se postižu u privrednim granama koje su odrednica Grada Goražda, ali cijeneći činjenicu da se radi o najbrže rastućoj privrednoj grani u BiH nameće se potreba poduzimanja aktivnosti u tom segmentu. Prije svega, fokusiranje aktivnosti grada je potrebno usmjeriti na kreiranje općeg ambijenta i unaprijeđenje infrastrukture kao osnove za bavljenje turizmom. Značajno pitanje prema kojem se treba fokusirati se odnosi na najznačajniji resurs i njegovo korištenje, odnosno rijeku Drinu. To podrazumjeva poduzimanje aktivnosti na političkoj, operativnoj, studijsko-analitičkoj i podsticajnoj podlozi, uključujući i privlačenje investicija u ovaj segment. Kulturno-historijsku baštinu je potrebno u što većoj mjeri staviti u kontekst turističkih proizvoda i kreiranje turističkog sadržaja. Organizacija sportsko-kulturnih događaja je potencijal prema kojem se treba fokusirati. Stečene epite Grada Heroja, Grada rukometa, Grada jabuke, Otvorenog grada je potrebno u što većoj mjeri infrastrukturno i organizacijski podržati što također može biti značajan turistički sadržaj i oko čega se mogu kreirati kvalitetni turistički proizvodi. Neizostavno je potrebno raditi na pozicioniranju turističkih sadržaja u širi turistički proizvod i uvezivati sa većim centrima.

Poljoprivreda kao privredna grana je u značajnom obimu pozicionirana i podržana od strane viših nivoa vlasti. U kontekstu nadležnosti Grada Goražda osnovni fokus treba usmjeriti na poboljšanje uslova plasmana poljoprivrednih proizvoda. Uzevši u obzir da je kroz historiju Grad Goražde imao institucionalizovane i na struci zasnovane oblike bavljenja poljoprivredom, nameće se potreba fokusiranja u pravcu podrške i organozovanja osnovnih oblika poput inkubatora i slično što može na kvalitetan način usmjeriti aktivnosti i uvezati javni sektor, proizvođače, struku i obrazovni sistem kao predispoziciju za iskorak.

3. Povećati zadovoljstvo građana uslovima života i društvenih sadržaja

Trend iseljavanja koji se događa sve intenzivnije u Goraždu i drugim sredinama, fokusiranje razvoja usmjerava prema kreiranju boljih uslova za život. Ovo podrazumijeva razmatranje institucionalne izgrađenosti za suočavanje sa negativnim tendencijama u društvu i uticaj na ključne segmente kao što je porodica, mladi i dijaspora. Kvaliteta društvenih sadržaja prevashodno usmjerava fokusiranje na djelovanje u okviru nadležnosti JLS uz istovremenu potrebu produbljenja saradnje prije svega sa BPK Goražde. Savremeni servisi javnih usluga moraju biti dostupni svim zainteresovanim građanima i u tom

kontekstu fokuse je potrebno usmjeriti na proširenje dostupnosti predškolskog obrazovanja, daljnje unaprijeđenje kulturnih manifestacija ali i kreiranje novih koje organizacijski i vremenski pokrivaju čitavu godinu, sportske sadržaje je potrebno, pored takmičarskog organiziranog bavljenja sportom, razvijati na nivou podrške mlađim kategorijama i stručnom kadru kao i organizaciji rekreativnog sporta. To podrazumjeva razvoj sportske infrastrukture i programsku podršku u odnosu na navedene fokuse.

Sa aspekta zdravstvenih, socijalnih i sigurnosnih pitanja fokus se usmjerava na doprinos razvoju infrastrukturnih, planskih i mjera dodatne podrške. Bitan segment je obezbjeđenja socijalne uključenosti ranjivim licima (maloljetnici, stare osobe-penzioneri) i doprinos suočavanju sa negativnim pojavama kao što je narkomanija.

Opremanje službi zaštite i spašavanja se pojavljuje kao imperativ u narednom periodu u cilju povećavanja kapaciteta za odgovor na opasnosti karakteristične za područje Goražda.

4. Unaprijediti javnu infrastrukturu i javne usluge kao predušlov ukupnog razvoja i poboljšanja stanja u ostalim sektorima

Jedan od najznačajnijih fokusa po ukupno analiziranim parametrima i ocjeni stanja jeste unaprijeđenje javne infrastrukture. To podrazumjeva aktivno i sistematično djelovanje na područjima koja se mogu podijeliti na vodni pojas i prateću infrastrukturu, putni pojas i prateću infrastrukturu i zone građevinskog zemljišta i stanovanja sa naglaskom na urbana područja grada Goražda. Fokusiranje je istovremeno odgovor na uočene probleme u segmentu dostupnosti javne infrastrukture i komunalnih usluga u pogledu nedostatka grobnih mjesta, parkinga, upotrebe bicikala, signalizacije, uređenih javnih površina i osnovnih objekata infrastrukture (šetališta, rukohvati, ivičnjaci, parkovi i zelene površine, javna rasvjeta, estetsko uređenje objekata u gradu i dr.). U konceptu ovog fokusa jeste i stimulisanje korištenja infrastrukture na održiv način, svakodnevno uz kreiranje sadržaja za porodicu, mlade i djecu. Kao alati za unaprijeđenje javne infrastrukture prepoznaje se prostorno-plansko planiranje, izrada studijsko-investicione dokumentacije, razvoj normativnog okvira standarda kvalitete i održivog korišćenja i implemetacija projekata održavanja, obnove, rekonstrukcije i izgradnje.

Razvoj infrastrukture pored pomenutog ovaj fokus usmjerava na elektro-energetsku, infrastrukturu vodnih usluga, cestovnu i infrastrukturu saobraćaja u mirovanju, infrastrukturu podesnu i potrebnu za kvalitetno stanovanje i drugu infrastrukturu neophodnu za pružanje javnih i komunalnih usluga.

Bitan segment ovog fokusa je usmjeren na sistem kvalitete javne uprave i čitavog seta mjera, alata i aktivnosti koje u krajnjem ishodištu imaju zadovoljstvo građana i privredne zajednice pruženim uslugama. Savremeni trendovi podrazumjevaju veću uključenost privredne zajednice i građana u procese kreiranja okruženja što je jedan od imperativa. U ovom segmentu strateškim se pojavljuje pitanja osnaživanja operatora za pružanje komunalnih usluga kao osnovnog alata za postizanje veće uređenosti grada.

Daljnji razvoj grada u kontekstu prostora i sadržaja prilagođenog potrebama, savremenim zahtjevima i očekivanjima građana u značajnom obimu ovaj fokus usmjerava na izradu detaljnje prostorno-planske dokumentacije sa naglaskom na urbana područja i zone koje su najfrekventnije i prostorno najopterećenije. U ovom kontekstu bitno je pozicionirati Grad Goražde u odnosu na cestovne koridore, prateće sadržaje i potrebe gradnje i stanovanja.

5. Doprinosi povećanju okolišnih standarda

U osnovi ovog fokusa je usmjeravanje na implementaciju definisanih mjera i aktivnosti koje tretiraju pitanja suočavanja sa uticajima klimatskih promjena, zaštite zraka i vode prevashodno unaprijeđenjem

okruženja toplifikacije i sistema pročišćavanja, adekvatnog i dugoročnog odlaganja otpada i njegovog prikupljanja.

Specifičnost ovog fokusa je potreba iskorištavanja obnovljivih izvora energije u svrhu proizvodnje električne energije i doprinosa energetske tranziciji na ovom području. To podrazumjeva istovremeno i provedbu mjera energijske efikasnosti i implementaciju aktivnosti u tom segmentu. Na ovaj način Grad Goražde će nastojati spojiti ekonomsku aktivnost sa zahtjevima održivog razvoja.

Ovaj zadnji segment ujedno doprinosi i estetikom izgledu grada što se može dodatno iskoristiti i u kontekstu brendiranja i drugih aktivnosti.

II.2.2. Vizija, strateški ciljevi i indikatori

Vizija oslikava težnju Grada Goražda da potvrdi kreirani stav i postane prepoznatljiv u razvojnim procesima, nastojeći u konačnici unaprijediti životni standard i generalno kvalitet života građana koji žive na području grada reagujući na najizraženije probleme. Polazeći od aktualne vizije i nalaza ove strateške platforme u procesu revidiranja dolazi se do revidirane vizije kao odgovora na uočene izazove:

GORAŽDE-Uređen grad, poduzetnih i zadovoljnih ljudi

Na temelju ranije opisanih strateških fokusa i vizije razvoja grada, definirana su tri strateška cilja (pogledati tabelu ispod). Iako navedeni ciljevi imaju prepoznatljiva sektorska težišta, oni su istovremeno integrirajući, tj. osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, društvenog života i okoliša.

Cjeneći činjenicu preostalog perioda implementacije Strategije razvoja Grada Goražda 2024-2027.godina, usklađenog sa širim vremenskim okvirom planiranja, implementacija strateških ciljeva, prioriteta i mjera definisani u procesu revidiranja i usklađivanja podrazumjeva projiciranje i izvan obuhvaćenog perioda. To praktično znači da pojedine mjere i aktivnosti imaju djelove i faze unutar projeciranog perioda ali i izvan istog što istovremno predstavlja elemente za razvojno planiranje u okviru narednog okvira razvojnog planiranja usklađenog sa širim okvirom planiranja.

Ključna pretpostavka ostvarivanja vizije i implementacije ciljeva je zasnovana na usklađenim kantonalnim i gradskih politikama u cilju fokusiranja na ključne izazove čije rješavanje dovodi do pozitivnih efekata za poslovnu zajednicu i građane kantona i grada.

Stepen realizacije definisanih strateških ciljeva će se pratiti kroz nekoliko ključnih indikatora/pokazatelja uticaja, na osnovu kojih će se moći ocijeniti stepen promjena u preostalom planskom razdoblju obuhvaćenom ovom strategijom, ali ujedno sa tendencijom i dugoročnijih projekcija.

Tabela 58. Strateški ciljevi i indikatori uticaja

Strateški cilj	Pokazatelj uticaja	Početna vrijednost 2023	Ciljana vrijednost 2027
Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljsvo radne snage	Index razvijenosti	1,14	➤1,14
	Prosječna neto plaća	1226 KM	1350 KM
	Broj zaposlenih	6555	6700

Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života	Zadovoljstvo anketiranih građana (%)	n/d	75
	Vrijednost migracionog salda	-168	0
	Učešće kapitalnih izdataka u strukturi budžeta (%)	22,14	29
Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju	Uspostavljen adekvatan sistem odlaganja otpada (deponija)	Ne	Da
	Budžetska podrška za komunalne usluge uređenja grada	300.000	500.000
	Urbano područje Grada Goražda pokriveno inoviranim urbanističkim planom	Ne	Da

III. PRIORITETI I MJERE ZA OSTVARENJE STRATEŠKIH CILJEVA

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Prioriteti svoju osnovanost pronalaze u utvrđenim rezultatima strateške platforme i grupisani su prema strateškim ciljevima (pogledati tabelu ispod).

Tabela 59. Pregled prioriteta po strateškim ciljevima

Strateški cilj 1: Razvijen ekonomski sektor baziran na komparativnim prednostima u oblastima proizvodnje, poljoprivrede i turizma
Prioritet 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam
Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života
Prioritet 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu
Strateški cilj 3: Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju
Prioritet 3.1. Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada Prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom

Kao što se može vidjeti iz tabele, u cilju operacionalizacije tri strateška cilja, definisano je ukupno osam prioriteta. Dva prioriteta će doprinijeti ostvarenju prvog strateškog cilja, četiri prioriteta ostvarenju drugog strateškog cilja i dva prioriteta ostvarenju trećeg strateškog cilja.

III.1. Pregled prioriteta i mjera za Strateški cilj 1: Razvijen ekonomski sektor baziran na komparativnim prednostima u oblastima proizvodnje, poljoprivrede i turizma

Strateški cilj 1. doprinosi ostvarivanju vizije razvoja u periodu do 2027. godine uključujući i dugoročniju projekciju. U cilju njegove operacionalizacije definisana su dva prioriteta.

Tabela 60. Pregled prioriteta sa indikatorima

Prioriteti	Indikatori	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam	Broj privrednih subjekata	1309	1330
	Visina poreskih prihoda Grada Goražda (mil)	6,1	6,5
	Stepen nezaposlenosti (%)	27	24

Prioritet *Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam* uključuje usmjerenost na djelovanje iz okvira naležnosti jedinice lokalne samouprave zasnovano na kreiranju povoljnijeg poslovnog okruženja i podrške privrednim aktivnostima. Prioritet je usmjeren na pozitivan uticaj na proizvodnju putem unaprijeđenja poslovne i javne infrastrukture i kreiranja podrške u vidu povoljnih finasijskih sredstava. Iako su poljoprivreda i turizam sekundarne privredne garane obzirom da industrijska proizvodnja zauzima najveći značaj, prioritet je usmjeren na kreiranje pretpostavki sa povećanje rezultata u ovom segmentu uzevši u obzir sve potencijale koji su prisutni i evidentirani. Prioritet je dijelom fokusiran i na doprinos razvoju tržišta rada i prisustva kvalitetne i zadovoljne radne snage.

Iz definisanog prioriteta izvodene su mjere, i to tri mjera za ostvarivanje prioriteta.

Tabela 61. Pregled mjera po prioritetima za Strateški cilj 1.

Prioritet	Mjera
1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam	1.1.1. Podrška poslovanju, razvoju privredne infrastrukture i novim tehnologijama 1.1.2. Osiguranje saradnje i podrške poslovnoj zajednici 1.1.3. Osiguranje pretpostavki za razvoj turizma i poljoprivredne proizvodnje

III.1.1. Pregled mjera za prioritet 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam

U okviru prioriteta definisane su tri mjere, i to: Podrška poslovanju, razvoju privredne infrastrukture i novim tehnologijama; Osiguranje saradnje i podrške poslovnoj zajednici; Osiguranje pretpostavki za razvoj turizma i poljoprivredne proizvodnje.

Tabela 62. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
-------	--	---------------------------	---------------------------

1.1.1. Podrška poslovanju, razvoju privredne infrastrukture i novim tehnologijama	Broj uspostavljenih industrijskih zona	5	6
	Broj podržanih privrednih subjekata povoljnim kreditnim sredstvima i direktnom podrškom	0	30
	Izrađen elaborat o opravdanosti uspostave/korišćenja usluga institucije za razvoj tehnologija i inovacije	Ne	Da
	Pružena konstantna podrška sajamskim aktivnostima i promociji privrede	n/a	Da
1.1.2. Osiguranje saradnje i podrške poslovnoj zajednici	Izrađen Vodič za investitore	Ne	Da
	Uspostavljen kontinuiran rad Privrednog savjeta	Ne	Da
	Broj novih investicija iz dijaspore	n/a	1
	Broj godišnje organizovanih društvenih sadržaja za radnike	0	1-2
1.1.3. Unaprijediti uslove za turizam i poljoprivredu	Izrađena Studija korištenja potencijala Rijeke Drine	Ne	Da
	Broj novih turističkih proizvoda	0	2
	Broj implemetiranih projekata/programa u turizmu	0	5
	Broj implementiranih projekata Strategije ruralnog razvoja	0	10
	Uspostavljena zelena pijaca	Ne	Da

Cilj mjere 1.1.1. *Podrška poslovanju, razvoju privredne infrastrukture i novim tehnologijama* polazi od pozitivnih trendovi u oblasti privrednih aktivnosti i postignutih rezultata, prije svega u oblasti industrijske proizvodnje i poduzetništva i ovu mjeru usmjeravaju na potrebu zadržavanja pozitivnih trendova ali i kreiranje preduslova za daljnji razvoj i rast. Jedinice lokalne samouprave su nadležne da kreiranju i utiču na povoljno privredno okruženje. Mjera prije svega obuhvata investiranje u poduzetničku industrijsku infrastrukturu. Odgovor je na uočenu popunjenost kapaciteta za nove investicije i novu proizvodnju, kao i potrebu za konstantnom podrškom infrastrukturi postojećih proizvodnih kapaciteta. To upućuje na potrebu definisanja i izgradnje nove privredne zone koja može generisati potencijal grada i privući nove investicije. Značajan dio mjere u sebi sadrži potrebu za odgovorom na savremene izazove tehnološkog razvitka i inovacija putem sinergijskog institucionalizovanog djelovanja svih aktera na kreiranju okvira djelovanja u tom segmentu. Specifičnost Goražda i Kantona u čijem je sastavu stvara osnovanost za dugoročno djelovanje putem poduzimanja političkih i operativnih aktivnosti kreiranja ambijenta slobodne ekonomske zone kao modela rasta u svakom segmentu uključujući i demografske uticaje. Segment mjere predstavlja potreba osiguravanja povoljnih finansijskih sredstava za privredne aktivnosti putem kreiranja/redefinisana kreditnih proizvoda sa minimalnim troškovima po osnovu kamata. Povoljno okruženje u osnovi podrazumjeva i podršku grantovskim sredstvima usmjerenim na ostvarenje ciljeva strategije i šireg razvojnog konteksta. Mjere je usmjeren na segment koji uključuje podršku promociji goraždanske privrede u cilju povećanja obima aktivnosti i prezentovanje svih potencijala za buduće investitore.

Cilj mjere 1.1.2. *Osiguranje saradnje i podrške poslovnoj zajednici* ishodište ima u kvalitetnoj upravi koja u osnovi podrazumjeva uspostavljenju saradnju i pružanje brzih, efikasnih i međusobno usaglašenih usluga privrednoj zajednici i građanima. To sveukupno doprinosi ostvarenju uloge JLS u osiguranju povoljnog poslovnog okruženja čiji krajnji ishod jesu povoljni rezultati koji ostvaruju višestruke pozitivne efekte. Na podlozi navedenog ova mjera je usmjerena na stvaranje društvenih alata za

usaglašavanje sa privrednom zajednicom kroz formiranje zajedničkih tijela. Mjera dalje podrazumjeva izradu kvalitetnih registara i alata putem kojih su dostupne potrebne i ažurne informacije bitne za poslovnu zajednicu. Značajan segment ove mjere predstavlja potreba fokusiranja na dijasporu u kontekstu sveukupne saradnje i privlačenja novih investicija i znanja. Konačno, pitanje radne snage je veoma bitan segment ekonomskog razvoja pri čemu je mjera fokusirana na implementaciju usvojenog plana zapošljavanja i podizanje psihofizičkih sposobnosti i zadovoljstva radne snage kroz aktivnosti organizovanja društvenih aktivnosti rekreacije i sporta.

Cilj mjere 1.1.3. *Unaprijediti uslove za turizam i poljoprivredu* polazi od činjenice da strukturu privrednih aktivnosti prije svega karakteriše industrijska proizvodnja i poduzetništvo u okviru čega je angažovan najveći broj kapaciteta i radne snage. Također, tokom dužeg niza godina na području Goražda turizam nije nikada zauzimao preveliki značaj u kontekstu ostvarivanja rezultata i razvoja turističkih proizvoda na organizovan i sistematičan način. Cilje mjera je usmjeren na predhodna pitanja utvrđivanja potencijala ključnih resursa kroz analitičke podloge, izradu studijsko-investicione dokumentacije za potrebe ljetnog turizma (kupanje), sistematičan pristup ukupnog razvoja turizma kroz projekat nazvan „Goražde 2035“ koji podrazumjeva analitičke, studijske, investicione i promotivne aktivnosti. Naravno mjera je usmjerena i na podršku sadržajima kao što je „Planinarski dom Ruda Glava“, „Drinske mučenice“ i drugi uključujući i društvene sadržaje vremenski pozicionire u sva godišnja doba kao što su kulturne manifestacije, gastro manifestacije, zimski sadržaji, vjerske manifestacije, doček Nove godine i drugo uključujući i prateću infrastrukturu. Što se tiče poljoprivrede kao privredne grane ista je imala različitu zastupljenost u pojedinim periodima razvoja Goražda iz kojih se povlači određeno znanje u oblasti poljoprivredne proizvodnje, koja je u ovom trenutku također podređena industrijskoj proizvodnji i u kontekstu nadležnosti u većem obimu je propraćena od strane kantonalnog nivoa vlasti. Cjeneći činjenicu da je kroz historiju u jednom periodu na području Goražda institucionalno razvijana proizvodnja voća a koja ostvaruje određene efekte i danas, nameće se potreba osiguranja određenog oblika početnog organizovanog bavljenja kroz poljoprivredni inkubator kao mjesto spajanja proizvodnje, struke i obrazovanja. Pomenuto odgovara obimu nadležnosti Grada Goražda i predstavlja osnov za daljnje unaprijeđenje poljoprivredne proizvodnje zasnovane na naučnim znanjima, savremenim trendovima i integracijskim procesima koji pretstoje. U segmentu poljoprivrede mjera nastoji doprinijeti osiguranju plasmana proizvoda i uopšte je naslonjena na usvojeni strateški dokument ruralnog razvoja. Konačno u jednoj fazi je moguće približiti poljoprivrednu proizvodnju, gastro ponudu, poljoprivredne sajamske manifestacije i turizam.

III.2. Pregled prioriteta i mjera za Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života

Strateški cilj 2. doprinosi ostvarivanju vizije razvoja u periodu do 2027. godine uključujući i dugoročniju projekciju. U cilju njegove operacionalizacije definisana su tri prioriteta.

Tabela 63. Pregled prioriteta sa indikatorima

Prioriteti	Indikatori	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija	Obuhvaćenost djece predškolskim odgojem (%)	31,4	40
	Korisna površina sportskih terena (m2)	58.240	59.500
	Godišnji broj krivičnih dijela narkomanije	40	10

2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana	Zadovoljstvo korisnika pruženim uslugama administracije (%)	n/a	90%
	Broj korisnika socijalne zaštite	7500	7400
	Postotak godišnje riješenih predmeta u radu uprave (%)	99	99,5
2.3. Razvijati javnu infrastrukturu	Zadovoljstvo korisnika javne infrastrukture (%)	n/a	80%

Prioritet *Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija* u osnovi postavlja uticaj na oblast društvenog razvoja iz okvira nadležnosti jedinica lokalne samouprave. To podrazumjeva djelovanje u pravcu daljnjeg razvoja predškolskog obrazovanja, uticaja na društvene djelatnosti sporta i kulture kao alata nadogradnje društva i postizanje zadovoljstva građana koji se opredjeljuju na stalan boravak i život u Gradu Goraždu u kome je sve manje devijativnih ponašanja.

Prioritet *Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana* je usmjeren na postizanje nivoa javnih usluga i upravljanja lokalnom zajednicom i lokalnim razvojem koje omogućava ostvarivanje pozitivnih efekata koji su ogleđaju u ostvarivanju pozitivnih trendova, zadovoljstva građana i poslovne zajednice. To podrazumjeva efikasno i ekonomično pružanje usluga u čije kreiranje su uključeni svi relevantni segmenti unutar društvene zajednice. Istovremeno prioritet podrazumjeva djelovanje usmjereno prema ranjivim kategorijama i njihovoj zaštiti. Generalno prioritet podrazumjeva povećanje zaštite i sigurnosti građana sa aspekta nadležnosti jedinice lokalne samouprave.

Prioritet *Razvijati javnu infrastrukturu* je fokusiran na dijelove infrastrukture nužne lokalnoj zajednici i prepoznate kroz uočene izazove sa naglaskom na potrebu uređenja grada i dostizanju standarda ostvarenih u razvijenim društvima.

Iz definisanog prioriteta izvodene su mjere, i to jedna mjera za ostvarivanje prvog prioriteta, tri mjere za ostvarivanje drugog prioriteta i jedna mjera za ostvarivanje trećeg prioriteta

Tabela 64. Pregled mjera po prioritetima za Strateški cilj 2.

Prioritet	Mjera
2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija	2.1.1. Unaprijeđenje društvenih djelatnosti obrazovanja, sporta i kulture
2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana	2.2.1. Unaprijeđenje rada javne uprave usmjerene na poslovnu zajednicu i građane
	2.2.2. Podrška mladim i ranjivim kategorijama
	2.2.3. Unaprijeđenje sistema zaštite i spašavanja i uslova ostvarivanja zdravstvene zaštite
2.3. Razvijati javnu infrastrukturu	2.3.1. Unaprijeđenje javne infrastrukture

III.2.1. Pregled mjera za prioritet 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija

U okviru prioriteta definisana je jedna mjera, i to: Unaprijeđenje društvenih djelatnosti obrazovanje, sporta i kulture.

Tabela 65. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
2.1.1. Unaprijeđenje društvenih djelatnosti obrazovanje, sporta i kulture	Broj izgrađenih/obnovljenih objekata sportske infrastrukture	0	3
	Procenat povećanja budžetske podrške sportu od strane Grada(%)	n/a	50%
	Porast broja posjetilaca Internacionalnog festivala prijateljstva	n/a	50%
	Uspostavljeni sadržaji „Dana porodice“ u Goraždu	Ne	Da

Cilj mjere 2.1.1. *Unaprijeđenje društvenih djelatnosti obrazovanje, sporta i kulture* je odgovor na uočene izazove u podlozi kojih stoji sve veći zahtjev za obogaćivanjem društvenih sadržaja kao preduslova kvalitetnog življenja na području grada Goražda. Pored oblasti ekonomskog razvoja nadogradnja se u zadnje vrijeme pojavljuje kao imperativ. Mjera u oblasti obrazovanja u kontekstu obima nadležnosti JLS je usmjerena na proširenje kapaciteta predškolskog obrazovanja i doprinosa opremljenosti i osposobljenosti škola uključujući podršku talentima i sticanju znanja i vještina. Mjera postavlja sporta kao osnove psihofizičkog zdravlja stanovništva i predstavljanja grada u kontekstu takmičarskog sporta pri čemu su pravci djelovanja usmjereni na razvoj sportske infrastrukture fokusirajući se jednim dijelom na uslove za održavanje dvoranskih takmičenja i trenažnog procesa ali i rekreativnih i kulturnih sadržaja. Bitan segment mjere je direktna podrška organizovanom i rekreativnom sportu, klubovima i stvaranju uticaja na razvoj kadrova unutar sportske djelatnosti. Mjera pokušava implementirati dobre prakse prije svega zapadnih zemalja apostrofirajući pojedine vrste sportova u cilju povećanja kvalitete i prepoznatljivosti sredine u širim okvirima. Drugi aspekt mjere, usko povezan sa naprijed opisanim, je djelovanje u oblasti kulture koja je prema ukupnom potencijalu grada Goražda bitna u kontekstu višedimenzionalnog uticaja na ključne sektore. Mjera podrazumjeva unaprijeđenje prepoznatljivih kulturnih događaja i manifestacija i podizanje na viši nivo organizovanja i implementiranja uključujući i podršku nosiocima kulturnog rada i djelovanja. Potencijali Goražda u segmentu kulturno-historijskih sadržaja su ogromni uslijed čega je ova mjera usmjerena u tom pravcu u cilju doprinosa razvoju društva ali istovremeno obuhvatajući ekonomske efekte prije svega u oblasti rastućih privrednih grana kao što je turizam. Kulturni i sportski sadržaji vezani za ovu mjeru istovremeno postavljaju temelje za kvalitetnu obradu i stvaranje osnova za brendiranje sadržaja grada.

III.2.2. Pregled mjera za prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana

U okviru prioriteta definisane su tri mjere, i to: Unaprijeđenje rada javne uprave usmjerene na poslovnu zajednicu i građane; Podrška mladim i ranjivim kategorijama; Unaprijeđenje sistema zaštite i spašavanja i uslova ostvarivanja zdravstvene zaštite.

Tabela 66. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
2.2.1. Unaprijeđenje rada javne uprave usmjerene na poslovnu zajednicu i građane	Broj uvednih digitalnih sistema u radu uprave	0	4
	Usvojen novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji	Ne	Da
	Izrađen plan upravljanja imovinom	Ne	Da
	Godišnji broj projektnih aplikacija na dostupne fondove i programe	n/a	➤5
2.2.2. Podrška mladim i ranjivim kategorijama	Broj implementiranih projekata omladinske politike	0	20
	Broj mladih koji je riješio stambeno pitanje	0	10
	Broj novih mladih poduzetnika	0	6
	Omogućeni uslovi za izgradnju Centra za zdravo starenje	Ne	Da
	Osigurana kontinuirana novčana podrška Grada za socijalne programe uz godišnji rast do 2%	Ne	Da
2.2.3. Unaprijeđenje sistema zaštite i spašavanja i uslova ostvarivanja zdravstvene zaštite	Podržano unaprijeđenje opremljenosti doma zdravlja	Ne	Da
	Broj provedenih javnih nabavki opremanja službi iz oblasti zaštite i spašavanja	0	3
	Broj saniranih klizišta	0	3
	Procenat smanjenja površina pod minama	n/a	2%

Cilj mjere 2.2.1. *Unaprijeđenje rada javne uprave usmjerene na poslovnu zajednicu i građane* je usmjeren na unaprijeđenje rada javne uprave u cilju pružanja usluga na zadovoljstvo građana i poslovne zajednice. Mjera sadrži nekoliko segmenata koji su tretirani u kontekstu nadležnosti i okvira djelovanja javne uprave na nivou jedinice lokalne samouprave. Osavremenjivanje procesa rada u podlozi zahtjeva fokusiranje na upravljanje kvalitetom rada koja podrazumjeva niz aktivnosti od digitalizacije, obučavanja, mjerenja rezultata i niza drugih inputa zahtjevanih kroz primjenljive modele upravljanja kvalitetom. To podrazumjeva i određenu promjenu organizacije poslova sa tendencijom odgovora na izazove vezane za demografiju-dijasporu, kvalitet rada, digitalizaciju i kvalitet kadrova. Isto je značajno u kontekstu integrativnih procesa i pripremljenost na taj segment u standardima, privlačenju i implementaciji projekata. Odgovorna javna uprava podrazumjeva i plansko upravljanje imovinom na ekonomskim modelima uz adekvatnu zastupljenost socijalne osjetljivosti što je obuhvaćeno ovom mjerom. Zaseban istaknut segment mjere se odnosi na procese digitalizacije uprave i uvođenje savremenih digitalnih alata usmjerenih prema poslovnoj zajednici i građanima korisnicima usluga. Konačno mjera u sebi sadrži i bitan segment u radu uprave koji se ogleda u saradnji sa nevladinim sektorom što u značajnom obimu podrazumjeva uključivanje u kreiranje i implementiranje politika i direktnu finansijsku potporu radu civilnog društva uključujući i vjerske zajednice.

Cilj mjere 2.2.2. *Podrška mladim i ranjivim kategorijama* je usmjeren na dvije kategorije stanovništva sa efektima koji imaju različite ishode. Mladi spadaju u kategoriju populacije koja je osnova budućeg

razvoja i njen značaj je naručito aktuelan u kontekstu društvenih okolnosti depopulacije stanovništva. Ova mjera nastoji odgovoriti na postojeće izazove kroz implementaciju strateških usmjerenja, kreiranja i uticaj na društvene sadržaje privlačne za mlade kao i djelovanje u pravcu olakšavanja rješavanja egzistencijalnih i pitanja zasnivanja porodice. Polazeći od činjenice promjene interesovanja mladih i savremenih oblika djelovanja u društvu mjerom se nastoji podržati poduzetništvo mladih u kontekstu razvoja i implementiranja poslovnih ideja. Drugi segment mjere je usmjeren na ranjive kategorije putem uspostavljanja novih i unaprijeđenja postojećih mjera i usluga socijalne zaštite za osjetljive društvene grupe sa aspekta nadležnosti JLS. Mjera na adekvatan način pozicionira značaj udruženja koja djeluju u ovoj oblasti usmjeravajući aktivnosti na status i rad istih u pogledu socijalnih pitanja uključujući i oblike socijalnog poduzetništva i rasta standarda ranjivih kategorija. Mjera podržava populaciju penzionera uključujući i podšku usmjerenu na zdravo starenje i savremene sadržaje u tom pogledu. Naravno mjerom je projicirana i podrška aktivnostima uspostavljanju održive usluge pomoći u kući za lica koja nisu u stanju da budu uključene u organizovane oblike zdravog starenja.

Cilj mjere 2.2.3. *Unaprijeđenje sistema zaštite i spašavanja i uslova ostvarivanja zdravstvene zaštite* polazi od izazova u osiguranja sigurnosti građana i ovu mjeru upućuju na segmente koji doprinose povećanju sigurnosti i razvoja sistema zaštite i spašavanja. U tom kontekstu ova mjera je usmjerena na utvrđivanje i implementaciju programa zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara, opremanje službi civilne zaštite i djelovanje u ključne elemente infrastrukture namjenjene sprečavanju ugrožavanja stanovništva kao što je sanacija klizišta, unaprijeđenje hidrantske mreže i drugi segmenti. Sigurnost građana jedne društvene zajednice značajno zavisi i od dostupnih usluga zdravstvene zaštite što ovu mjeru usmjerava na pružanje podrške tom segmentu u kontekstu nadležnosti JLS, odnosno podrške za unaprijeđenja infrastrukture, objekata i opreme zdravstvenih ustanova.

III.2.3. Pregled mjera za prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu

U okviru prioriteta definisana je jedna mjere, i to: Unaprijeđenje javne infrastrukture.

Tabela 67. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
2.3.1. Unaprijeđenje javne infrastrukture	Obezbjeđeni uslovi iz okvira gradske nadležnosti za izgradnju i proširenje cesta višeg ranga	n/a	Da
	Broj novih uređenih parking mjesta	n/a	➤100
	Broj novih/rekonstruisanih objekata javne infrastrukture	0	➤3
	Broj slobodnih ukopnih mjesta	1500	➤5000

Cilj mjere 2.3.1. *Unaprijeđenje javne infrastrukture* je usmjeren na ključne elemente javne infrastrukture počevši od saobraćajne infrastrukture što prioritetno podrazumjeva saobraćajnu infrastrukturu svih rangova cesta pri čemu je uloga Grada Goražda različita u odnosu na nadležnosti. Brza cesta prateći saobraćajni objekti su od strateškog značaja za Goražde i postizanje razvojnih tendencija u svakom segmentu. Unaprijeđenje magistralnih cesta i regionalnih, koje je u sistemu nadležnosti izvan Grada, je veoma bitno i ovom mjerom se nastoji podstaći, inicirati i doprinijeti realizaciji ključnih projekata kao što je projekat zaobilaznice, ključnih raskrsnica, regionalne ceste koje sve ukupno pozicioniraju Goražde u šire razvojne koridore. Naravno lokalne ceste su osnov nadležnosti Grada i dio su direktnog ulaganja od strane Grada i partnerskih projekata. Značajan segment mjere podrazumjeva pojačane aktivnosti na razvoju sistema saobraćaja u mirovanju koji podrazumjeva

uređenje, proširenje i stavljanje pod nadzor i upravljanje saobraćaja u mirovanju. Poseban izazov za Grad Goražde čini suočavanje sa oštećenom i dotrajalom javnom infrastrukturu koja direktno utiče na loše stanje uređenosti što ovu mjeru usmjerava na kreiranje projektnih aktivnosti koje u segmentima sistematično tretiraju pojaseve uz rijeku Drinu, putni pojas i zone stanovanja sa kompletnom infrastrukturu stanovanja (staze, zelene površine, mobilijar, šetnice i dr). Posebno se izdvaja potreba suočavanja sa obnovom središnjih dijelova kao što su trgovačke površine ili proširenje dostupnih površina kroz natkrivanje Podhranjenskog potoka i sl. Neizostavno ova mjera uvodi i neke nove objekte infrastrukture koje imaju društvenu ali i ekonomsku ulogu. Konačno mjera je odgovor Grada na potrebe proširenja infrastrukture za pogrebnu djelatnost kao i razvoj infrastrukture u ruralnim sredinama.

III.3. Pregled prioriteta i mjera za Strateški cilj 3: Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju

Strateški cilj 3. doprinosi ostvarivanju vizije razvoja u periodu do 2027. godine uključujući i dugoročniju projekciju. U cilju njegove operacionalizacije definisana su dva prioriteta.

Tabela 68. Pregled prioriteta sa indikatorima

Prioriteti	Indikatori	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
3.1. Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada	Pozitivno poslovanje komunalne privrede	n/a	Da
	Količina otpada prikupljenog tokom godine – koji je adekvatno pohranjen (t)	0	8000
	Smanjeni gubitci vode	0	30%
3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom	Godišnja vrijednost proizvedene energije iz OIE (mil. kwh)	0,3	5,2
	Povećan obim energijske efikasnosti na području grada Goražda kao rezultat poduzetih aktivnosti Grada	Ne	Da
	Troškovi javne rasvjete (KM)	266.601	230.000

Prioritet *Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada* je fokusiran na okolišna pitanja sa naglaskom na javno komunalno preduzeće, vodne usluge i adekvatno odlaganje otpada. Ovaj prioritet je usko povezan sa širim okvirom planiranja i njegovo ostvarivanje dovodi do multipliciranih efekata na sve oblasti društvenog razvoja. U okviru pomenutih fokusa komunalnom preduzeću se daje strateški značaj obzirom da je direktan alat za postizanje strateških ciljeva i vizije Grada Goražda.

Prioritet *Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom* je iskorak Grada Goražda u doprinosu širim razvojnim pravcima i uključuje mjera koje stvaraju pretpostavke koje doprinose kvaliteti zraka na području grada, smanjenju potrošnje energije, veću energijsku efikasnost i veću prisutnost korišćenja zelenih energija.

Iz definisanog prioriteta izvodene su mjere, i to tri mjera za ostvarivanje prvog prioriteta i dvije mjera za ostvarivanje drugog prioriteta

Tabela 69. Pregled mjera po prioritetima za Strateški cilj 3.

Prioritet	Mjera
3.1. Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada	3.1.1. Poboljšanje komunalnih usluga i čistoće 3.1.2. Unaprijeđenje vodnih usluga 3.1.3. Osiguranje adekvatnog odlaganje otpada
3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom	3.2.1. Osiguranje i doprinos energijskoj efikasnost i energetske tranziciji 3.2.2. Razvoj prostorno planske dokumentacije usklađene sa zahtjevima u prostoru i zaštitom prirodnog kapitala

III.3.1. Pregled mjera za prioritet 3.1. Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada

U okviru prioriteta definisane su tri mjere, i to: Poboljšanje komunalnih usluga i čistoće; Unaprijeđenje vodnih usluga; Osiguranje adekvatnog odlaganje otpada.

Tabela 70. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 3.1. Poboljšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uređenost grada

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
3.1.1. Poboljšanje komunalnih usluga i čistoće	Broj nabavljanje mehanizacije i priključaka za rad komunalnog preduzeća	0	10
	Godišnji rast prihoda komunalnog preduzeća (%)	0	5
	Usvojena nova Odluka o komunalnom redu	Ne	Da
	Izvršeno godišnje pročišćavanje rešetki i kanala za odvodnju oborinskih voda	Ne	Da
3.1.2. Unaprijeđenje vodnih usluga	Broj instaliranih uređaja daljinskog očitavanja utroška	0	➤1000
	Povećani kapaciteti rezervaora za vodu	Ne	Da
	Broj realizovanih projekata rekonstrukcije/proširenja vodovoda	0	3
3.1.3. Osiguranje adekvatnog odlaganje otpada	Izrađen plan upravljanja otpada	Ne	Da
	Izgrađena kasetna sanitarne deponije	Ne	Da
	Sanirana deponija Šišeta	Ne	Da

Cilj mjere 3.1.1. *Poboljšanje komunalnih usluga i čistoće* nastoji odgovoriti na izazove na koje ukazuju građani a najvećim dijelom se odnosi na uređenost grada kao i pitanje održavanja gradske čistoći i osnovnih elementa infrastrukture. Mjera kao osnovni alat postizanja rezultata pronalazi u osnaživanju komunalnog preduzeća koje je nosilac aktivnosti koje rezultiraju postizanjem traženih standarda. Prateći segment ove mjere su aktivnosti donošenje propisa vezanih za savremene standarde komunalnog reda i standardizacije ugradnje materijala u javnu infrastrukturu. Ova mjera je ujedno blisko povezana za

predhodnom mjerom vezanom za javnu infrastrukturu stim što se ista pored navedenog fokusira na segmente održavanja sistema odvodnje oborinskih voda i nadzora odnosno redovnog održavanja riječnih korita. Ovim segmentom mjera je ujedno doprinos odgovoru na sve veće izazove uzrokovane klimatskim promjenama i pojavom bujičnih voda koje u zadnjem periodu stvaraju značajne probleme.

Cilj mjere 3.1.2. *Unaprijeđenje vodnih usluga* u najvećem obimu obuhvata aktivnosti vezane za vodosnabdijevanje u segmentima smanjenja gubitaka vode i kvarova na loše izvršenoj rekonstrukciji sekundarne vodovodne mreže. U smislu pružanja kvalitetnog i stalnog snabdijevanja mjera prepoznaje potrebu povećanjem kapaciteta rezervoara u sistemu. Što se tiče odvodnje i prečišćavanje otpadnih voda prioritetno se pojavljuje potreba daljnjih aktivnosti na izgradnja kolektora otpadnih voda kao i unaprijeđenju i proširenju kanalizacionog sistema. Istovremeno mjera projecira aktivnosti uvođenja sistema plaćanja korištenja vodnih usluga po principu „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, što znači da subjekti sa većim ispuštanjem zagađivanja plaćaju veću cijenu na koji način zagađivanje djeluje distimulativno i u konačnici doprinosi manjem zagađenju voda. Projecira se i obavezno uvođenje daljinskog sistema očitovanja utroška vode. Zbog ukupne kompleksnosti mjerom su obuhvaćene i studijsko-analitičke aktivnosti evidentiranja infrastrukture i razvoja investicione dokumentacije u svim segmentima vodnih usluga uključujući i oborinske vode.

Cilj mjere 3.1.3. *Osiguranje adekvatnog odlaganje otpada* je usmjeren na unapređenje sistema prikupljanja otpada i odlaganja otpada. To podrazumjeva da je mjerom projecirano zatvaranje i sanacija postojećeg lokaliteta za odlaganje otpada, izgradnja i puštanje u upotrebu kasete sanitarne doponije i započinjanje uvođenja sistema predselekcije otpada. Na nivou studijsko-dokumentacionih aktivnosti mjerom se planira izrada Plana upravljanja otpadom. Mjera je značajnim obimom povezana sa mjerom koja podrazumjeva osnaživanje komunalnog preduzeća.

III.3.2. Pregled mjera za prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom

U okviru prioriteta definisane su dvije mjere, i to: Osiguranje i doprinos energijskoj efikasnost i energetske tranziciji; Razvoj prostorno planske dokumentacije usklađene sa zahtjevima u prostoru i zaštitom prirodnog kapitala.

Tabela 71. Mjere sa indikatorima u okviru Prioriteta 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom

Mjera	Indikatori za praćenje rezultata mjere	Početna vrijednost (2023)	Ciljana vrijednost (2027)
3.2.1. Osiguranje i doprinos energijskoj efikasnost i energetske tranziciji	Zamjenjena vanjska stolarija na objektu Doma zdravlja	Ne	Da
	Broj novih LED rasvjetnih tijela korištenih za javnu rasvjetu	0	100
	Instalirani kapaciteti proizvodnje električne energije (solari) privrednih subjekata registrovanih u Gradu Goražde (MW)	0,4	4
	Zaključen memorandum o saradnji o formiranju fonda podrške građanima	Ne	Da

3.2.2. Razvoj prostorno planske dokumentacije usklađene sa zahtjevima u prostoru i zaštitom prirodnog kapitala	Izrađen urbanistički plan užeg gradskog područja	Ne	Da
	Izrađen projektni zadatak izrade regulacionog plana	Ne	Da
	Broj novih zona individualne izgradnje	0	1

Cilj mjere 3.2.1. *Osiguranje i doprinos energijskoj efikasnosti i energetske tranziciji* je usmjeren na doprinos Grada Goražda u procesima zelene tranzicije u čijoj osnovi između ostalog stoji povećanje energijske efikasnosti, korišćenje savremenih tehnologija koje omogućavaju čistu energiju i korišćenje energenata koji imaju manje štetnih emisija (pelet, sječka, toplotne pumpe). Mjera podrazumjeva kontinuirano poduzimanje aktivnosti na utopljanju javnih objekata, korišćenje energijski štedljive i prihvatljive opreme, zagrijavanje energentima koji imaju manje štetne emisije. Cjeneći potrebu korišćenja zelene energije posebno u odnosu na procese dekarbonizacije, mjera obuhvata postupke zagovaranja prema višim nivoima vlasti usmjereno na izgrađenost i razvoj infrastrukture za proizvodnju i distribuciju energije iz obnovljivih izvora. Pored toga mjera pretpostavlja izgradnju solarne javne elektrane i povećano korišćenje FNE opreme na javnim objektima. Ujedno mjera je usmjerena na sinergijsko djelovanje svih aktera unutar BPK-a u cilju kreiranja fonda za energijsku efikasnost iz koga se pruža podrška građanima u postupcima utopljanja objekata, prelaska na prihvatljive izvore zagrijavanja i korišćenja obnovljivih izvora energije (presumeri). Ujedno mjera podrazumjeva instaliranje stalne mjerne stanice za praćenje parametara stanja zraka.

Cilj mjere 3.2.2. *Razvoj prostorno planske dokumentacije usklađene sa zahtjevima u prostoru i zaštitom prirodnog kapitala* je odgovor na potrebu infrastrukturnog razvoja i rasta grada usklađenog sa savremenim standardima izgradnje i uređenja prostora na principima održivog razvoja. Ova mjera u fokus stavlja potrebu izrade i usvajanja niza ključnih prostorno-planskih dokumenata od kojih se ključnim pojavljuje potreba urbanističkog i planskog planiranja užeg gradskog područja što predstavlja osnov za daljnje aktivnosti koje su čak povezane i sa nizom naprijed definisanih mjera. Cjeneći perspektivu izgradnje ceste tunela Hranjen i saobraćajnice mjera je usmjerena na izradu regulacionog plana područja koje grafitira prema trasi planirane ceste, na koji način se planski i sistemski uređuje prostor koji je geografski obuhvata visinske i nizijske zone terena koji može imati različite namjene. Konačno razmatrajući pitanja gradnje, kategorije stanovništva koja je zainteresovana za izgradnju (mladi) ovom mjerom se nastoje prepoznati lokaliteti podesni za individualnu izgradnju što može imati i elemente stimulisanja izgradnje. To naravno podrazumjeva određivanje lokacija, prostorno plansko planiranje i uslove izgradnje.

IV. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI

U funkciji realizacije mjera/prioriteta iz okvira strateških ciljeva identificirano je ukupno 12 ključnih strateških projekata. Navedeni projekti su specificirani kroz opise mjera. U nastavku u osnovnom dijelu su naznačeni projekti za koje se očekuje da će dati ključni doprinos, odnosno biti neka vrsta akceleratora u kontekstu realizacije ciljeva. Navedeni projekti ilustruju napore Grada Goražda na planu unapređenja lokalnog razvoja.

„Uspostavljanje i izgradnja nove poslovne-poduzetničke zone“ je projekat od strateškog značaja koji je usmjeren na poboljšavanje uslova za obavljanje poslovne djelatnosti. Kapaciteti postojećih poslovnih zona su značajno iscrpljene u smislu novih investicija i ovim projektom se povećava potencijal za nove investicije i rast proizvodnje. Projekat obuhvata više segmenata počevši od prostorno-planskog pozicioniranja i pronalaska najadekvatnije lokacije, imovinsko-pravnih pitanja, uređenja zemljišta do izgradnje osnovne infrastrukture što omogućava daljnji rast i razvoj poslovne zone.

Okvirna vrijednost projekta je 1 mil. KM, od čega se 200.000,00 KM planira obezbjediti iz budžeta Grada a 800.000,00 KM iz drugih izvora (projekti, viši nivoi vlasti, privreda).

„Goražde grad sporta-Grad Rukometa“ polazi od toga da sport ima dugogodišnju tradiciju na prostoru Grada Goražda. Oranizacija sporta na području Grada Goražda podrazumjeva organizovanje klubova u okviru različitih sportova (rukomet, fudbal, košarka, odbojaka, karate, šah, sportovi na vodi i dr.) što na broj stanovnika i razvoj sportske infrastrukture kreira izuzetno složenu organizaciju bez specijalističkog pristupa strateškim granama sporta. Uočava se velika opterećenost na sportsku infrastrukturu, prije svega dvoransku (Sportska dvorana i školske sale) i u zadnje vrijeme je značajno prisutan problem ostvarivanja sistemskih trenajnih i takmičarskih aktivnosti sa potrebnim brojem sati u procesu treniranja. Opisano stanje negativno utiče na stepen razvijenosti sporta u Goraždu Gradu rukometa i ukupno psihofizičko stanje stanovništva koje pored svega navedenog ima potrebu za kvalitetnim društvenim sadržajima, koje u zadnje vrijeme traži i odlaskom u druge sredine. Pored višestruke usmjerenost na sport projekat specificira jednu granu sporta na način kako je to primjenjeno u razvijenim sredinama evropskih zemalja. Uspješni modeli organizacije sporta u lokalnim zajednicama pojedinih državama Evrope polaze od određivanja strateških grana sporta i ukupnih mogućnosti za postizanje što boljih rezultata. Osnovni kriterij koji se uzima jeste broj stanovnika neke sredine. Analize pokazuju da sredine sa manjom gustinom naseljenosti (ispod 250 st/m²) postižu bolje rezultate u dvoranskim sportovima kao što je rukomet. Polazeći od činjenicu da je Goražde relativno mala sredina sa niskom gustinom naseljenosti (77,4 st/km² u 2023. godini), da rukomet na ovom nivou organizovanja i razvijenosti ima relativno dobre rezultate i da postoji svorena tradicija (Grad Rukometa) ovaj projekat je prevashodno usmjeren na fokusiranje ka rukometu uključujući i pozitivne efekte koji se postižu i na druge grane sporta. Ovaj projekat rješenje problema pronalazi prije svega u fokusiranju na rukomet kao stratešku granu sporta Grada Goražda-Grad rukometa u okviru čega je potrebno poduzeti niz aktivnosti na nivou političkog odlučivanja, organizovanja treniranja i rada klubova, podrške radu, razvoja infrastrukture i uključivanja svih relevantnih aktera kroz naglašeni pristup rada sa mlađim kategorija prema starijim dobima rukometaša. Aktivnosti projekta polaznu aktivnost pronalaze u formiranju Savjeta za razvoj rukometa na nivou Grada Goražda, dalje projekat na nivou godine podrazumjeva izrađivanje planova i programe treniranja mlađih kategorija (uzrast-„treniranje radi treniranja“ i „treniranje radi takmičenja“ koji nužno obuhvataju sve potrebne segmente zasnovane na savremenim pristupima rada sa mladim rukometašima podrazumjevajuću uključenost i nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Bitan segment projektnih aktivnosti čini izgradnja višenamjenskog objekta „sportske sale“ koji djelom može biti izgrađen i za potrebe predškolskog obrazovanja. Okvirna vrijednost projekta je 1.5 mil. KM, od čega se 150.000,00 KM planira obezbjediti iz budžeta Grada a 1.350.000,00 KM iz drugih izvora (projekti, viši nivoi vlasti, privreda).

„Internacionalni festival prijateljstva“ je projekat u oblasti kulturnih sadržaja Grada koji je već uveliko prepoznatljiv i koji kao takav pozitivno utiče na razvoj društvenih sadržaja i čini Goražde prepoznatljivim na mapi festivalskih aktivnosti u BiH i šire. Projekat kao takav doprinosi i turističkim sadržajima što mu sveukupno daje status najznačajnije godišnje manifestacije. Festival se održava tradicionalno u toku ljetnjeg perioda sa brojnim događajima i sadržajima. Kao prepoznatljiv ovim projektom se projecira daljni razvoj organizacije festivala u kontekstu razvoja infrastrukture, uvođenje komercijalnih segmenta usmjerenih na održivost i potencijal za daljnji rast, osavremenjivanje sadržaja i podrška nosiocu organizacije i implementacije festivalskih sadržaja. Promocija i uvrštavanje u značajne festivalske kalendare je također imperativ ovog projekta. Okvirna vrijednost projekta je 600.000,00 KM, od čega se 200.000,00 KM planira obezbjediti iz budžeta Grada a 400.000,00 KM iz drugih izvora (projekti, viši nivoi vlasti, privreda).

„Dani porodice“ je projekat kojim Grad Goražde nastoji odgovoriti na negativne pojave i izazove sa kojim se suočava društvo fokusiranjem na porodicu i kreiranjem sadržaja koji podstiču i promovišu značaj porodice. Projekat je projeciran na nivou čitave godine i u osnovi uključuje kreiranje sadržaja, radionica, društveni događaja koji samo po sebi nisu prezahtjevni, ne iziskuju veliku i skupu

organizaciju ali stimulištu tradicionalne vrijednosti porodice, druženja i na određeni način pod jedan okvir organizovano stavljaju prepoznatljive, ponekad zanemarene društvene aktivnosti u koje su uključene porodice ili članovi porodica. Kao živa materija projekat je moguće konstantno nadograđivati a sve sa ciljem pozitivnog uticaja i obogaćivanje društvenog sadržaja u čijoj osnovi stoji međusobna komunikacija članova društva i njihovih porodica. Okvirna vrijednost projekta u ovoj fazi razvoja je 100.000,00 KM.

„Goražde grad heroj“ je fazni projekat koji na organizovan način sistematizuje narativ vezan za blisku tešku prošlost Goražda kao „Grada heroja“. Projekat podrazumjeva prikupljanje historijskih činjenica iz tog perioda na određen način materijalizovanje istih i prezentovanje javnosti kao stalne postavke ali i pojedinačnih događaja. Segment projekta je zasigurno stavljanje svih izgrađenih objekata infrastrukture vezanih za ove činjenice (Rorovi, Posestra i dr.) pod jednog upravitelja kao i izgradnja novih sadržaja na adekvatnim mjestima, kvalitetno promoviranje i na određeni način brendiranje. Na ovaj način Grad Goražde svoju kulturno-historijsku baštinu sistematizuje, na jasan način prezentuje javnosti i postiže i druge efekte uključujući i ekonomske u kontesktu turizma. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 200.000,00 KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 100.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Digitalizacija javne uprave“ je projekat koji sadrži veći broj projektnih aktivnosti sa krajnjim ciljem povećanja osposobljenosti javne uprave, kvalitetnije i efikasnije usluge prilagođene savremenim procesima. Projekat podrazumjeva uvođenje savremene informacijsko-komunikacijske tehnologije kao oblika prilagođavanja javne uprave novonastalom trendu informatizacije. U pravcu uspostave većeg obima digitalizacije i servisa e-uprave projekat pretpostavlja i nabavku adekvatne opreme i povećanje osposobljenosti javnih službenika. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 200.000,00 KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 100.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Projekat unaprijeđenja saobraćaja u mirovanju sa sistemom naplate“ je projektat kojim se Grad Goražde suočava sa sve većim problemom saobraćaja u mirovanju i zakrčenosti osnovne javne infrastrukture u gradu. Komponente projekta su uređenje postojećih parking mjesta za sve učesnike u saobraćaju, izgradnja dodatnih parking mjesta, uvođenje sistema naplate i korištenja privatnih parking mjesta i određivanje upravitelja sistemom uključujući i digitalizaciju ovog procesa i sistema. Okvirna vrijednost projekta je 500.000,00 KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 250.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Goražde-uređen grad-3x“ je projekat koji je usmjeren na sistematično i fokusirano djelovanje u odnosu na zapuštenu, oštećenu i dotrajalu javnu infrastrukturu u urbanim područjima grada. Projekat podrazumjeva pristup kroz tri segmenta ili pojasa. Pojas koncentrisan uz rjeku Drinu podrazumjeva aktivnosti kontinuiranog čišćenja, uređivanja i obnove (šetnice, zelene površine, drvoredi-npr., „Aleja Lipa“). Drugi pojas je vezan za putni pojas što podrazumjeva djelovanje u pravcu pojačanog održavanja, izgradnje i uređenja prateće infrastrukture (zelene površine, obilježene pješačke i biciklističke staze, parking mjesta). Treći pojas je vezan za lokacije izgrađenog građevinskog zemljišta u pravcu održavanja i obnove osnovnih elementa infrastrukture kao što su zelene površine, katastar stabala, ivičnjaci, staze, klupe, rukohvati, sistem košenja trave, kante za otpad, signalizacija, javni prostori, izazov sa ogrijevnim drvetom, standardi za ugostiteljstvo i privređivanje). Komponenta projekta jeste i izrada regulative koja kreira standarde izgradnje i ugradnje materijala, boja i sl. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 3 mil. KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 1.8 mil. KM, a ostali dio 1.2 mil. KM iz vanjskih izvora.

„Osnaživanje komunalnog preduzeća 6 Mart“ je projekat koji je usmjeren na osnovni alat za ostvarivanje vizije Grada Goražda kao uređene sredine. Projekat podrazumjeva osnaživanje komunalnog preduzeća u smislu unaprijeđenja organizacije poslovanja, povećanja standarda u radu i standarda za uposlenike, opremanje savremenom modernom opremom i stvaranje preduslova za

proširenje usluga komunalnog preduzeća što sve ukupno dovodi do pozitivnih efekata po društvo i preduzeće. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 1.45 mil. KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 450.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Razvoj vodosnabdijevanja povećanjem kapaciteta u sistemu i poboljšanje kvalitete sekundarne mreže“ je strateški projekat koji na kvalitetan način doprinosi kvaliteti vodnih usluga i pruža kvalitetnije vodosnabdijevanje za značajan broj građana. Ovim projektom će se stvoriti uslovi za nesmetano vodosnabdijevanje proširenjem kapaciteta rezervoara i količina vode u sistemu i povećanjem kvalitete sekundarne vodovodne mreže sa namjerom da se broj kvarova smanji a što sveukupno pozitivno utiče i na smanjenje ukupnih gubitaka u mreži. Okvirna vrijednost projekta je 2 mil. KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 500.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Izgradnja i puštanje u upotrebu kasete sanitarne deponije (Faza I)“ je projekat kojim se odgovara na akutni problem odlaganja otpada u gradu Goražde na način da se pristupi i implementira izgradnja prve faza sanitarne deponije putem izgradnje prve kasete za adekvatno odlaganje otpada. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 2.5 mil. KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada u iznosu od 500.000,00 KM, a ostali dio iz vanjskih izvora.

„Urbanistički plan užeg gradskog područja“ je jedan od najznačajnijih projekata vezanih za prostorno planiranje sadržaja i projeciranje razvoja infrastrukture i uređenosti u kontekstu zadovoljavanja tradicijskih i savremenih standarda. Projekat podrazumjeva kvalitetno određivanje projektnog zadatka sa korišćenjem ekspertize i daljnje praćenje procesa izrade i usvajanja sa poštivanjem ključnih standarda uređenja prostora. Ujedno projektom se odgovara na izazove kvalitetnijeg korišćenja postojeće infrastrukture i kvalitetnije stavljanje u upotrebu. Okvirna vrijednost projekta u projeciranom vremenskom okviru je 120.000,00 KM, i sredstva se planiraju obezbjediti iz budžeta Grada.

V. PROVJERA USKLAĐENOSTI SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj: 74/19 i 2/21) u članu 16. propisuje obavezu međusobne provjere strateških dokumenata, odnosno potrebu provjere usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva sa drugim relevantnim strateškim dokumentima.

Proces izrade Strategije razvoja Grada Goražda 2024-2027. godina (revidirana i usklađena) u svim fazama je usmjeravan i obezbjedio je usklađenost sa drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027. godina i Strategijom razvoja Bosansko-podrinjskog kantona Goražde 2021-2027. godina. Pored koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na pomenuti strateški okvir, Strategija razvoja Grada Goražda istovremeno značajno odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za BiH.

Tabela 72. Elementi usklađenosti Strategije razvoja Grada Goražda

Strateški dokument višeg nivoa	Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera i strategije razvoja
OKVIR CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA ZA BIH-(SDG)	
Razvojni pravac: Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom Akcelerator 1.1. Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor	Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života

<p>Akcelerator 1.2. Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava</p>	<p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p>
<p>Razvojni pravac: Pametan rast</p> <p>Akcelerator 2.1. Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije</p> <p>Akcelerator 2.2. Povećanje investicija u infrastrukturu</p> <p>Akcelerator 2.3. Unaprijeđenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke</p> <p>Akcelerator 2.4. Zeleni rast i čista energija</p> <p>Akcelerator 2.5. Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem</p>	<p>Strateški cilj 1: Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljsvo radne snage</p> <p>Prioritet 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija</p> <p>Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu</p> <p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena uredenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju</p> <p>Prioritet 3.1. Poboľšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uredenost grada</p> <p>Prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom</p>
<p>Razvojni pravac: Društvo jednakih mogućnosti</p> <p>Akcelerator 3.1. Unaprijeđenje politike socijalne zaštite</p> <p>Akcelerator 3.3. Efektivna zdravstvena zaštita za sve</p>	<p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p>
<p>STRATEGIJA RAZVOJA FEDERACIJE BIH 2021-2017</p>	
<p>Strateški cilj 1: Ubrzan ekonomski razvoj</p> <p>Prioritet 1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije</p> <p>Prioritet 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija</p> <p>Prioritet 1.3 Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora</p> <p>Prioritet 1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti</p>	<p>Strateški cilj 1: Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljsvo radne snage</p> <p>Prioritet 1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu</p>

<p>Strateški cilj 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj</p> <p>Prioritet 2.1. Unaprjeđivati obrazovni sistem</p> <p>Prioritet 2.2. Poboľšavati ishode zdravstvenog sistema</p> <p>Prioritet 2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboľšati stabilnost obitelji i položaj mladih</p> <p>Prioritet 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost</p>	<p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija</p> <p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p>
<p>Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj</p> <p>Prioritet 3.1. Unaprjeđivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa</p> <p>Prioritet 3.2. Unaprijeđivati kvalitet zraka</p> <p>Prioritet 3.3. Povećati energetska efikasnost</p> <p>Prioritet 3.6. Povećati otpornost na krize</p>	<p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena uredenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju</p> <p>Prioritet 3.1. Poboľšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uredenost grada</p> <p>Prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom</p> <p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p>
<p>Strateški cilj 4: Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor</p> <p>Prioritet 4.1. Unaprijeđivati vladavinu prava</p> <p>Prioritet 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana</p>	<p>Strateški cilj 2: Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života</p> <p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p>
<p>STRATEGIJA RAZVOJA BOSANSKO-PODRINJKOG KANTONA 2021-2027</p>	
<p>Strateški cilj 1: Uspostaviti održiv ekonomski rast</p> <p>Prioritet 1.1. Poticati industrijsku proizvodnju, posebno izvozno orijentisanu sa finalizacijom proizvoda za višu dodanu vrijednost i zapošljavanje</p> <p>Prioritet 1.2. Razviti ruralne sredine koristeći poljoprivredne i šumske resurse</p> <p>Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i infrastrukturu za održivi turizam</p>	<p>Strateški cilj 1: Razvijen ekonomski sektor baziran na komparativnim prednostima u oblastima proizvodnje, poljoprivrede i turizma</p> <p>Prioritet 1.1. Unaprijediti ambijent poslovanja ključnih privrednih djelatnosti</p> <p>Strateški cilj 2: Unapređen inkluzivan, prosperitetan i sadržajan život građana podržan od savremene i efikasne javne uprave</p> <p>Prioritet 2.1. Osigurati kvalitetu i dostupnost javnih usluga i sadržaja za sve generacije</p> <p>Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu</p>

<p>Strateški cilj 2: Učiniti BPK Goražde mjestom kvalitetnog življenja</p> <p>Prioritet 2.1. Unaprijediti pristup kvalitetnom i inkluzivnom obrazovanju i obukama</p> <p>Prioritet 2.2. Podržati razvoj kulturnih i sportskih sadržaja za sve grupe</p> <p>Prioritet 2.3. Osigurati pravedan i efikasan sistem zdravstvene i socijalne zaštite</p> <p>Prioritet 2.4. Unaprijediti efikasnost rada javnih institucija i sigurnost</p>	<p>Strateški cilj 2: Unapreden inkluzivan, prosperitetan i sadržajan život građana podržan od savremene i efikasne javne uprave</p> <p>Prioritet 2.1. Osigurati kvalitetu i dostupnost javnih usluga i sadržaja za sve generacije</p> <p>Prioritet 2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana</p> <p>Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu</p>
<p>Strateški cilj 3: Osigurati održivo upravljanje okolišem i jačati infrastrukturne kapacitete</p> <p>Prioritet 3.1. Osigurati pametno upravljanje prirodnim resursima i održivo prostorno planiranje</p> <p>Prioritet 3.2. Povećati investicije u javnu infrastrukturu i usluge</p>	<p>Strateški cilj 2: Unapreden inkluzivan, prosperitetan i sadržajan život građana podržan od savremene i efikasne javne uprave</p> <p>Prioritet 2.3. Razvijati javnu infrastrukturu</p> <p>Strateški cilj 3: Unaprijedena uredenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju</p> <p>Prioritet 3.1. Poboľšati ostvarivanje okolišnih kriterija i uredenost grada</p> <p>Prioritet 3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom</p>

Analizom opisa/sadržaja strateških ciljeva u navedena tri strateška dokumenta jasno se uočava povezanost i usklađenost strateških ciljeva Strategije razvoja Grada Goražda 2024-2027. godina sa Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH, strateškim ciljevima Strategije razvoja BPK-a 2021-2027. godina i Strategije razvoja Federacije BiH u periodu 2021-2027. godina. Usklađenost je u značajnom obuhvatu osigurana po obimu, obuhvatu, sadržaju i odgovornostima.

VI. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

U ovom poglavlju prezentiran je indikativni finansijski okvir, odnosno pregled potrebnih finansijskih sredstava za implementaciju mjera i projekata predviđenih Strategijom uz napomenu da dio implementacije mjera zbog kompleksnosti izlazi preko vremenskog projeciranja. Pored toga, dat je i pregled potencijalnih izvora sredstava (budžet Grada i drugi izvori).

Tabela 73. Indikativni finansijski okvir za period važenja strateškog dokumenta

Strateški cilj / prioritet	Planirana sredstva KM	Struktura finansiranja (%)	Izvor finansiranja		Naziv potencijalnog izvora
			Budžet Grada KM	Ostali izvori KM	
Strateški cilj 1.	3.281.500	5,28	1.125.500	2.179.000	
Prioritet 1.1.	3.281.500	5,28	1.125.500	2.179.000	Viši nivoi vlasti, projekti, preduzeća

Strateški cilj 2.	33.369.000	53,71	9.373.000	23.996.000	
Prioritet 2.1.	10.781.000	17,35	3.781.000	7.000.000	Viši nivoi vlasti, projekti, JU
Prioritet 2.2.	2.988.000	4,81	2.082.000	906.000	Viši nivoi vlasti, projekti, JU
Prioritet 2.3.	19.600.000	31,55	3.510.000	16.090.000	Viši nivoi vlasti, projekti, JU
Strateški cilj 3.	25.470.000	41,01	3.710.000	21.760.000	
Prioritet 3.1.	22.910.000	36,88	3.050.000	19.860.000	Viši nivoi vlasti, projekti. finansijske institucije i dr.
Prioritet 3.2.	2.560.000	4,12	660.000	1.900.000	Viši nivoi vlasti, projekti
UKUPNO	62.120.000		14.208.500	47.935.000	

Strategijom razvoja Grada Goražda 2024-2027. godine predviđena je implementacija mjera/projekata/aktivnosti i podaktivnosti, od čega oblast društvenog razvoja i infrastrukture čini oko 53,71% projiciranog indikativnog finansijskog okvira, oblast ekonomskog razvoja je zastupljena sa 5,28%, dok je unaprijeđenje okoliša zastupljeno sa 41,01% identificiranog potencijala za realizaciju projekata. Što se tiče izvora finansiranja, dio iz budžeta odnosi se na 23 %, a drugi izvori sredstava su viši nivoi vlasti, finansijskih institucija, zatim sredstva različitih fondova i međunarodnih donatora i organizacija koja se realizuju putem projekta. Rizik implementacija projekta je izražen u obimu osiguranja sredstava vanjskih izvora.

VII. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU

Zakonskim i podzakonskim normativnim okvirom u FBiH propisani su kao obavezni elementi strateškog planiranja i strateških dokumenata, provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluacija. U okviru pomenutih procesa ključno je izvršiti opis odgovornih institucija, opis postupaka i postupanja odgovornih institucija, dinamiku postupanja i okvir rokova.

Provođenje Strategije razvoja Grada Goražda provodi se alatima uspostavljenim pomenutim normativnim okvirom. Alati za provođenje podrazumjevaju strateško-programske dokumente koji se usklađeno sa procesom izrade i usvajanja smjernica izrađuju svake planske godine po principu 1+2; trogodišnji plan rada koji je implementacijski dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja Grada Goražda; godišnji plan rada koji je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioritete i mjere, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova.

Praćenje Strategije razvoja Grada Goražda je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima. Naprijed pomenuto u oblasti izvještavanja propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i Izvještaj o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se sa namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) na nivou JLS. Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata.

Nosioci naprijed pomenutih aktivnosti u Gradu Goraždu su Gradonačelnik/Kabineta Gradonačelnika, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom - JURA (jedinica za upravljanje razvojem), Razvojni tim (RT) i druge službe i tijela uspostavljena na nivou gradske administracije.

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	
Aktivnosti	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti Jedinice za upravljanje razvojnim aktivnostima (JURA)	Nosilac procesa: Šef službe nadležne za lokalni razvoj Učesnici procesa: Ostali uposlenici službe
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BIH)	Nosilac procesa: Šef službe nadležne za lokalni razvoj Učesnici procesa: Ostali uposlenici službe
Definisanje prioriteta na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj i Služba Kabineta Gradonačelnika Učesnici u procesu: Šefovi gradskih službi
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Gradonačelnik/ Služba Kabineta Gradonačelnika/ Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: Ključni službenici/pomoćnici gradski službi
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik/ Služba Kabineta Gradonačelnika/ Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: pomoćnici i ostali službenici svih gradskih službi
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik/ Službe Učesnici procesa: Pomoćnik službe nadležne za finansije
Usklađivanje godišnjih planova rada službi/odjeljenja i Godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim Budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik/ Službe Učesnici procesa: Pomoćnici gradonačelnika i ključni službenici u službama
Usvajanje Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik / Službe Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada JLS	Nosilac procesa: Pomoćnici Gradonačelnika (službe) Učesnici procesa: Ostali službenici gradskih službi
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: Pomoćnici i ostali službenici gradskih službi
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: Ključni službenici/ pomoćnicima svih gradskih službi
Izrada godišnjih izvještaja o radu službi/odjeljenja	Nosilac procesa: Gradonačelnik

	Učesnici procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj sa ostalim ključnim službenicima/ pomoćnicima gradskih službi i ostalim uposlenicima
Uključivanje javnosti u praćenje provođenja strategije razvoja	Nosilac procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: zaduženi službenici
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: Podrška ključnih službenika svih gradskih službi
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik/ Služba Kabineta Gradonačelnika/ Služba nadležna za lokalni razvoj Učesnici procesa: Sve gradske službe
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac Inicijator i vlasnik procesa: Gradonačelnik Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Gradonačelnik i službe Učesnici procesa: Općinsko vijeće
Ostale važne aktivnosti: ▪ Uspostavljanje i unapređenje međuopćinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja	Nosilac procesa: Pomoćnici gradonačelnika, Učesnici procesa: Službenici Službe nadležne za lokalni razvoj

VIII. PRILOZI

VIII.1. DETALJAN PREGLED MJERA

Veza sa strateškim ciljem	1. Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljstvo radne snage
Prioritet	1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam
Naziv mjere	1.1.1. Podrška poslovanju, razvoju privredne infrastrukture i novim tehnologijama
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Pozitivni trendovi u oblasti privrednih aktivnosti i postignuti rezultati, prije svega u oblasti industrijske proizvodnje i poduzetništva, ovu mjeru usmjeravaju na potrebu zadržavanja pozitivnih trendova ali i kreiranje preduslova za daljnji razvoj i rast. Jedinice lokalne samouprave su nadležne da kreiranju i utiču na povoljno privrednog okruženje. Mjera prije svega obuhvata investiranje u poduzetničku industrijsku infrastrukturu. Odgovor je na uočenu popunjenost kapaciteta za nove investicije i novu proizvodnju, kao i potrebu za konstantnom podrškom infrastrukturi postojećih proizvodnih kapaciteta. To upućuje na potrebu definisanja i izgradnje nove privredne zone koja može generisati potencijal grada i privući nove investicije. Značajan dio mjere u sebi sadrži potrebu za odgovorom na savremene izazove tehnološkog razvitka i inovacija putem sinergijskog institucionalizovanog djelovanja svih aktera na kreiranju okvira djelovanja u tom segmentu. Specifičnost Goražda i Kantona u čijem je sastavu stvara osnovanost za dugoročno djelovanje putem poduzimanja političkih i operativnih aktivnosti kreiranja ambijenta slobodne ekonomske zone kao modela rasta u svakom segmentu uključujući i demografske uticaje. Segment mjere predstavlja potreba osiguravanja povoljnih finansijskih sredstava za privredne aktivnosti putem kreiranja/redefinisana kreditnih proizvoda sa minimalnim troškovima po osnovu kamata. Povoljno okruženje u osnovi podrazumjeva i podršku grantovskim sredstvima usmjerenim na ostvarenje ciljeva strategije i šireg razvojnog konteksta. Mjere je usmjeren na segment koji uključuje podršku promociji goraždanske privrede u cilju povećanja obima aktivnosti i prezentovanje svih potencijala za buduće investitore.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Industrijske zone</i>- <i>Razvoj znanja i tehnologija</i>- <i>Povoljno poslovanje</i>- <i>Povoljna finansijska sredstva</i>- <i>Podrška poduzetništvu i obrtu</i>- <i>Promotivne i sajamske aktivnosti</i>- <i>Privredne organizacije</i>

Ključni strateški projekti	1.1.1.1. S.P. Uspostavljanje i izgradnja nove poslovne-poduzetničke zone	Očekivani izlazni rezultat – Definisana nova poslovna zona i izgrađeni osnovni objekti infrastrukture Očekivani krajni rezultat – do 2027 povećan interes za nova ulaganja privrednih subjekata	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj uspostavljenih industrijskih zona	5	6
	Broj podržanih privrednih subjekata povoljnim kreditnim sredstvima i direktnom podrškom	0	30
	Izrađen eleborat o opravdanosti uspostave/korišćenja usluga institucije za razvoj tehnologija i inovacije	Ne	Da
	Pružena konstantna podrška sajamskim aktivnostima i promociji privrede	n/a	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinjeti unapređenju preduzetničkog okruženja, osigurati uvjete za održavanje i rast privredne aktivnosti i omogućiti nova zapošljavanja zasnovana na potrebama tržišta i savremenim izazovima tehnološkog razvoja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.746.000 KM Izvor: Budžet 436.000 KM , ostali izvori 1.310.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027 (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za privredu i finansije		
Nosioci mjere	Služba za privredu i finansije, Služba za investicije, lokalni ekenomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, privredni subjekti, privredna udruženja, Ministarstvo privrede BPK-a		
Ciljne grupe	Poslovna zajednica, zaposleni, nezaposleni		

Veza sa strateškim ciljem	1. Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljstvo radne snage		
Prioritet	1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam		
Naziv mjere	1.1.2. Osiguranje saradnje i podrške poslovnoj zajednici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Kvalitet uprave u odnosu prema poslovnoj zajednici u osnovi podrazumjeva uspostavljenu saradnju i pružanje brzih, efikasnih i međusobno usaglašenih usluga. To sveukupno doprinosi ostvarenju uloge JLS u osiguranju povoljnog poslovnog okruženja čiji krajnji ishod jesu povoljni rezultati koji ostvaruju višestruke pozitivne efekte. Na podlozi navedenog ova mjera je usmjerena na stvaranje društvenih alata za usaglašavanje sa privrednom zajednicom kroz formiranje zajedničkih tijela. Mjera dalje podrazumjeva izradu kvalitetnih registara i alata putem kojih su dostupne potrebne i ažurne informacije bitne za poslovnu zajednicu. Značajan segment ove mjere predstavlja potreba fokusiranja na dijasporu u kontekstu sveukupne saradnje i privlačenja novih investicija i znanja. Konačno, pitanje radne snage je veoma bitan segment ekonomskog razvoja pri čemu je mjere fokusirana na implementaciju usvojenog plana zapošljavanja i podizanje psihofizičkih sposobnosti i zadovoljstva radne snage kroz aktivnosti organizovanja društvenih aktivnosti rekreacije i sporta.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Privredni savjet</i> - <i>Informisanje poslovne zajednice i registri</i> - <i>Saradnja sa dijasporom</i> - <i>Doprinos politici zapošljavanja</i> - <i>Društvene aktivnosti za radnu snagu</i> 		
Ključni strateški projekti	n/a		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađen Vodič za investitore	Ne	Da
	Uspostavljen kontinuiran rad Privrednog savjeta	Ne	Da
	Broj novih investicija iz dijaspore	n/a	1
	Broj godišnje organizovanih društvenih sadržaja za radnike	0	1-2
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinijeti rastu privredne aktivnosti u povoljnom okruženju i zadovoljnoj radnoj snazi kao bitnom generatoru proizvodnje.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	530.500 KM Izvor: Budžet 266.500 KM, ostali izvori 264.000 KM
Period implementacije mjere	2024-2027 (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom
Nosioci mjere	Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za privredu i finansije, Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, Udruženje poslodavaca, Privredna komora, privredni subjekti
Ciljne grupe	Poslovna zajednica, zaposleni, građani

Veza sa strateškim ciljem	1. Razvijen ekonomski sektor usmjeren na ključne privredne grane, komparativne i prirodne prednosti grada koji omogućava rast poslovne aktivnosti i zadovoljstvo radne snage
Prioritet	1.1. Unaprijediti poslovno okruženje za proizvodnju i poduzetništvo, poljoprivredu i turizam
Naziv mjere	1.1.3. Osiguranje pretpostavki za razvoj turizma i poljoprivredne proizvodnje
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Goražde u kontekstu strukture privrednih aktivnosti prije svega karakteriše industrijska proizvodnja i poduzetništvo u okviru čega je angažovan najveći broj kapaciteta i radne snage. Tokom dužeg niza godina na području Goražda turizam nije nikada zauzimao preveliki značaj u kontekstu ostvarivanja rezultata i razvoja turističkih proizvoda na organizovan i sistematičan način. Mjera je usmjerena na predhodna pitanja utvrđivanja potencijala ključnih resursa kroz analitičke podloge, izradu studijsko-investicione dokumentacije za potrebe ljetnog turizma (kupanje), sistematičan pristup ukupnog razvoja turizma kroz projekat nazvan „Goražde 2035“ koji podrazumjeva analitičke, studijske, investicione i promotivne aktivnosti. Naravno mjera je usmjerena i na podršku sadržajima kao što je „Planinarski dom Ruda Glava“, „Drinske mučenice“ i drugi uključujući i društvene sadržaje vremenski pozicionire u sva godišnja doba kao što su kulturne manifestacije, gastro manifestacije, zimski sadržaji, vjerske manifestacije, doček Nove godine i drugo uključujući i prateću infrastrukturu koja doprinosi turizmu. Što se tiče poljoprivrede kao privredne grane ista je imala različitu zastupljenost u pojedinim periodima razvoja Goražda iz kojih se povlači određeno znanje u oblasti poljoprivredne proizvodnje, koja je u ovom trenutku također podređena industrijskoj proizvodnji i u kontekstu nadležnosti u većem obimu je praćena od strane kantonalnog nivoa vlasti. Cjeneći činjenicu da je kroz historiju u jednom periodu na području Goražda institucionalno razvijana proizvodnja voća a koja ostvaruje određene efekte i danas, nameće se potreba osiguranja određenog oblika početnog

	<p>organizovanog bavljenja kroz poljoprivredni inkubator kao mjesto spajanja proizvodnje, struke i obrazovanja. Pomenuto odgovara obimu nadležnosti Grada Goražda i predstavlja osnov za daljnje unaprijeđenje poljoprivredne proizvodnje zasnovane na naučnim znanjima, savremenim trendovima i integracijskim procesima koji pretstoje. U segmentu poljoprivrede mjera nastoji doprinijeti osiguranju plasmana proizvoda i uopšte je naslonjena na usvojeni strateški dokument ruralnog razvoja. Konačno u jednoj fazi je moguće približiti poljoprivrednu proizvodnju, gastro ponudu, poljoprivredne sajamske manifestacije i turizam.</p> <p>Ključna područja djelovanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Studija korištenja potencijala Rijeke Drine (DRINA i BIODIVERZITET)</i> - <i>Iskorištavanje vode za kupanje i rekreativne aktivnosti</i> - <i>Katalog kulturno-historijskih znamenitosti</i> - <i>Kreiranje turističkih pretpostavki, proizvoda i sadržaja</i> - <i>Oснаživanje Planinarskog doma „Ruda Glava“</i> - <i>Poljoprivredni inkubator</i> - <i>Programi unapređenja i povećanja poljoprivredne proizvodnje (Strategija ruralnog razvoja)</i> - <i>Zelena-mala pijaca</i> 		
Ključni strateški projekti	n/a		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađena Studija korištenja potencijala Rijeke Drine	Ne	Da
	Broj novih turističkih proizvoda	n/a	2
	Broj implemetiranih projekata/programa u turizmu	0	5
	Broj implementiranih projekata Strategije ruralnog razvoja	0	10
	Uspostavljena zelena pijaca	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera će doprinjeti povećanju poljoprivredne proizvodnje i turističke ponude i ostvarenih rezultata izraženih u obimu proizvodnje, uvođenju znanja i posjećenosti broja turista i ostvarenih prihoda što ukupno doprinosi povoljnijem ekonomskom ambijentu Grada Goražda.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.005.000 KM Izvor: Budžet 400.000 KM, ostali izvori 605.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027 (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za privredu i finansije
Nosioci mjere	Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za privredu i finansije, Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, poljoprivredni proizvođači i udruženja, Ministarstvo privrede BPK-a, obrazovne institucije
Ciljne grupe	Turisti, privredni subjekti, poljoprivredni proizvođači, škole

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života
Prioritet	2.1. Osigurati uključenost građana i kvalitetu života građana svih generacija
Naziv mjere	2.1.1. Unaprijeđenje društvenih djelatnosti obrazovanje, sporta i kulture
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere je odgovor na uočene izazove u podlozi kojih stoji sve veći zahtjev za obogaćivanjem društvenih sadržaja kao preduslova kvalitetnog življenja na području grada Goražda. Pored oblasti ekonomskog razvoja nadogradnja se u zadnje vrijeme pojavljuje kao imperativ. Mjera u oblasti obrazovanja u kontekstu obima nadležnosti JLS je usmjerena na proširenje kapaciteta predškolskog obrazovanja i doprinosa opremljenosti i osposobljenosti škola uključujući podršku talentima i sticanju znanja i vještina. Mjera postavlja sporta kao osnove psihofizičkog zdravlja stanovništva i predstavljanja grada u kontekstu takmičarskog sporta pri čemu su pravci djelovanja usmjereni na razvoj sportske infrastrukture fokusirajući se jednim dijelom na uslove za održavanje dvoranskih takmičenja i trenažnog procesa ali i rekreativnih i kulturnih sadržaja. Bitan segment mjere je direktna podrška organizovanom i rekreativnom sportu, klubovima i stvaranju uticaja na razvoj kadrova unutar sportske djelatnosti. Mjera pokušava implementirati dobre prakse prije svega zapadnih zemalja apostrofirajući pojedine vrste sportova u cilju povećanja kvalitete i prepoznatljivosti sredine u širim okvirima. Drugi aspekt mjere, usko povezan sa naprijed opisanim, je djelovanje u oblasti kulture koja je prema ukupnom potencijalu grada Goražda bitna u kontekstu višedimenzionalnog uticaja na ključne sektore. Mjera podrazumjeva unaprijeđenje prepoznatljivih kulturnih događaja i manifestacija i podizanje na viši nivo organizovanja i implementiranja uključujući i podršku nosiocima kulturnog rada i djelovanja. Potencijali Goražda u segmentu kulturno-historijskih sadržaja su ogromni uslijed čega je ova mjera usmjerena u tom pravcu u cilju doprinosa razvoju društva ali istovremeno obuhvatajući ekonomske efekte prije svega u oblasti rastućih privrednih grana kao što je turizam. Kulturni i sportski sadržaji vezani za ovu mjeru istovremeno postavljaju temelje za kvalitetnu obradu i stvaranje osnova za brendiranje sadržaja grada.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Predškolsko obrazovanja/obrazovne ustanove</i> - <i>Stipendiranje studenta i učenika</i> - <i>Sticanju stručnih znanja i vještina</i>

	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateški sportovi</i> - <i>Izgradnja i rekonstrukcija sportske infrastrukture</i> - <i>Sportski radnici i talenti</i> - <i>Podrška razvoju sporta i rekreacije</i> - <i>Internacionalni festival prijateljstva</i> - <i>Podrška ustanovama kulture i kulturnim sadržajima</i> - <i>Kulturno-historijsko naslijeđe</i> - <i>Multidisciplinarnе društvene aktivnosti za porodicu</i> 		
Ključni strateški projekti	<p>2.1.1.5. S.P Goražde grad sporta-Grad Rukometa</p> <p>2.1.1.13. S.P. Internacionalni festival prijateljstva</p> <p>2.1.1.16. S.P “Dani porodice”</p> <p>2.1.1.20. S.P. Goražde grad heroj</p> <p>Očekivani izlazni rezultat – -Izgrađena dodatna dvoranska infrastruktura za trenažni i takmičarski sport i povećana organiziranost; -Povećana kvaliteta sadržaja i infrastruktura Internacionalnog festivala prijateljstva -Uspostavljeni sadržaji koji prate epitet „Grad heroj“ i „Dani porodice Očekivani krajni rezultat – Veći broj sportista i kvalitetniji rezultati takmičenja - Veći broj posjetilaca u Gradu Goraždu i povećana prepoznatljivost Goražda - Smanjenje devijativnih pojava u društvu</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj izgrađenih/obnovljenih objekata sportske infrastrukture	0	3
	Procenat povećanja budžetske podrške sportu od strane Grada(%)	n/a	50%
	Porast broja posjetilaca Internacionalnog festivala prijateljstva	n/a	15%
	Uspostavljeni sadržaji „Dana porodice“ u Goraždu	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera povećá kapacitete sa sistem obrazovanja. Ishodi za oblasti sporta i kulture podrazumjevaju veći nivo organizovanosti, opremljenosti, rezultata i psihofozičkog zdravlja stanovništa projecirano na duži vremenski period		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	10.781.000 KM Izvor: Budžet 3.781.000 KM, ostali izvori 7.000.000 KM		

Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu /Kabinet Gradonačelnika
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom. javne ustanove, sportski klubovi, kantonalna ministarstva
Ciljne grupe	Djeca, mladi, škole, roditelji, građani, poslodavci

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života
Prioritet	2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana
Naziv mjere	2.2.1. Unaprijeđenje rada javne uprave usmjerene na poslovnu zajednicu i građane
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera je usmjerena na unaprijeđenje rada javne uprave u cilju pružanja usluga na zadovoljstvo građana i poslovne zajednice. Mjera sadrži nekoliko segmenata koji su tretirani u kontekstu nadležnosti i okvira djelovanja javne uprave na nivou jedinice lokalne samouprave. Osavremenjivanje procesa rada u podlozi zahtjeva fokusiranje na upravljanje kvalitetom rada koja podrazumjeva niz aktivnosti od digitalizacije, obučavanja, mjerenja rezultata i niza drugih inputa zahtjevanih kroz primjenljive modele upravljanja kvalitetom. To podrazumjeva i određenu promjenu organizacije poslova sa tendencijom odgovora na izazove vezane za demografiju-dijasporu, kvalitet rada, digitalizaciju i kvalitet kadrova. Isto je značajno u kontekstu integrativnih procesa i pripremljenost na taj segment u standardima, privlačenju i implementaciji projekata. Odgovorna javna uprava podrazumjeva i plansko upravljanje imovinom na ekonomskim modelima uz adekvatnu zastupljenost socijalne osjetljivosti što je obuhvaćeno ovom mjerom. Zaseban istaknut segment mjere se odnosi na procese digitalizacije uprave i uvođenje savremenih digitalnih alata usmjerenih prema poslovnoj zajednici i građanima korisnicima usluga. Konačno mjera u sebi sadrži i bitan segment u radu uprave koji se ogleda u saradnji sa nevladinim sektorom što u značajnom obimu podrazumjeva uključivanje u kreiranje i implementiranje politika i direktnu finansijsku potporu radu civilnog društva uključujući i vjerske zajednice.</p> <p>Ključna područja djelovanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Digitalizacija javne uprave</i> - <i>Upravljanje kvalitetom rada javne uprave</i> - <i>Upravljanje imovinom</i> - <i>Osnaživanje rada i uključenosti MZ</i>

	- <i>Saradnja sa organizacijama civilnog društva</i>		
Ključni strateški projekti	2.2.1.1. S.P. Digitalizacija javne uprave	Očekivani izlazni rezultat: - -Uspostavljeni digitalni servisi Očekivani krajnji rezultat: - - Povećan kvalitet rada uprave i zadovoljstvo korisnika	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj uvednih digitalnih sistema u radu uprave	0	4
	Usvojen novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji	Ne	Da
	Izrađen plan upravljanja imovinom	Ne	Da
	Godišnji broj projektnih aplikacija na dostupne fondove i programe	n/a	➤5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera omogući transparentan i odgovoran rad javnih službi, osposobljenost za predstojeće društvene izazove i kvalitetno planiranje kao i ukupan doprinos rastu razvoja na području grada.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	503.000 KM Izvor: Budžet 352.000, ostali izvori 151.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027. godine		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu/Kabinet Gradonačelnika		
Nosioci mjere	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice		
Ciljne grupe	Građani, poslovna zajednica, državni službenici i namještenici		
Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života		
Prioritet	2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana		
Naziv mjere	2.2.2. Podrška mladim i ranjivim kategorijama		

<p>Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja</p>	<p>Ova mjera je usmjerena na dvije kategorije stanovništva sa efektima koji imaju različite ishode. Mladi spadaju u kategoriju populacije koja je osnova budućeg razvoja i njen značaj je naručito aktuelan u kontekstu društvenih okolnosti depopulacije stanovništva. Ova mjera nastoji odgovoriti na postojeće izazove kroz implementaciju strateških usmjerenja, kreiranja i uticaj na društvene sadržaje privlačne za mlade kao i djelovanje u pravcu olakšavanja rješavanja egzistencijalnih i pitanja zasnivanja porodice. Polazeći od činjenice promjene interesovanja mladih i savremenih oblika djelovanja u društvu mjerom se nastoji podržati poduzetništvo mladih u kontekstu razvoja i implementiranja poslovnih ideja. Drugi segment mjere je usmjeren na ranjive kategorije putem uspostavljanja novih i unaprijeđenja postojećih mjera i usluga socijalne zaštite za osjetljive društvene grupe sa aspekta nadležnosti JLS. Mjera na adekvatan način pozicionira značaj udruženja koja djeluju u ovoj oblasti usmjeravajući aktivnosti na status i rad istih u pogledu socijalnih pitanja uključujući i oblike socijalnog poduzetništva i rasta standarda ranjivih kategorija. Mjera podržava populaciju penzionera uključujući i podršku usmjerenu na zdravo starenje i savremene sadržaje u tom pogledu. Naravno mjerom je projicirana i podrška aktivnostima uspostavljanju održive usluge pomoći u kući za lica koja nisu u stanju da budu uključene u organizovane oblike zdravog starenja.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Strategija prema mladima - Poduzetništvo i razvoju vještina mladih - Rješavanja stambenog pitanja mladih - Omladinske politike - Oblici socijalne zaštite i podrške - Rad udruženja ranjivih kategorija - Zdravo starenje i servis za pomoć u kući 		
<p>Ključni strateški projekti</p>	<p>n/a</p>		
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti**</p>	<p>Ciljne vrijednosti***</p>
	<p>Broj implementiranih projekata omladinske politike</p>	<p>0</p>	<p>20</p>
	<p>Broj mladih koji je riješio stambeno pitanje</p>	<p>0</p>	<p>10</p>
	<p>Broj novih mladih poduzetnika</p>	<p>0</p>	<p>6</p>
	<p>Omogućeni uslovi za izgradnju Centra za zdravo starenje</p>	<p>Ne</p>	<p>Da</p>
	<p>Osigurana kontinuirana novčana podrška Grada za socijalne programe uz godišnji rast do 2%</p>	<p>n/a</p>	<p>Da</p>

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera doprinosi kvalitetu života mladih, njihovoj uključenosti i opredjeljenju za osnivanje porodice i ostvarenja kvalitete života kao preduslova trajnog boravka na području grada. Drugi segment mjere poboljšava socijalnu zaštitu o okviru uspostavljenih sistema socijalne zaštite i istovremeno omogućava veću socijalnu uključenost pojedinih grupa stanovništva u cilju povećanja kvalitete života
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.320.000 KM Izvor: Budžet 985.000, ostali izvori 335.000 KM
Period implementacije mjere	2024-2027. godine
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu
Nosioci mjere	Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, udruženja, ustanove socijalne zaštite
Ciljne grupe	Mladi, socijalne kategorije lica

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života
Prioritet	2.2. Osigurati kvalitetnu, transparentnu i socijalno osjetljivu javnu upravu usmjerenu na poslovnu zajednicu, prosperitet i sigurnost građana
Naziv mjere	2.2.3. Unaprijeđenje sistema zaštite i spašavanja i uslova ostvarivanja zdravstvene zaštite
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Sve veći izazovi u osiguranja sigurnosti građana ovu mjeru upućuju na djelovanje u segmente koji doprinosi povećanju sigurnosti i razvoja sistema zaštite i spašavanja. U tom kontekstu ova mjera je usmjerena na utvrđivanje i implementaciju programa zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara, opremanje službi civilne zaštite i djelovanje u ključne elemente infrastrukture namjenjene sprečavanju ugrožavanja stanovništva kao što je sanacija klizišta, unaprijeđenje hidrantske mreže i drugi segmenti. Sigurnost građana jedne društvene zajednice značajno zavisi i od dostupnih usluga zdravstvene zaštite što ovu mjeru usmjerava na pružanje podrške tom segmentu u kontekstu nadležnosti JLS, odnosno podrške za unaprijeđenja infrastrukture, objekata i opreme zdravstvenih ustanova.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Program razvoja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara - Opremanje službi zaštite i spašavanja - Hidrantska mreže - Sanacija klizišta - Deminiranje - Unaprijeđenje prostornih kapaciteta službi u Domu zdravlja i nabavka opreme

Ključni strateški projekti	n/a		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Podržano unaprijeđenje opremljenosti doma zdravlja	Ne	Da
	Broj provedenih javnih nabavki opremanja službi iz oblasti zaštite i spašavanja	0	3
	Broj saniranih klizišta	0	3
	Procenat smanjenja površina pod minama	n/a	2%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera doprinese poboljšanju stanja sigurnosti i zdravlja građana na području grada i poboljša kvalitetu života građana i poslovanja privrednih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	1.165.000 KM Izvor: Budžet 745.000 KM, ostali izvori 420.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027. godine		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice		
Nosioci mjere	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice, Služba za društvene djelatnosti i opću upravu		
Ciljne grupe	Građani, poslovni subjekti, pacijenti		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijeđene javne usluge, infrastruktura i društveni sadržaji koji povećavaju uključenost građana i kvalitetu života
Prioritet	2.3. Razvijati javnu infrastrukturu
Naziv mjere	2.3.1. Unaprijeđenje javne infrastrukture
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Razvoj javne društvene infrastrukture se pojavljuje kao imperativ stvaranja ukupnog ambijenta razvoja grad. Mjera je usmjerena na ključne elemente javne infrastrukture počevši od saobraćajne infrastrukture što prioritetno podrazumjeva saobraćajnu infrastrukturu svih rangova cesta pri čemu je uloga Grada Goražda različita u odnosu na nadležnosti. Brza cesta prateći saobraćajni objekti su od strateškog značaja za Goražde i postizanje razvojnih tendencija u svakom segmentu. Unaprijeđenje magistralnih cesta i regionalnih, koje je u sistemu nadležnosti izvan Grada, je veoma bitno i ovom mjerom se nastoji podstaći, inicirati i doprinijeti realizaciji ključnih projekata kao što je projekat zaobilaznice,

	<p>ključnih raskrsnica, regionalne ceste koje sve ukupno pozicioniraju Goražde u šire razvojne koridore. Naravno lokalne ceste su osnov nadležnosti Grada i dio su direktnog ulaganja od strane Grada i partnerskih projekata. Značajan segment mjere podrazumjeva pojačane aktivnosti na razvoju sistema saobraćaja u mirovanju koji podrazumjeva uređenje, proširenje i stavljanje pod nadzor i upravljanje saobraćaja u mirovanju. Poseban izazov za Grad Goražde čini suočavanje sa oštećenom i dotrajalom javnom infrastrukturom koja direktno utiče na loše stanje uređenosti što ovu mjeru usmjerava na kreiranje projektnih aktivnosti koje u segmentima sistematično tretiraju pojaseve uz rijeku Drinu, putni pojas i zone stanovanja sa kompletnom infrastrukturom stanovanja (staze, zelene površine, mobilijar, šetnice i dr). Posebno se izdvaja potreba suočavanja sa obnovom središnjih dijelova kao što su trgovačke površine ili proširenje dostupnih površina kroz natkrivanje Podhranjenskog potoka i sl. Neizostavno ova mjera uvodi i neke nove objekte infrastrukture koje imaju društvenu ali i ekonomsku ulogu. Konačno mjera je odgovor Grada na potrebe proširenja infrastrukture za pogrebnu djelatnost kao i razvoj infrastrukture u ruralnim sredinama.</p> <p>Ključna područja djelovanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja saobraćajne infrastrukture - Saobraćaj u mirovanju - Uređenje urbanih dijelova Grada - Uređenja parkovskih i zelenih površina - Infrastruktura za pogrebnu djelatnost - Proširenje dostupnih površina za izgradnju javne infrastrukture - Izgradnja i rekonstrukcija objekata javne infrastrukture (raskrsnice, kružni tokovi, trgovi, mostovi, parkinzi, dječija igrališta, Đački dom) 		
<p>Ključni strateški projekti</p>	<p>2.3.1.3. S.P. Projekat unaprijeđenja saobraćaja u mirovanju sa sistemom naplate</p> <p>2.3.1.4. S.P. Goražde-uređen grad 3x</p>	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgrađeni dodatni parkinzi i uspostavljen sistem upravljanja i održavanja - Realizovane aktivnosti uređenja urbanih cjelina <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Povećana uređenost i atraktivnost življenja i ostvareni javni prihodi</p>	
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti**</p>	<p>Ciljne vrijednosti***</p>
	<p>Obezbjeđeni uslovi iz okvira gradske nadležnosti za izgradnju i proširenje cesta višeg ranga</p>	<p>n/a</p>	<p>Da</p>
	<p>Broj novih uređenih parking mjesta</p>	<p>n/a</p>	<p>➤100</p>
	<p>Broj novih/rekonstruisanih objekata javne infrastrukture</p>	<p>0</p>	<p>➤3</p>
	<p>Broj slobodnih ukopnih mjesta</p>	<p>1500</p>	<p>➤5000</p>

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera doprinese povećanju obima kvalitete društvene infrastrukture koja doprinosi povećanju kvalitete života i multiplicira pozitivne efekte u odnosu na sve aspekte razvoja.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	19.600.000 KM Izvor: Budžet 3.510.000 KM, ostali izvori 16.090.000 KM
Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina, JKP 6 Mart, javna preduzeća i direkcije FBiH i kantona iz oblasti cestogradnje
Ciljne grupe	Građani, privredna zajednica

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju
Prioritet	3.1. Poboljšati okolišne kriterije i uređenost grada
Naziv mjere	3.1.1. Poboljšanje komunalnih usluga i čistoće
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera nastoji odgovoriti na izazove na koje ukazuju građani a najvećim dijelom se odnosi na uređenost grada kao i pitanje održavanja gradske čistoći i osnovnih elementa infrastrukture. Mjera kao osnovni alat postizanja rezultata pronalazi u osnaživanju komunalnog preduzeća koje je nosilac aktivnosti koje rezultiraju postizanjem traženih standarda. Prateći segment ove mjere su aktivnosti donošenje propisa vezanih za savremene standarde komunalnog reda i standardizacije ugradnje materijala u javnu infrastrukturu. Ova mjera je ujedno blisko povezana za predhodnom mjerom vezanom za javnu infrastrukturu stim što se ista pored navedenog fokusira na segmente održavanja sistema odvodnje oborinskih voda i nadzora odnosno redovnog održavanja riječnih korita. Ovim segmentom mjera je ujedno doprinos odgovoru na sve veće izazove uzrokovane klimatskim promjenama i pojavom bujičnih voda koje u zadnjem periodu stvaraju značajne probleme.</p> <p>Ključna područja djelovanja su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komunalno preduzeće - Komunalni red i standardi - Sistemi odvodnje voda - Psi lualice - Upravljanje i uređenje vodotoka

Ključni strateški projekti	3.1.1.1. S.P. Osnaživanje komunalnog preduzeća „6 Mart“	Očekivani izlazni rezultat: - Povećana opremljenost komunalnog preduzeća i godišnji prihodi po osnovu rada Očekivani krajnji rezultat: Povećana uredenost grada i stanja javne infrastrukture i kvalitet komunalnih usluga	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj nabavljanje mehanizacije i priključaka za rad komunalnog preduzeća	0	10
	Godišnji rast prihoda komunalnog preduzeća (%)	0	5
	Usvojena nova Odluka o komunalnom redu	Ne	Da
	Izvršeno godišnje pročišćavanje rešetki i kanala za odvodnju oborinskih voda	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera ostvari efekat povećanja uredenosti grada i održavanje javne infrastrukture koja omogućava kvalitetniji i sigurniji život građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	2.900.000 KM Izvor: Budžet 1.200.000 KM, ostali izvori 1.700.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove		
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Kabinet Gradonačelnika, JKP 6 Mart, kantonalna ministarstva, privredni subjekti		
Ciljne grupe	Građani, privredni subjekti, komunalna privreda		
Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena uredenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju		
Prioritet	3.1. Poboljšati okolišne kriterije i uredenost grada		
Naziv mjere	3.1.2. Unaprijeđenje vodnih usluga		

<p>Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja</p>	<p>Cilj ove mjere u kontekstu ostvarivanja je zbog kompleksnosti i obima izvora finansiranja dugoročan ali kao takav nužno potreban za razvoj JLS i razvoja šireg konteksta. Mjera u najvećem obimu obuhvata aktivnosti vezane za vodosnabdijevanje u segmentima smanjenja gubitaka vode i kvarova na loše izvršenoj rekonstrukciji sekundarne vodovodne mreže. U smislu pružanja kvalitetnog i stalnog snabdijevanja mjera prepoznaje potrebu povećanjem kapaciteta rezervoara u sistemu. Što se tiče odvodnje i prečišćavanje otpadnih voda prioritetno se pojavljuje potreba daljnjih aktivnosti na izgradnja kolektora otpadnih voda kao i unaprijeđenju i proširenju kanalizacionog sistema. Istovremeno mjera projecira aktivnosti uvođenja sistema plaćanja korištenja vodnih usluga po principu „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, što znači da subjekti sa većim ispuštanjem zagađivanja plaćaju veću cijenu na koji način zagađivanje djeluje distimulativno i u konačnici doprinosi manjem zagađenju voda. Projecira se i obavezno uvođenje daljinskog sistema očitovanja utroška vode. Zbog ukupne kompleksnosti mjerom su obuhvaćene i studijsko-analitičke aktivnosti evidentiranja infrastrukture i razvoja investicione dokumentacije u svim segmentima vodnih usluga uključujući i oborinske vode.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Vodosnabdijevanje povećanjem kapaciteta u sistemu i poboljšanje kvalitete sekundarne mreže</i> - <i>Katastar objekata vodosnabdijevanja</i> - <i>Daljinski sistem očitovanja utroška vode u sistemu</i> - <i>Kolektor za odvodnju otpadnih voda</i> - <i>Izgradnja kanalizacionih uređaja</i> - <i>Oborinske vode</i> 		
<p>Ključni strateški projekti</p>	<p>3.1.2.1. S.P. Razvoj vodosnabdijevanja povećanjem kapaciteta rezervoara u sistemu i poboljšanje kvalitete sekundarne mreže</p>	<p>Očekivani izlazni rezultat: Stvoreni preduslovi za povećanjem kapaciteta vode u sistemu vodosnabdijevanja uz smanjenje gubitaka vode u sistemu</p> <p>Očekivani krajnji rezultat: Građani imaju stalno i kontinuirano vodosnabdijevanje</p>	
<p>Indikatori za praćenje rezultata mjere</p>	<p>Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)</p>	<p>Polazne vrijednosti**</p>	<p>Ciljne vrijednosti***</p>
	<p>Broj instaliranih uređaja daljinskog očitavanja utroška</p>	<p>0</p>	<p>➤1000</p>
	<p>Povećani kapaciteti rezervaora za vodu</p>	<p>Ne</p>	<p>Da</p>
	<p>Broj realizovanih projekata rekonstrukcije/proširenja vodovoda</p>	<p>0</p>	<p>3</p>
<p>Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta</p>	<p>Mjera doprinosi povećanju kvalitete vodnih usluga, zaštiti okoliša i zdravlja građana i drugih korisnika vodnih usluga.</p>		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	16.960.000 KM Izvor: Budžet 1.320.000 KM, ostali izvori 15.640.000 KM
Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina, Kabinet Gradonačelnika, JKP 6 Mart, kantonalna ministarstva
Ciljne grupe	Građani, privredni subjekti, komunalna privreda

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju	
Prioritet	3.1. Poboljšati okolišne kriterije i uređenost grada	
Naziv mjere	3.1.3. Osiguranje adekvatnog odlaganje otpada	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjere je usmjerena na unapređenje sistema prikupljanja otpada i odlaganja otpada. To podrazumjeva da je mjerom projicirano zatvaranje i sanacija postojećeg lokaliteta za odlaganje otpada, izgradnja i puštanje u upotrebu kasete sanitarne deponije i započinjanje uvođenja sistema predselekcije otpada. Na nivou studijsko-dokumentacionih aktivnosti mjerom se planira izrada Plana upravljanja otpadom. Mjera je značajnim obimom povezana sa mjerom koja podrazumjeva osnaživanje komunalnog preduzeća.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Plan upravljanja otpadom - Sanitarna deponija (Faza I) - Sanacija odlagališta otpada - Predselekcija otpada 	
Ključni strateški projekti	3.1.3.3. S.P. Izgradnja i puštanje u upotrebu kasete sanitarne deponije (Faza I)	<p>Očekivani izlazni rezultat: Izgrađena kasete sanitarne deponije</p> <p>Očekivani krajnji rezultat: Ostvareni pozitivni efekti u odnosu na okoliš</p>

	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Izrađen plan upravljanja otpada	Ne	Da
	Izgrađena kasetna sanitarne deponije	Ne	Da
	Sanirana deponija Šišeta	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera doprinosi smanjenju zagađenja okoliša i rizika za sigurnost i zdravlje stanovništva		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	3.050.000 KM Izvor: Budžet 530.000 KM, ostali izvori 2.520.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027. godine		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove		
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina, Kabinet Gradonačelnika, JKP 6 Mart, kantonalna ministarstva		
Ciljne grupe	Građani, privredni subjekti, komunalna privreda		

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju
Prioritet	3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom
Naziv mjere	3.2.1. Osiguranje i doprinos energijskoj efikasnosti i energetske tranziciji
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je usmjeren na doprinos Grada Goražda u procesima zelene tranzicije u čijoj osnovi između ostalog stoji povećanje energetske efikasnosti, korišćenje savremenih tehnologija koje omogućavaju čistu energiju i korišćenje energenata koji imaju manje štetnih emisija (pelet, sječka, toplotne pumpe). Mjera podrazumjeva kontinuirano poduzimanje aktivnosti na utopljanju javnih objekata, korišćenje energijski štedljive i prihvatljive opreme, zagrijavanje energentima koji imaju manje štetne emisije. Cjeneći potrebu korišćenja zelene energije posebno u odnosu na procese dekarbonizacije, mjera obuhvata postupke zagovaranja prema višim nivoima vlasti usmjereno na izgrađenost i razvoj infrastrukture za proizvodnju i distribuciju energije iz obnovljivih izvora. Pored toga mjera pretpostavlja izgradnju solarne javne elektrane i povećano korišćenje FNE opreme na javnim objektima. Ujedno mjera je usmjerena na sinergijsko djelovanje svih aktera unutar BPK-a u cilju kreiranja fonda za energetske efikasnost iz koga se pruža podrška građanima u postupcima

	utopljavanja objekata, prelaska na prihvatljive izvore zagrijavanja i korišćenja obnovljivih izvora energije (presumeri). Ujedno mjera podrazumjeva instaliranje stalne mjerne stanice za praćenje parametara stanja zraka. Ključna područja djelovanja su: <ul style="list-style-type: none"> - Povećanje energijske efikasnosti javnih objekata - Utopljavanje i zamjena dotrajale stolarije na objektu Doma zdravlja - Javna rasvjeta - Ugradnja FN panela na javnim objektima - FNE elektrana i infrastruktura - Toplifikacija (pilot projekti) - Podrška građanima u projektima energijske efikasnosti - Kvalitet zraka i mjerenje 		
Ključni strateški projekti	n/a		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Zamjenjena vanjska stolarija na objektu Doma zdravlja	Ne	Da
	Broj novih LED rasvjetnih tijela korištenih za javnu rasvjetu	0	100
	Kapacitet proizvodnje električne energije (solari) privrednih subjekata registrovanih u Gradu Goražde (MW)	0,4	4
	Zaključen memorandum o saradnji o formiranju fonda podrške građanima	Ne	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekuje se da mjera smanji zagađenja okoliša i rizika za sigurnost i zdravlje stanovništva kao i povećanje konkurentnosti privrede.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	2.340.000 KM Izvor: Budžet 440.000 KM, ostali izvori 1.900.000 KM		
Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove		
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za investicije, lokalni ekonomski razvoj i upravljanje imovinom, Služba za društvene djelatnosti i opću upravu, kantonalna ministarstva, stambeni upravitelji, privredni subjekti, javna preduzeća i ustanove		

Ciljne grupe	Građani i privredna zajednica
---------------------	-------------------------------

Veza sa strateškim ciljem	3. Unaprijeđena uređenost grada zasnovana na održivosti, ekološkim tranzicijskim zahtjevima i savremenom primjenljivom prostornom planiranju		
Prioritet	3.2. Osigurati zeleni rast zasnovan na čistim energijama i održivom upravljanju prostorom		
Naziv mjere	3.2.2. Razvoj prostorno planske dokumentacije usklađene sa zahtjevima u prostoru i zaštitom prirodnog kapitala		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera je odgovor na potrebu infrastrukturnog razvoja i rasta grada usklađenog sa savremenim standardima izgradnje i uređenja prostora na principima održivog razvoja. Ova mjera u fokus stavlja potrebu izrade i usvajanja niza ključnih prostorno-planskih dokumenata od kojih se ključnim pojavljuje potreba urbanističkog i planskog planiranja užeg gradskog područja što predstavlja osnov za daljnje aktivnosti koje su čak povezane i sa nizom naprijed definisanih mjera. Cjeneći perspektivu izgradnje ceste tunela Hranjen i saobraćajnice mjera je usmjerena na izradu regulacionog plana područja koje grafitira prema trasi planirane ceste, n koji način se planski i sistemski uređuje prostor koji je gografski obuhvata visinske i nizijske zone terena koji može imati različite namjene. Konačno razmatrajući pitanja gradnje, kategorije stanovništva koja je zainteresovana za izgradnju (mladi) ovom mjerom se nastoje prepoznati lokaliteti podesni za individualnu izgradnju što može imati i elemente stimulisanja izgradnje. To naravno podrazumjeva određivanje lokacija, prostorno plansko planiranje i uslove izgradnje.</p> <p><i>Ključna područja djelovanja su:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Urbanistički plan užeg gradskog područja</i> - <i>Regulacioni plan područja trase brze ceste (Goražde-Hranjen)</i> - <i>Zona individualne gradnje</i> 		
Ključni strateški projekti	3.2.2.1. S.P. Urbanistički plan užeg gradskog područja	Očekivani izlazni rezultat: Izgrađen urbanistički plan Očekivani krajnji rezultat: Uređena sredina pogodna za život svih generacija	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađen urbanistički plan užeg gradskog područja	Ne	Da
	Izrađen projektni zadatak izrade regulacionog plana	Ne	Da
	Broj novih zona individualne izgradnje	0	1

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efekat mjere doprinosi sistemskom i savremenom pristupu planiranja prostora sa izgrađenom infrastrukturom koja je značajno usaglašena sa principima održivosti i ujedno može doprinositi kvaliteti življenja.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	220.000 KM Izvor: Budžet 220.000 KM
Period implementacije mjere	2024-2027. godine (<i>dio aktivnosti/podaktivnosti je izvan planskog perioda implementacije</i>)
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove
Nosioci mjere	Služba za urbanizam, prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za geodetske, imovinsko – pravne poslove i katastar nekretnina
Ciljne grupe	Građani i poslovna zajednica

VIII.2. DODATNI PRILOZI

Osnov
implementacije